

CAPÍTOL III : SACERDOT CAMERUNÉS (1963-1964)

Canvi de rumb

Resumim: Al seminari de Burgos hi vaig passar 6 anys acadèmics, del 1957 al 1963, havent cursat tres anys de Filosofia, un de formació missionera i dos de Teologia. Va ser durant les vacances que van seguir aquest últim, quan vaig decidir definitivament deixar l'Institut Espanyol de Missions Estrangeres de Burgos, per anar a seguir els estudis al Camerun i retrobar els dos companys, en Victorià Cunill i en Joaquim Jover (el Kim), que ja feia dos anys que hi eren. Ells, havien fet segon i tercer de Teologia al seminari interdiocesà d'Otelé i es preparaven per fer-hi l'últim any de carrera.

Dit així, tot sembla senzill, però tan el procés de decisió com la preparació del viatge, em van tenir absort i preocupat, durant tres mesos. La veritat és que no acabava d'aclarir-me. D'una part, em sabia greu deixar aquella gent i aquell bon ambient de Burgos, però per l'altra, cada vegada és feia més clar que el meu futur camí passava per Duala. Al menys, tothom a qui demanava consell, ho veia així. En particular mossèn Ballarín, amb qui vaig passar hores de conversa en el seu niu del Santuari de Queralt. De mica en mica, vaig anar assimilant la fórmula força engrescadora d'anar a treballar en una diòcesi africana, a les ordres del Bisbe local, dins un equip doblement mixte (clergues i laics, homes i dones) "enviats" per la comunitat cristiana de Barcelona. La decisió estava presa: aniria al Camerun!. Ep ! Si el Bisbe Mongo m'acceptava...

El primer pas, era acomiadar-me del IEME, ja que havia marxat de Burgos a la "francesa", com diem col·loquialment. Per casualitat, vaig saber que Monsenyor Josep Lecuona, Superior General de l'IEME, que havia estat el meu primer rector al seminari, passava uns dies de repòs, en una residència a les afores de Reus. Era una ocasió que no podia deixar passar. Com que no disposava de mitjans propis de locomoció, vaig anar amb tren fins a Tarragona i d'allà amb bus fins a Reus, on vaig llogar una bicicleta de noia (portava sotana), que, entre oliveres i vinyes, em va portar fins el lloc buscat. El Bisbe em va acollir molt amablement, manifestant bona comprensió sobre la decisió que acabava de prendre. De fet, no li vaig donar cap sorpresa...

Trobada amb el Bisbe Mongo a Paris.

Acomiadat d'un Bisbe, ara em faltava l'acord del que m'havia d'acollir. Els companys del Camerun em van anunciar que a finals d'agost, monsenyor Mongo seria a París durant unes setmanes, per seguir un tractament per problemes de salut. Vaig decidir anar a trobar-lo. Buscant la forma més barata per anar-hi, vaig recordar que un company de Burgos originari de Calella de la Costa, m'havia explicat que dels hotels del seu poble, sortien cada dia molts autocars, plens de turistes, en direcció a França i Alemanya. Vaig pensar que, vestit amb sotana, fàcilment, en algun d'ells, hi trobaria una plaça gratuïta... Va passar exactament així. Vaig anar a dormir a casa del meu amic i l'endemà a primera hora, en vaig trobar un magnífic autocar ple de turistes alemanys, vermells com llagostins, que tornaven al seu país. El xofer era català i molt amablement em va oferir una plaça, dient-me però que hauria de baixar a Lió, ja que el seu itinerari no passava per París.

“Vam marxar de Calella a quarts de 9 del matí – explico en una carta a casa -. El xofer em va instal·lar al costat d’una jova alemanya, curiosament ni rossa ni pigada, però que parlava una mica el francès. Al menys va dir-me “*bon jour*” amb un accent força correcte. Vaig pensar que era una bona ocasió per practicar l’idioma que hauré d’utilitzar al Camerun, però els meus esforços per donar-li conversa van ser infructuosos : a aquella noia o bé li feia vergonya parlar amb un jove *ensotanat*, o bé volia aprofitar el viatge per dormir. El fet és que només vaig poder intercanviar quatre paraules en un viatge, que va resultar més llarg del que em pensava. A la frontera, ens van tenir parats dues hores i no vam arribar a Lió fins a les 11 de la nit. Ràpidament vaig anar a l’estació del tren i vaig comprar un bitllet per l’express que sortia a mitjanit. Vaig arribar a les 6 del matí a l’estació de Paris-Austerlitz, d’on vaig agafar un altre tren fins a Choissy-le-Roy. Sortint de l’estació, vaig demanar a un gendarme l’adreça de la Parròquia, i en lloc de indicar-me-la, va tenir l’amabilitat de portar-m’hi ell mateix amb el seu cotxe...(avantatge de portar sotana). Eren les 8 del matí quan vaig trobar-me amb mossèn Sotorras, qui em va rebre amb una gran abraçada”.

Mossèn Jordi Sotorras, era un vell company de Burgos. Feia uns mesos havia anat a França, per aprendre l’idioma, treballant a la Parròquia de Choissy Le Roy. Aquell era precisament, el penúltim dia de la seva estada. Ens havíem escrit i ell, a petició meva, havia obtingut del rector, l’acord per allotjar-me.

L’equip parroquial estava compost pel rector i dos vicaris. No tenien majordoma i anaven a menjar a un convent de benedictines que tenien molt a prop. En aquell moment el rector i un dels vicaris eren de vacances i no tornarien fins a mig setembre. L’altre vicari, amb la marxa d’en Sotorras es quedava sol. Es va mostrar molt content de veurem arribar. Ell mateix feia només vuit dies que vivia en aquella parròquia i tret de la Missa diària i rebre la gent, no tenia gran cosa més a fer. Va dir-me doncs, que es dedicaria a donar-me cursos accelerats de francès. I Déu, sí va complir la seva paraula! No perdia cap ocasió per fer-me xerrar, llegir en veu alta, corregir-me l’accent, fer-me repetir paraules...una veritable immersió lingüística de la que en vaig treure molt profit.

El dia 30 d’agost al matí, vaig estar ajudant al Jordi a fer maletes i havent dinat, va tenir l’amabilitat d’acompanyar-me a l’hospital on estava ingressat monsenyor Mongo per seguir un tractament de 10 dies. Em va rebre a la seva habitació, amb una gran abraçada. Per primera vegada, besava l’anell d’un Bisbe en pijama... Acabades les salutacions, va parlar llargament de les dificultats en que es trobava de cara al proper curs. No entenia gran cosa, però vaig intuir que hi havia problemes. Gràcies a la traducció d’en Jordi (quina sort d’haver-me acompanyat!), vaig saber del que es tractava. Ho resumeixo en tres punts:

- Acabaven de tancar el seminari major d’Otelé, l’únic del Camerun (on havia d’anar jo...) per falta d’un nombre suficient d’alumnes.
- Els seminaristes camerunesos, anirien a estudiar al seminari de Cotonou (Benín), a l’excepció dels de quart any de Teologia que es quedarien en una residència a Duala, entre ells, en Victorià i en Kim.
- Si jo no hi tenia res en contra, aniria a fer el tercer curs a Cotonou. Allà a més a més, tindria l’avantatge de fer la coneixença d’estudiants d’altres països africans.

Hem vaig quedar de pedra, però, fent cara de circumstàncies, vaig contestar-li que no hi tenia cap pega i que ho trobava molt interessant... Quina mentida... amb les ganes que tenia de reunir-me amb els meus companys ! Però en la situació en que estava (entre dos setials episcopals), no podia pas anar amb exigències.

Quedava però un detall per resoldre : Confirmar que a Cotonou, amb la concentració de seminaristes africans, hi quedés encara una plaça per a mí. El Bisbe va dir-me que escriuria tot seguit al seu col·lega del Benín i que mentre esperàvem la resposta, jo no em mogué de París. Així vaig fer-ho. Vaig continuar vivint una setmana a Choissy, però passats uns dies, mogut per les ganes de fer quelcom d'utilitat, vaig anar a treballar en una d'aquelles comunitats dites d'Emmaús, fundades pel famós *Abbé Pierre*. Allà, hi vaig passar dues setmanes, vestit amb un mono de treball i una boina per tancar la coroneta, portant mobles i roba usada, amb una camioneta, a les famílies necessitades de la *banlieue* parisenca. Va ser una experiència extraordinària i inesperada, en el sentit de que dins de la comunitat d'Emmaús, hi havia un grup de republicans fugits de Catalunya que, per primera vegada, em van obrir els ulls sobre el que en realitat havia estat la nostra guerra civil: la lluita d'un exercit sollevant i feixista, contra el poble i el govern legítim d'Espanya. Era la primera vegada que sortia de dins del capoll franquista, en el que vivia conformadament, i aquella versió de la nostra història, tan diferent de la que m'havien explicat fins aleshores, em va caure com una bomba.

Passaven el dies i la resposta de Cotonou no arribava. Finalment, el “ bon senyor” Mongo, ja sortit de l'hospital, em va dir : “Saps què noi, tan se val que te'n vagis a Duala i segueixis els cursos de quart de Teologia, amb els teus companys. Et veig prou preparat per poder-ho fer. Si et falta alguna assignatura, ja la faràs més endavant pel teu compte...”. Quina alegria! Per celebrar-ho, vam anar tots dos a passejar per París, em va comprar un gelat i em va portar al cine a veure una pel·lícula sobre uns europeus que anaven a l'Àfrica a fer un safari... Això sí que és un Bisbe! L'endemà, vaig agafar la motxilla i amb “sotana-stop”, de pet cap a Terrassa a fer maletes!

Al Camerun hi falta gent...

A Catalunya, en pocs anys, el procés vers la creació d'una “diòcesis missionera” , iniciat al seminari de Barcelona i batejat amb el nom “d'Agermanament”, havia anat prenent forma concreta. A l'any 1958, va marxar la primera expedició de missioners a Antofagasta (Xile), formada per tres sacerdots i tres laics. L'any següent, un grup de tres sacerdots van marxar a Calama (Xile) i el 62, quatre sacerdots més van anar a reforçar l'equip d'Antofagasta.

La primera expedició al Camerun, va marxar l'any 1961. Estava formada per l'Oriol Albó, encara seminarista i dos sacerdots, en Lluís Mallart (ex de l'IEME) i en Jordi Mas. El 1962 hi van anar els seminaristes, Victorià Cunill i Joaquim Jover, seguits poc temps després, per un grup de nous persones: tres noies, la Maria Cinta Compta, la Montserrat Jutglar i l'Assumpta Mas, dos mossens, en Jaume Borràs i Jaume Turigues, un matrimoni d'Esparraguera, en Magí i la Neus, ell especialista del ram de la construcció, i dos joves cooperants, en Ignasi Mayoles i un tal Anselmo, que quan vaig arribar jo, poc mesos més tard, ja se'n havien anat...

El següent vaig ser jo. A diferència dels que'm havien precedit i gràcies a la generositat de la meua família, hi vaig anar amb un avió d'IBERIA, un d'aquells famosos bimotors Douglas DC3, que volaven des dels anys 1930... Sortint de Barcelona anaven a la Guinea Equatorial, fent escala a les illes Canàries. Aquesta segona etapa durava tota la nit. Era el meu primer viatge aeri. El cor em batejava d'emoció vivint aquella aventura. Ho explicava així als de casa “...després d'un succulent sopar a bord - ens va donar llagosta - m'he posat a dormir i ho he fet d'una tirada fins el moment de clarejar el dia. He vist sortir el sol i amb els primers raigs de llum, he descobert la “terra promesa” : Grans extensions de selva, petits poblets al mig d'una clariana, rius llarguíssims que no saps d'on venen, tot passant lentament per sota l'avió, com si fos una catifa mecànica. En arribar a Santa Isabel, m'han vingut ganes de posar-me de genolls i de fer un petó a terra...”

En aquell moment, octubre del 1963, la Guinea Equatorial era encara colònia espanyola. El país estava (i està) dividit en dos territoris, un continental, amb Bata com a ciutat principal i l'altre marítim, compostat per una sèrie de petites illes del golf de Guinea, en la més important de les quals, Fernando Poo, estava situada Santa Isabel, la capital del país. Després de la independència, l'any 1968, l'illa i la ciutat van ser rebatejades amb el noms de Bioko i Malabo, respectivament, noms que conserven encara avui dia. Santa Isabel, en el temps de la colònia, era considerada com una de les ciutats més boniques del golf de Guinea. Li deien la “perla d'Àfrica”, per la seva exuberant vegetació, les seves flors tropicals, la seva bonica Catedral i les magnífiques mansions dels colons espanyols, que havien fet fortuna amb el cultiu del cacau, considerat com el de millor qualitat, dins el mercat internacional.

L'evangelització dels habitants de la colònia era a càrrec dels missioners “Fills de l'Immaculat Cor de Maria”, congregació religiosa creada l'any 1849 a Vic, per sant Antoni Maria Claret i presents sense interrupció a la Guinea, des de l'any 1883. Coneguts popularment amb els noms de “Claretians” o “Cormarians”, aquests missioners vivien en una magnífica residència al cor de Santa Isabel, on acollien generosament a tots els membres del nostre grup, quan fèiem escala a l'illa. Quan dic “generosament” no exagero ni una mica, doncs la seva taula era tan ben proveïda, que dit literalment, hi podies treure “el ventre de penes”. Aquesta comunitat, que disposava d'importants mitjans econòmics, gràcies a una gran plantació de cacau de la seva propietat, ens tenia molta simpatia, considerant-nos una mica aventurers però admirant la nostra forma de vida senzilla. Entre ells destacava per la seva disponibilitat, el Pare Cyril, persona que ens ajudava en tot el que podia i que va esdevenir un veritable amic.

Tornem a agafar el fil de la història. Faltava la darrera etapa. De Santa Isabel a Duala només hi han 32 Kms. que vaig fer l'endemà al matí, amb un petit avió de la mateixa companyia Iberia. Ningú al Camerun estava assabentat de la meua arribada, doncs anar-hi per via aèria, havia estat una decisió d'última hora, motivada per les presses d'integrar-me als cursos de quart de Teologia, que ja havien començat. Recordeu el que he dit abans, que el Bisbe m'havia perdonat el tercer al final de l'estada a París...

“El viatge dura només mitja hora – explicava en una carta, ple d'entusiasme – però és d'allò més bonic: Veus l'illa sencera de Fernando Poo, retallada al mig de l'oceà, mentre que es va acostant el Mont Camerun, piràmide volcànica de 4090 metres d'alçada, situada molt a prop del litoral. Duala queda a uns quants kilòmetres al interior, separada del mar per un entrellat de llacs i rierols que formen el delta del Wouri. Els

navegants portuguesos, van batejar aquest riu amb el nom de *Rio dos Camerões*, es a dir, riu de “gambes”, crustaci tan abundant en les seves aigües, que ha donat origen al nom d’aquest país. Duala és una ciutat de quasi dos-cents mil habitants (actualment en té més de 2 milions), ocupant una immensa superfície limitada pel riu i la selva. Des de l’aire, té l’aspecte d’una zona residencial de petits xalets, voltats d’arbres i espais verds, però quan l’avió va baixant per aterrar, veus que es tracta de miserables barraques, fetes de parets de terra o de fusta i sostres de palla. Una ciutat semblant a un immens suburbi”...

Aquesta era evidentment la primera impressió que vaig tenir a vista d’ocell. Més endavant, en una nova missiva, la preciso dient : “ Un cop allà, he vist que al interior d’algunes d’aquestes cases és millor del que deixa imaginar el seu aspecte extern. Alguns dels seus propietaris fins i tot posseeixen una moto o un cotxe. També existeix un centre urbà amb edificis de ciment, alguns hotels i botigues tan maques com les tenim a Terrassa. Hi han carreteres enquitranades, ponts moderns, (com el que travessa el Wouri, de 750 metres de llargària), emissora de ràdio, xarxa telefònica, estació de tren i tots els ells i ells d’una ciutat moderna. Però tot això no desmenteix la primera impressió: La situació de la majoria de la població és d’una gran pobresa. Milers de persones, viuen en condicions infrahumanes, sense treball ni mitjans per alimentar la família, en barris infectats de mosquits, amb carrers inundats per les clavegueres , faltats d’escoles per la canalla i de tot sistema sanitari...”

La gran retrobada

Vaig aterrar a Duala, el dissabte 26 d’octubre de 1963, ple d’optimisme i de ganes de posar-me al servei d’aquest poble. A l’aeroport no m’esperava ningú, ja que l’avioneta havia arribat abans que el telegrama enviat la vigília des de Santa Isabel... Una vegada resolta els tràmits de la duana – una vegada més vaig comprovar que la sotana era el millor dels passaports -, vaig telefonar a la “Central Bassa”, on vivien en Victorià i en Kim. S’hi va posar el primer ... En sentir-me va fer un crit més fort que el d’en Tarzan; no s’ho podia creure, es va pensar que era una broma, doncs no imaginaven que pogués arribar tan aviat. En sortir del taxi que em va portar a la residència, em va fer una abraçada que em va deixar les costelles adolorides durant tres dies! Quan m’estava dient que en Kim no hi era, va arribar un camió, carregat de sacs de cacau, amb un xicot assegut al costat del xofer. Anava pelut, suat i amb una sotana, que en un temps havia sigut blanca, però que ara semblava el mostrari de les diferents varietats d’oli de palma que es fabriquen al Camerun. Era en Kim. D’entrada no em va reconèixer. Es pensava que era un jesuïta que estava de pas i em va saludar d’una forma convencional i educada. Vaig acostar-me llençant-li un dels meus “brams” que prou coneixia. Aleshores, veient qui era jo, se’m va llançar a sobre des dalt de la cabina... Semblava que es tornés boig. M’abraçava, saltava d’alegria i es pessigava per estar segur de que no estava somiant... Érem realment feliços de trobar-nos novament tots tres plegats, amb la perspectiva de continuar plegats la nostra preparació per posar-nos al servei de l’església africana.

El problema posat pel tancament d’Otelé, el van resoldre el Bisbes camerunesos, enviant els seminaristes a altres països africans, però guardant a Duala els de l’últim any de carrera, els destinats a rebre les tres ordres majors : Subdiaconat, Diaconat i Presbiterat. Copio d’una carta: “Els de quart, estem instal·lats en una residència de la Acció Catòlica a Duala. Se’n diu la “Central Bassa”: Tenim una habitació gran i maca

per cadascú, i cada matí, un frare dominic, d'un convent d'aquí a prop, ve a donar-nos classes de Teologia. Amb nosaltres tres, hi ha també quatre seminaristes nadius, d'altres diòcesis del Camerun. Som doncs 7 en total, compartint una vida d'estudiant, agradable i relaxada: Missa a primera hora, classes al matí i tardes lliures per l'estudi, sense horaris fixos ni reglaments... Ah, i a una temperatura molt distant del terrible fred de Burgos...A més a més, el rector dels dominics, responsable de la nostra formació, ha posat a la nostra disposició l'excel·lent biblioteca teològica que tenen en el seu convent. L'edifici on vivim, és situat a les afores de Duala i té un gran jardí. Dormim sense necessitat de mantes, ens dutxem amb aigua tèbia i les monges dominiques ens preparen uns dinars excel·lents, a més de rentar-nos la roba..." . Com diria mon pare: "si això és guerra, que no vingui la pau..."

L'evangelització del Camerun

Per comprendre millor quina era la nostra situació dins l'Església del Camerun, cal que faci una mica d'història: A l'any 1884 l'imperi alemany es va apropiat d'aquest territori, el va transformar en colònia, perdent-la l'any 1916, amb la derrota de la Gran Guerra. A l'any 1919, la Societat de Nacions, el va dividir en dos protectorats, un confiat a França, el Camerun francès i l'altre a Anglaterra, el Camerun anglès. A l'any 1961, el Camerun francès obté la independència i un any després, es produeix un nou canvi de fronteres : la part sud del Camerun anglès s'uneix al Camerun independent formant una República Federal, i la part nord, resta unida a Nigèria, ex-colònia anglesa, independitzada igualment l'any 1960. A l'any 1972, el Camerun va deixar de ser federal per transformar-se en l'actual República Unida del Camerun, amb dues llengües oficials, l'anglès i el francès i més de 200 d'autòctones.

Amb els alemanys, a finals del segle XIX, van començar a arribar missioners de diferents confessions: catòlica, baptista, presbiteriana, etc. Per evitar "guerres de religió", l'administració colonial va traçar una línia divisòria, fent que els protestants s'instal·lessin al nord del riu Wouri i els catòlics al sud. Naturalment aquesta divisió geogràfica s'ha anat difuminant. El primers missioners catòlics, alemanys frares i monges, es van instal·lar primer a Duala, al sud de la línia divisòria, van anar baixant fins a Kribi i d'allà van penetrar cap a l'interior fins arribar a Ngovayang, a 100 Kms. de la costa. Eren religiosos Palotins, o sia, membres de l'ordre fundada el 1795 pel sacerdot italià sant Vicenç Palotti. La seva labor civilitzadora i material (van construir edificis per hospitals i esglésies que encara estan drets avui dia), ha deixat una marca profunda en la memòria popular. Amb raó o sense, els més vells els recordaven amb nostàlgia.

A l'any 1916, els Palotins deixen el Camerun i els monumentals edificis que havien construït, els ocupen "pares", "germans" i monges d'una Congregació francesa, els missioners del "Sant Esperit", coneguts amb el nom de *espiritencs*... Aquesta ordre la va fundar un jueu francès convertit al catolicisme, anomenat François Libermann, l'any 1841, amb l'objectiu de portar la fe cristiana als pobles africans. Des d'aquell moment, els *espiritencs* van anar desenvolupant una important activitat missionera, cobrint de diòcesis i parròquies dues terceres parts del país (litoral i centre), dirigides per ells mateixos. Al nord va continuar imperant la religió musulmana, imposada pels guerrers *fulani* (pobles vinguts del Sudan) que van envair la regió a principis dels segle XIX , creant potents emirats islàmics, algun dels quals existeix encara avui dia.

Una de les prioritats dels Pares del Sant Esperit, va ser la formació de clero local. Amb la col·laboració “tècnica” dels dominics (eren els professors), l’any 1924 es crea a Mvolyé (barri perifèric de Yaoundé) el primer seminari i 11 anys més tard, s’ordenen els quatre primers sacerdots camerunesos, entre ells *l’abbé* Simon Mpeke, gran amic nostre, home d’una vida tan exemplar, missioner al nord del seu propi país, a qui la cúria romana ha obert un procés de canonització. En Jordi Mas, ha treballat molts anys al seu costat. En parlaré més endavant.

El nombre de sacerdots camerunesos va anar creixent, passant de ser vicaris dels pares *espiritens*, a ser rectors de les parròquies. Finalment, el 26 de febrer del 1956, un d’ells, *l’abbé* Thomas Mongo, va ser consagrat Bisbe de Duala. Però a mesura que augmentava la clerecia local i disminuïa l’estrangera, també disminuïen els ajuts econòmics procedents d’Europa. Aquelles “fortaleses” que els missioners estrangers havien construït en els llocs més elevats de les poblacions i que havien sigut el signe d’una religió potent i prometedora, s’anaven deteriorant per manca de personal i de mitjans materials. Això explica que als ulls del Bisbe Mongo, l’acord de cooperació signat amb el Bisbat de Barcelona, l’any 1961, gracies al qual rebria un ajut immediat en forma de sacerdots i seglars, disposats a acceptar les modestes condicions de vida del clero africà, era un veritable regal del cel. I ho era d’una manera especial, la vinguda de seminaristes que un cop ordenats, es quedarien a treballar sota les seves ordres, no com a missioners estrangers, sinó integrats al clero local, com si fossin nadius. No es estrany doncs, que amb aquesta perspectiva, el bon Bisbe Mongo, ens donés totes les facilitats, per arribar com més aviat millor al sacerdoci, com va ser en el meu cas.

Les primeres instal·lacions de catalans

Les dimensions del territori del Camerun (475.000 km²) són una mica superiors a les d’Espanya peninsular. Quan hi vaig arribar, l’any 1963, hi havien uns 7 milions d’habitants, tres vegades menys que els actuals, estimats a 22 milions. En aquella època, la diòcesi de Duala, s’estenia sobre una gran part de la regió de sud, una superfície (calculo sobre el mapa) d’uns 15.000 Km². o sia, més o menys a la meitat de Catalunya... Dins aquest vast territori no hi havia gaire més d’una dotzena de “Missions” o Parròquies, cada una d’elles responsable d’una xarxa de “capelles”, cobrint el territori circumdant. Les distàncies entre Parròquies eren doncs molt importants, agreujades pel mal estat de les carreteres i la precarietat de mitjans de comunicació. Sabies quan marxaves, però mai quan arribaries..

El companys que em precediren estaven escampats per aquesta geografia. A 200 km. de Duala (en números rodons) en direcció sud, hi havia en Lluís Mallart, vicari de la Parròquia de Kribi. A 70 kms. de Kribi cap a l’interior, s’hi trobava en Felip Planas, vicari de la Parròquia de Bipindi i a 30 Kms. més amunt, hi ha Ngovayang, a on tres anys més tard, la Tònia Cortadellas hi fundaria l’Hospital. Sortint de Duala, en direcció al centre del país, a 220 kms., s’hi trobaven els mossens Oriol Albó i Jaume Borràs, vicaris de la Parròquia de Botmakak. A 60 Km. d’allà, en direcció oest, en un lloc preciós anomenat Log-Bikoy, les tres primeres noies de la colla, La Cinta, la Montse i l’Assumpta, hi havien obert un dispensari, que amb l’arribada, l’any següent, d’un metge canari, es va transformar en hospital. A 30 Km. de Botmakak, però direcció est, s’hi trobava mossèn Turigas, vicari del Rector d’Eseka. En Jordi Mas, poc després de la

seva arribada va marxar al nord del país, a més de 1.000 kms lluny, per fer de vicari de la missió de Tokombere, fundada pel venerable Baba Simon Mpeke, del que he parlat abans. Tret d'en Jordi Mas, tots els companys estaven escampats dins un cercle d'aproximadament 300 kms. de diàmetre, comunicats, la major part, per carreteres sense enquitranar, travessant llargues extensions de selva tropical, difícilment practicables en època de pluges.

Ben aviat la colla del sud va anar augmentant, integrant-se els que venien, en una o altra de les Missions existents, o de nova creació, com Nsola o ressuscitades, com Ngovayang, que feia anys que estava tancada. Tres anys després, ja érem una bona vintena, escampats pel sud del país, però procurant trobar-nos regularment, en un o altre d'aquets indrets. El desplaçaments els fèiem amb transport públic o "camió-stop", necessitant correntment una jornada complerta (o a vegades més), per cobrir aquestes distàncies. Cap problema. Vam adaptar-nos ràpidament al sistema africà de saber utilitzar el temps sense presses, tan diferent del del món occidental, de viure amb presses sense tenir temps... Durant el dies de convivència, marcats per les xerrades, els intercanvis i el bon humor, vam anar reflexionant i aprofundint sobre temes de tanta actualitat per a nosaltres, com treball pastoral i desenvolupament econòmic, integració de la litúrgia romana a la cultura i a la llengua local, paper del laïcat dins l'església missionera i naturalment, celibat dels sacerdots.

Cal dir que a dins el grup hi teníem personatges excepcionals, amb una interpretació dient-me molt "lliure" de la doctrina de l'església, un sentit crític molt raonat i una convicció ferma de la necessitat urgent de renovació de estructures i normes. Sens menysprear ningú, em refereixo de forma particular a l'Oriol Albó, home carismàtic i visionari, iniciador i inspirador d'Agermanament, (fet pel que li va merèixer el títol de "pare fundador" com l'anomenàvem en to de broma), en Lluís Mallart, gran coneixedor de la llengua i la cultura local i en Felip Planas, ex professor de Filosofia i home d'una clarividència extraordinària. Amb elements d'aquest calibre no és estrany que gradualment, anéssim elaborant una línia de pensament original i innovadora, cada dia més allunyada de les normes i formes de fer, d'una església missionera inspirada i organitzada dins els sistema i de la mentalitat paternalista i colonial.

Trobada a Bikok, missió de Saint André.

El meu primer Nadal africà el vaig passar amb els dos companys seminaristes, a la Parròquia de Bot-Makak. Acabades les festes, vam marxar en auto-stop cap el poble de Bikok, veí de la missió catòlica de Saint-André, on havíem de reunir-nos tota la colla. Hi vam arribar el dia 28 de desembre a la tarda. La gent del poble ens va rebre amb danses i cants d'alegria. Havien habilitat dues cases per acollir-nos, amb llits per a tots, que, fet excepcional, tenien llençols i matalassos! Hi vam passar tres dies. El tema a tractar era al voltant de la "Missa", tenint en compte que al mes següent, en Victorià i en Kim, serien ordenats com a preveres (en aquell moment, jo no sabia que també ho seria). Era la meva primera participació a aquestes trobades i recordo que entre altres coses, ja vam parlar sobre la necessitat d'adaptació de la litúrgia romana, als costums i mentalitat africanes i de com era absurd, per exemple, consagrar dos elements vitals per a nosaltres, el pa i el vi, però desproveïts de significat per a la gent africana, que ni cultiven blat ni han vist mai una vinya.

En una carta a casa els deia : “ Per a mí, el millor de la trobada, ha estat la convivència amb la gent del poble, vivint en una de les seves cases i menjant de les seves manduques que amb tanta generositat ens oferien. La Parròquia de Saint André, situada a 125 kms de Duala, fundada pels alemanys, al 1912 i represa sis anys més tard per missioners francesos, ha sigut des de sempre, una de les més importants i actives, tant en el camp de l’evangelització com en el de la salut i de l’ensenyament. La gent de Bikok són considerats dels més fidels i fervorosos, però, parlant amb ells, es mostren molt crítics sobre el funcionament de la Missió: Els edificis, immensos i majestuosos, situats al cim d’un turó que domina el poble, els veuen com un castell feudal i els missioners que hi viuen, barbuts i distants, els inspiren més aviat por que confiança. Per si fos poc, cada cristià adult – em diuen - està obligat a pagar un impost anual a la missió i mentre no ho fa, es privat de rebre els sagraments, a l’ excepció de la confessió , si està en perill de mort” . És difícil de creure, però en aquell temps, la norma general era aquesta, com vaig poder comprovar –ho ben aviat.

Un fet rellevant de Saint André, era la presència d’una dona extraordinària, una veritable santa vivent. Es deia Maria, tenia uns quaranta anys i no estava casada. La seva cara era molt dolça amb uns grans ulls lluminosos, però el seu cos menut i geperut no li permetia moure’s sense ajuda. Asseguda sempre en una cadira de rodes feia de tot: preparar el menjar, rentar els plats, cosir roba, llegir i resar, però sobretot, escoltar la gent que la visitava, aconsellar-los. S’havia convertit en el pal de paller dels cristians de la regió i quan es tractava d’organitzar alguna festa religiosa o tradicional, des de la seva cadira, donava ordres a tort i a dret, que tothom seguia al peu de la lletra. Dins de la seva humil vivenda, que es trobava al peu de la carretera, hi tenia una petita capella, on tan el Bisbe com els capellans que estaven de pas, s’hi paraven per celebrar l’Eucaristia. ”Maman Maria ”, com tothom li deia, tenia molta estimació per a tots els de la nostra colla. Va ser padrina de l’Oriol Albó en la seva ordenació, celebrada al Camerun i va ser ella qui va manegar-ho tot per que anéssim al seu poble i no als locals de la missió, a celebrar la nostra trobada. Aquesta va acabar la nit de Cap d’any, amb una missa de campanya, celebrada al mig del poble, entre cants dels fidels i xerinola de la canalla.

Ordenat sacerdot per la via ràpida.

Feia poc més de dos mesos que era a Duala, quan en una carta al meus pares els hi dono aquesta notícia: “ *Gaudium magnum nuntio vobis* : Amb una alegria incontenible, tinc el goig immens de participar-vos, que el nostre estimat i venerat Bisbe, pare i pastor d’aquest ramat de catalans al Camerun, ha volgut una vegada més manifestar-nos el seu afecte i ha decidit que el 24 de febrer d’aquest any, els tres seminaristes terrassencs, rebrem, si Déu vol, l’ordre des Presbiterat !” No m’ho podia creure...

El dia 1 de gener, sortint de Saint André vaig anar amb l’Oriol Albó cap a Duala amb la intenció d’anar a desitjar un Bon Any Nou al Bisbe, en nom de la “colònia catalana”. Ho explico així en una carta : “Vam marxar al matí, en auto-stop i vam tenir molta sort perquè a la tarda ja érem a Duala. Ens vam dirigir directament a Palau, però el Bisbe havia sortit i no va arribar fins a les 8 del vespre. Al veure’ns va mostrar molta alegria, abraçant-nos efusivament com ho faria un pare. Vam estar xerrant més d’una hora, preguntant-nos per cada un dels membres de l’equip i donant-nos noves del Concili Vaticà II (havia estat a Roma feia poc). Quan ja ens disposàvem a marxar, ens va donar

la gran notícia : *Mireu* – ens va dir - , *després de pensar-hi molt i de parlar-ne amb el Pare Villneuve* (superior dels dominics i Rector del nostre seminari), *he decidit ordenar-te de sacerdot al mateix temps que els teus dos companys...* Aquest frare, que era al mateix temps conseller del Bisbat amb matèria de Dret Canònic, li havia dit que no hi havia cap impediment per ordenar-me també a mi, a condició de seguir una formació especial, durant els dos mesos que faltaven, especialment sobre el *Tractat i Moral dels Sagraments*. Per la resta, al seu criteri, ja ho tenia tot complert”.

No cal dir la meva sorpresa i alegria: Amb quatre mesos d’estudi, a Duala havia fet un salt de dos anys de reclusió al seminari de Burgos, atrapant l’avantatge que m’havien agafat en Victorià i en Kim, que havien cursat tercer de Teologia mentre jo l’Any de Formació missionera. Personalment doncs, no podia sentir-me més satisfet de com m’anaven sortint les coses.

A partir d’aquell moment, els esdeveniments es precipitaren, tenint un temps molt breu, per cobrir dues etapes, la del subdiaconat i la del diaconat, que precedeixen obligatòriament a la del presbiterat. De fet, segons el Dret Canònic, entre el Subdiaconat i el Diaconat, te d’haver-hi com a mínim un interval de tres mesos. I el mateix període entre el Diaconat i el Presbiterat. Quan això no es possible, el mateix Dret Canònic et dona la solució quan afegeix :...*nisi necessitas aut utilitas Ecclesiae, iudicio Episcopi, alius exposcat*. Que vol dir: “A no ser que a judici del Bisbe, altra cosa demani la necessitat o la utilitat de l’Església”. El Bisbe, doncs, amb “molt bon criteri”, va jutjar que les necessitats de la seva diòcesis eren urgents i justificaven donar-me les tres ordres majors en un temps record.

El **Subdiaconat** . En l’església primitiva, el subdiaca - del grec *Ypo* (baix) i *Diaconos* (servidor) , era el clergue habilitat per poder servir al sacerdot que estava oficiant en el altar. Aquesta funció que durant molt temps han fet els escolanets i que ara, molt sovint, l’ha de fer el capellà mateix.

Jo vaig rebre aquesta ordre de les mans del Bisbe Mongo, el dimarts 21 de gener de 1964, a la Capella de la nostra residència. Va ser una cerimònia molt senzilla, però per un cúmul de circumstàncies, la concurrència va ser molt més nombrosa del que podia esperar-me. D’una part, el dia abans, havien arribat per avió a Duala, el doctor Diaz Santana, un metge canari que anava a treballar a Log-Bikoy i una nova cooperant, l’Angeleta Sanmartí, filla d’Esparreguera. De l’altra, en Victorià i en Kim, amb un jeep emmanllevat a no se quí, havien anat a Log-Bikoy a buscar les tres infermeres per rebre al nou metge. Per si no fos prou, també eren de pas per Duala, en Lluís Mallart , en Felip Planes i en Jaume Mestres, alies *Leoncio*, un seminarista que acabava d’arribar de Guinea Equatorial amb ànims d’ajuntar-se al nostre grup. Així, vam celebrar tots plegats el meu nou escalafó dins la clerecia, de forma joiosa i improvisada. Veient que no teníem res a punt, Monsenyor es va treure uns bitllets de la cartera, els va donar a les noies i aquestes, després d’anar corrents a plaça, ens van preparar un dinar d’aquells que t’hi llepes els dits. Al voltant del Bisbe, érem més de vint a taula...

L’anècdota del dia, que encara recordo, va ser la sessió de fotos. Resulta que en Victorià havia anat retratant tota la cerimònia amb un aparell que no tenia carret... Se’n va adonar a la sortida de la Capella, quan el Bisbe, encara amb el bàcul a les mans i tots ornaments pontificis, va demanar-li de fer una foto de grup. Hi havien altres aparells, però cap tenia pel·lícula. L’era digital quedava encara molt lluny. Quan ja anàvem a

desvestir-nos, arriba un carter portant-me un correu dels meus pares, dins del qual, oh meravella, hi havia un carret fotogràfic! El Bisbe, emocionadíssim, no va deixar passar l'ocasió per parlar-nos de com era de generosa i oportuna la divina Providència...

El **Diaconat**, és el penúltim graó de l'escala clerical. L'home, solter o casat, que rep aquest orde – i s'espera que aviat també el podran rebre les dones –, té la potestat d'administrar els mateixos sagraments que el sacerdot, a l'excepció de l'eucaristia i de la penitència. Pot batejar, predicar o presidir els matrimonis. Atesa la manca de vocacions al sacerdoci, una orde que exigeix el celibat, els Bisbes africans, recorren cada vegada més a l'ordenació d'homes casats, que per la seva formació i vida exemplar, accepten posar-se al servei de les comunitats cristianes.

En el Llibre dels Fets dels Apòstols es llegeix: “ Els diaques han de ser persones irrepressibles, marits d'una sola dona, que governin be els seus fills i les seves cases, respectables, honestos, no donats a la beguda ni cobdiciosos de guanys deshonestos (1 Timoteo 3:8-12)”. Tot i no tenir dona ni fills, el Bisbe Mongo em va ordenar diaca el dilluns 11 de febrer, a la capella privada del seu Palau. La celebració aquesta vegada va ser molt íntima. Sense fotògrafs... Hi havia, amb nosaltres, un frare dominic que m'havia donat classes accelerades de teologia i el Cònsol espanyol a Duala, amb la seva esposa. Aquest era un matrimoni molt trempat que ens tenia molta simpatia. Al final de la cerimònia, el Bisbe ens va convidar a esmorzar i al migdia em va portar a dinar a casa un seu nebot que vivia a Duala. Mentre hi anàvem, conduint ell mateix el seu cotxe, em va fer aquesta confidència: “Estic molt content de que us hagueu posat sota les meves ordres abans del sacerdoci. En primer lloc, per l'experiència que adquiriu vivint a l'Àfrica amb seminaristes africans, i en segon lloc, perquè a mi em permet conèixer-vos millor i decidir amb més criteri, on us he de destinar una vegada ordenats”. Continuant la conversa, em deia, que en aquell moment, encara no ho tenia clar, però que molts rectors camerunesos li demanaven que els hi enviés qualsevol dels tres futurs preveres. Aquelles paraules, en aquell moment, em van confirmar en la decisió que havia pres venint a acabar els estudis al Camerun, però en honor a la veritat, he de reconèixer que, passats els anys, cap dels tres vam respondre a les seves expectatives, al menys en la forma que ell esperava. Si que durant el temps de treball dins la seva diòcesis, vam donar-nos de ple al servei de la gent més necessitada, però ho fèiem d'una manera cada vegada més distant de les normes eclesiàstiques vigents a la seva diòcesis.... És un tema delicat del que en parlaré amb detall, en un proper capítol.

El sacerdoci.

Com he dit abans, Monsenyor Thomas Mongo, havia decidit ordenar-nos conjuntament als tres seminaristes de Terrassa, el dia 23 de febrer 1964, al cim de la “muntanya sagrada” de Ngog-Lituba.

Ngog-Lituba és un monticle rocós, situat en el anomenat “país Bassá”, a 7 kms. de la missió catòlica de Log-Bikoy. El nom de Ngog-Lituba significa en llengua bassa “muntanya foradada”. Llegeixo a *wikipedia*: “Es tracta d'una immensa roca volcànica, aïllada en mig d'un planura pelada que s'estén varis kilòmetres al seu voltant. El fet de que no s'hi veu cap signe de cràter per aquells paratges, fa pensar que es tracte d'un meteorit de dimensions extraordinàries. El nom de foradada li ve d'un orifici que té a la

superfície i que dona a un túnel interior, en el que es guarden, diuen els vells del clan, els records sagrats de la seva història. Moltes les llegendes i mites, parlen d'aquesta muntanya com el bressol del poble Bassa". La gent d'aquesta regió consideren Ngog-Lituba com un lloc sagrat on des de temps immemorials, hi efectuen pelegrinatges, per commemorar la seva història i revelar als seus descendents, els secrets de la tribu tramesos oralment, de generació en generació.

Seguint la vella estratègia de l'església catòlica de cristianitzar els llocs de culte i les festes paganes, el Bisbe Mongo, ell mateix d'ètnia bassa, nascut al poble de Bissoo, no lluny de Ngog-Lituba, va voler convertir aquesta muntanya en un lloc de pelegrinatge catòlic, instal·lant en el seu cim, una creu de grans dimensions i a la cova, una estàtua de la Verge Maria. La seva esperança, era que algun dia s'hi produís un esdeveniment miraculós, que donés peu a convertir Ngog-Lituba en un vertader Santuari marià, com ha succeït a tants indrets de casa nostra, entre ells Montserrat. Això explica el perquè, per a la nostra ordenació, monsenyor, havia escollit un lloc tan "original" i incòmode : Perdut en plena sabana, completament desert, sense cap casa ni arbre a la vista, sotmès al sol o a la pluja tropicals, a més de 180 Kms. de mala carretera de la seu de Duala... Però sabia bé el que es feia: precedint la cerimònia del diumenge, pel dissabte havia organitzat un pelegrinatge multitudinari dels cristians de tota la diòcesi, a títol de jornada d'oració i penitència, com a preparació de la Quaresma. D'aquesta forma l'èxit de participació estava assegurat. Mentre realitzava aquests preparatius, nosaltres tres vam restar reclosos a Bot- Makak, fent un recés de tres dies, per arribar preparats al futur sacerdoti.

I va arribar el gran dia. Al cim de Ngog-Lituba, acompanyats dels nostres companys, de molts amics de Duala, entre ells el Cònsul d'Espanya i la seva esposa, del pare Cyril vingut des de Guinea i d'una multitud de fidels que cobrien pràcticament tota la superfície de la "Roca sagrada", monsenyor Thomas Mongo, en una gran Missa pontifical, sota un sol de justícia, ens va conferir l'orde del sacerdoti.

Tres dies després ho explicava així, en una carta a casa: "Dissabte a la tarda, acabat el recés a Bot-Makak, vam anar a Log-Bikoy amb el cotxe del Bisbe que havia vingut a buscar-nos. Per la carretera vam anar trobant pelegrins que es dirigien a Ngog-Lituba, a peu o amb tota mena de vehicles, per assistir a la Missa de vespre que oficiava el Bisbe, dins la famosa Cova de la Verge Maria. Hi havia, més d'un miler de persones vingudes de totes les Parròquies de la Diòcesi, amb els seus Rectors i Diaques. Molts d'ells es van quedar a dormir al descampat, esperant la festa de l'endemà. Nosaltres vam anar a dormir a Log-Bikoy, a casa de les tres infermeres catalanes".

"El Diumenge a les 7 del matí, vam, anar a peu, cap la "Muntanya sagrada". El camí era una processó de gent de totes edats i "mides". Era realment bonic. Un cop allà, veiem arribar encara més peregrins, dins de camions, autocars i cotxes, fins un total – alguns deien – de més de cinc mil persones. La superfície de la muntanya va quedar completament coberta per una capa humana, formant una piràmide multicolor i sonora... La cerimònia va ser molt llarga però a mi, us asseguro, em va passar volant, malgrat aquell sol tropical, que ens torrava de mica en mica. Però us dic de debò, el que més m'anava "torrant" i posant-me "borratxo" d'alegria, eren les paraules i gestos del Bisbe, acompanyats dels cants que sortien de la muntanya i que m'anaven portant com si surés, cap el punt culminant d'un llarg i esperançat camí".

Acabada la cerimònia la multitud va anar desfilant cap a Log-Bikoy, on en una gran esplanada es va celebrar un festí gastronòmic i comunitari, compartint entre tots les nombroses vitualles, que havien portat dels diferents pobles. Entre altres especialitats locals, preparades per le dones, ens vam cruspír un bou sencer regal dels cristians de Bot-Makak.

Missa solemne a Terrassa

Els primers dies de sacerdocí els vam viure a un ritme trepidant. Dilluns, Missa concelebrada a Log-Bikoy, presidida per en Kim. Dimarts, gran festa a Bot-Makak, amb Missa concelebrada, presidida per en Victorià. Dijous, Missa solemne a l'Església de Saint André, aquesta vegada sense els dos companys. Després, gran festa a baix el poble. Divendres vaig cap a Duala per celebrar-hi el diumenge, una Missa solemne a la Catedral, assistit , en tant que diaca i sub-diaca, per dos camerunesos, companys del seminari. L'Església era plena a vessar... I en mig de tot això, preparar les maletes pel viatge cap a Espanya.

Aquesta vegada vaig fer el viatge de tres setmanes, en un dels vaixells de la Transmediterrànea, amb mossèn Kim – en Victorià havia marxat abans – , la Montserrat Jutglar i de la Maria Cinta Compta, que anaven de vacances. Venia també amb nosaltres, un mossèn camerunès, *l'abbé* Mathies Sognem, rector de Bot-Makak, que anava a passar un temporadeta a Barcelona, dins del programa d'intercanvis entre Barcelona i Duala. El bon pare Mathies era una persona ja gran, amb la pell negra com el carbó contrastant amb els cabells blancs , baixet i panxarrut, i dotat d'una simplicitat que et desbordava. Era la primera vegada que sortia del seu país i les seves reaccions davant els avenços del mon modern, eren delicioses. Recordo per exemple, còm es sorprenia pel fet que els cotxes es paressin i arrenquessin obeint a una màquina, el semàfor, o pel fet de que en els edificis de Barcelona de diversos pisos, hi hagués una habitació que pujava i baixava... Cridava l'atenció de la gent pel seu aspecte exòtic i estrafolari – eren els anys 60- però la seva bonhomia va conquerir a tots aquells que el van acollir a casa seva.

El que és difícil de descriure, és l'entusiasta rebuda de les nostres respectives famílies. Els meu pares, completament trasbalsats pel fet de tenir un fill sacerdot, estaven disposats a llençar la casa per la finestra per celebrar-ho. Em va ser difícil frenar-los, tot i que no vaig poder evitar que convidessin a un centenar de persones, familiars i amics, a dinar a l'Hostal del Fum, després de la Missa solemne, celebrada a la Basílica del Sant Esperit de Terrassa.

He dit bé, Missa “celebrada” i no “concelebrada”, com ens hauria agradat fer-ho als tres “preveres-africans” a la nostra parròquia de Terrassa. De fet, el ritu de la “concelebració”, (pel qual varis sacerdots diuen Missa junts i tots consagren alhora el pa i el vi) , en aquella època, no estava contemplat dins la litúrgia romana, però tothom sabia que seria aprovat pel Concili Vaticà II, que tenia lloc en aquell moment. Al Camerun, com he explicat, ja havien concelebrat varies vegades, amb el permís del Bisbe i pensàvem que seria molt bonic, fer-ho així mateix a Terrassa. Vam escriure al senyor Prior demanant el seu acord, però ens va respondre per la negativa. A la seva carta, però, ens proposava, com a substitutiu, instal·lar tres altars, un al costat de l'altre, a dalt del presbiteri, i que cadascú de nosaltres celebrés la seva pròpia Missa... Quina

ridiculesa ! Amb tot el respecte per aquest senyor i agraint-li el seu desig de complaer-nos, la seva idea, per molt que fos ortodoxa, semblava més aviat inspirada en un concurs televisiu per veure qui oficiava millor... Vam optar per una Missa solemne clàssica, en la que vaig tenir l'honor de ser l'oficiant i el goig d'estar acompanyat dels meus dos companys clergues, de les nostres famílies i de tots els amics i coneguts de Terrassa. L'Església era plena a vessar. Va ser bonic de debò, tot i que a la nostra manera de veure, hauria pogut ser encara millor.

Érem a principis d'abril i no vàrem tornar al Camerun fins a finals de juliol. Quatre mesos de no parar, fent de tot: Celebracions religioses, trobades amb grups d'amics, xerrades sobre el Camerun, tecs familiars, etc. Érem una novetat "exòtica" (en aquells temps poca gent havia estat a l'Àfrica) i molts ens convidàvem, per sentir a parlar dels "negrets" i dels perills d'acabar dins la panxa d'un lleó de la selva. Tinc de dir que mai a la vida havia menjat tantes paelles... Era el mateix a cada casa: Quan arribàvem l'amfitriona ens deia sense excepció : "Mireu us hem fet un arròs a la paella, perquè allà baix no en deveu menjar mai". No sabien que els mars "d'allà baix", eren plens de llagostes i que els portuguesos van batejar aquest país amb el nom de Camerun, per la gran quantitat de gambes (*cameroes*) que hi havia en els seus rius.

Una de les invitacions més divertides va ser la de l'oncle Emili Armengol, germà de la meua mare. Era pintor, joier i pescador. Vivia a Vilassar de Mar amb la seva esposa, la tia Eulalia; era la parella més alegre i bromista que mai he conegut. Cada matí, en Emili, vestit exactament com ells, sortia amb un grup de pescadors locals, a la recerca d'alguna orada o llobarro, que es cruspien, amb un bon trago de vi, dins la mateixa barca. A la tarda, el senyor Emili, es vestia de vint-i-un botons, amb camisa blanca i agulla a la corbata, i anava a rebre clients a la seva luxosa joieria de Barcelona, situada al Passeig de Gràcia. No semblava pas el mateix home.

Un bon dia, l'oncle Emili ens va convidar, als tres mossens recentment ordenats, a anar a pescar amb la seva colla, posant una condició: Que no portéssim sotana. Tampoc calia que portéssim vestit de bany doncs els veritables pescadors, mai es banyen, tan sols posen els peus dins de l'aigua quan varen o puguen la barca a la platja. La majoria, no saben ni nedar.

Doncs bé, arribem a Vilassar de bon matí, l'oncle ens presenta als seus amics i pugem tots en una mallorquina d'uns vuit metres d'eslora. Mar endins, tots menys nosaltres, es posen a feinejar, traient les gambes de les nanses que havien calat la vigília o desenganxant els peixos enganxats als hams de les palangres. Podeu imaginar el deliciós festí que ens van regalar aquestes bestioles, lluentes i fresques sortides de la mar Mediterrània. Mentre les gaudíem, l'oncle s'ho va enginyar per portar a la conversa, alguns fets recents ocorreguts en el món eclesiàstic... La reacció que ell buscava no es va fer esperar i alguns dels presents, que ell coneixia com a "menja capellans", es van esplaiar amb propòsits diem-ne poc "catòlics", deixant anar inclús, algun renech bastant pujat de to, d'aquells que s'atribuïen als carreters... L'oncle els deixava parlar, fins que al final, parant la conversa, els va revelar la nostra vertadera identitat... Pobre gent, van quedar tan confosos que volien tirar-se a l'aigua abans d'arribar a la platja... Sort que no van fer-ho! Nosaltres, naturalment, ens hi partíem de riure, sabent que en les seves paraules, per bé que fossin "gruixudes", no hi havia ni mala intenció ni malícia.

Una anècdota menys agradable, va ser la visita “secreta” als companys del Seminari de Burgos. Tots tres havíem sortit de l’IEME, però hi havíem deixat molts amics, amb qui teníem ganes de compartir les nostres vivències africanes, sense cap mena d’intenció proselitista. Entre ells, hi havien dos germans d’en Victorià, en Carles i en Tono i l’amic Teodor Vergès, a qui la direcció del seminari havia derogat el permís per venir a Terrassa a la nostra primera Missa. Vam escriure al Rector, anunciant la nostra visita, però li va faltar temps per contestar-nos dient, clar i net, que la considerava inoportuna. Devia tenir por de que els “contaminéssim” amb les nostres idees un xic “avançades”. Naturalment, vam fer cas omís de la seva posició tancada i vam marxar cap a Burgos, però en lloc d’anar al Seminari, vam esperar els companys en un parc de les afores, a la tarda d’un dia festiu, que tenien sortida.... Trist, trist.

Els records més entranyables que guardo d’aquells mesos, són, el bateig del primer fill del matrimoni Antoni Amat i Maria Garriga, a qui vaig posar el nom del nostra pare Ignasi i la benedicció del matrimoni del altre meu germà, l’Ignasi, amb la Maria Rosa Alegre. En aquesta ocasió vaig fer el primer sermó com a prevere. Són emocions viscudes en la intimitat de la família, el record de les quals, queda gravat per sempre.

CAPÍTOL IV : VICARI DE NEW-BELL-EWONDO (juliol 1964- setembre 1968)

El viatge de tornada

A finals de juliol del 64, tornem a fer maletes, però ara molt més voluminoses que a la vinguda (portaven entre tots 11 baüls), degut als nombrosos obsequis i material destinats a les missions cameruneses. Tornem cap a Duala per via marítima, però en lloc d'agafar el vaixell a Barcelona, vam anar en tren a buscar-lo a Cadis, per estalviar-nos una bona setmana de navegació, per les costes espanyoles.

Era una expedició formada per deu persones, sis de les quals érem capellans! A més a més de nosaltres tres, venia *l'abbé* Mathias, que havia acabat les vacances, mossèn Jordi Mas que tornava a Tokombere i amb ell, mossèn Ramón Fàbregas, jove capellà recentment ordenat. Al mig de tantes sotanes, venia en Francesc Guitart, un artista-pintor, d'Esparreguera, que tenia ganes de conèixer l'Àfrica profunda. De les seves visites al interior del país, n'han quedat una sèrie de retrats a l'oli de personatges locals, que són una meravella.

Per si no fos poc, el vaixell de la Transmediterrànea que ens portaria a la Guinea Equatorial, es deia "Dómine"... un nom molt escaient tenint amb compte el carregament eclesiàstic que transportava. Era el mateix vaixell de l'anada i en pujar-hi novament m'hi vaig trobar com a casa. Coneixia tots els racons i era amic de tota la tripulació, des del capità fins l'últim dels cambrers, ja que feia poc mesos havíem conviscut amb ells, durant tres setmanes. La vida a bord era monòtona i reglada com la d'un convent. : "Missa concelebrada a les 8, esmorzar, classes d'*ewondo* a càrrec del Pare Mathias, dinar a la una, migdiada, jocs de cartes amb els companys, sopar a les sis i una estona de gresca esperant l'hora del cine. Les pel·lícules que ens fan, són dolentíssimes, però aquí s'aguanta tot per anar omplint les hores", escric en una carta. I continuo: "A l'escala de les Palmes, ens esperaven al moll, els pares i germans del metge canari que treballa a Log-Bikoy. Era diumenge. Ens van convidar a tota la colla a dinar a casa seva i a la tarda, el pare del nostre company, va treure una *guagua* (nom que donen als autobusos d'aquí) del garatge de l'empresa de transport públic, on hi treballa com a mecànic i ens va passejar per tota aquesta ciutat tan bonica i pintoresca. Això sí que és fer turisme..."

Abans d'arribar a Santa Isabel, vam fer escala a Lagos, aleshores capital de Nigèria (actualment la capital és Abuja, ciutat situada al centre del país). Ara Lagos, és una ciutat d'uns 8 milions d'habitants, tristament famosa pels seu clima d'inseguretat i violència. La passejada que hi vam fer, l'any 1964, avui no la recomanaria a ningú. Ho explicava així : " Lagos és una ciutat molt gran (entre 1 i 2 milions d'habitants), situada a 10 kms. de la desembocadura del riu Níger. Per arribar-hi, el vaixell va remuntant aquest riu, podent admirar els seus edificis, alguns molt moderns i bonics, a cada un dels dos marges. Arribats a port, vam baixar a terra, on vam llogar un micro-bus amb conductor, que ens va passejar pels indrets més bonics de la vila. La gent d'aquí, sobretot les dones, vesteixen més a l'estil tradicional que no pas a Duala,

convertint els carrers en cintes de coloraines. En Guitart es tornava boig de content, al veure el gust de les noies en combinar els colors dels vestits i fulards amb que es cobrien. Anava com desesperat tirant fotos a tort i a dret, per enregistrar tanta meravella cromàtica”.

El dissabte 20 d'agost vam arribar a Santa Isabel. Ens vam quedar a dormir al Domine i a l'endemà, convidat pel Rector dels Claretians, vaig anar a la Catedral, per celebrar-hi la Missa de les 7 del matí. Després, va tocar en Victorià, dir la de les 8. Per sorpresa seva, era la Missa en la que hi assistia la “*Guardia Colonial*”, en uniforme de gala i en el moment de la Consagració, la banda de música d'aquell cos militar, va arrencar amb l'himne nacional espanyol, tocat a tota potència! Jo que ho sentia defora estant, em partia de riure, pensant com, a un anti-colonial ferotge que era en Victorià, se li devien estar remoyent les tripes...

La instal·lació a la “meva” Parròquia

Abans de marxar de vacances, el Bisbe ens havia anunciat a cada un de nosaltres tres, la missió on havíem de treballar, com a vicaris, a partir de la nostra tornada. En Victorià estava destinat a Kribi, arran de mar, i en Kim, a Log-Bikoy, en plena selva, dues Parròquies situades als extrems sud i nord, de la Diòcesis, que, geogràficament parlant, no podien estar més allunyades. A mi, em guardava a Duala, equidistant d'una i de l'altra, com a vicari de l'*abbé* Pierre Ngindjel, rector de la Parròquia de New-Bell ewondo, en un dels barris més poblats i pobres de la ciutat costanera a lestuari del riu Wouri.

Llegeixo al Wikipèdia, que la ciutat de Duala compta actualment amb més de 120 barris diferents, cada un d'ells funcionant com una ciutat dins de la ciutat. El més antic i prestigiós es diu Akwa, centre comercial, cultural i econòmic, pel fet d'estar situat prop del port al marge esquerre del riu. Aquest indret, a principis del segle XIX, era territori del clan *Duala*, dominat per la dinastia dels *Akwa-Bell*, fundadors de la ciutat.

“New-Bell” és també un dels barris més antics. Està situat sobre un terreny pantanós, allunyat del riu, que havia sigut ocupat paulatinament per tres ètnies procedents de l'interior del país, els *Bamiliké*, els *Bassá* i els *Ewondo*, parlant cada una d'elles la seva llengua i conservant les seves pròpies tradicions i costums. Per aquesta raó, ja al temps dels alemanys, s'hi van fundar tres Parròquies, anomenades respectivament New-Bell-bamileké, New-Bell-bassa i New-Bell-ewondo. Però curiosament, el nom del barri no prové de cap d'aquests tribus, sinó de la dinastia dels Bell, les famílies del clan Duala, que no van arribar a viure-hi mai. Segons l'història, la cosa va anar així: A l'arribar al Camerun, a finals del segle XIX, els alemanys, van fixar-se en el territori dels Duala, pressionant a aquests perquè marxessin cap a l'interior, cosa que es resistien a fer, ja que eren refusats per les tribus mencionades. Veient que passava el temps i els Duala no es movien, l'any 1913, els alemanys, van llançar una violenta operació per forçar la seva sortida cap a les terres veïnes, que van batejar amb el nom de New-Bell. Els primers a resistir-se, eren el propi rei, sa majestat Rudolf Duala Manga Bell i el seu

home de confiança, Ngosso Din. Per donar un escarment, el 8 d'agost del 1914, tots dos van ser executats pels alemanys, com ho recorda un monument erigit allà on va ser penjats, al centre mateix de Duala. Dos anys després, perduda la gran guerra, els ocupants estrangers van haver de deixar país i amb l'acord del nous colonitzadors, els francesos, el clan dels Duala Bell, no va marxar de les seves terres, on encara hi són actualment.

New-Bell, era als anys en que ja hi vaig viure, una immensa zona pantanosa, coberta de barraques de parets de fusta i sostre de palla, apilades al llarg de carrers estrets i fangosos, alguns d'ells convertits amb una autèntica claveguera, on la gent hi tirava tota mena de deixalles. Al centre d'aquest maremàgnum hi havia un gran mercat a l'aire lliure, el més ben assortit de Duala en verdures i carns de tota mena, amb la presència permanent de núvols de mosques, gossos i cabres famolencs i rates desvergonyides. Al vespre, després de les hores de sol, la fortor que emanaven fruites i llegums podrides per la calor i apilotades a terra, es sentia a centenars de metres lluny, on s'hi trobava la meva Parròquia.

Com edificis importants, a més dels tres parròquies, vertaders castells en relació a les cases del veïnatge, New-Bell acollia, la "Presó Central", l'única existent en tota regió i plena fins a vessar. Quatre anys més tard, els sacerdots catalans Salvador Torres i Joan Armengol, que havien vingut per ajudar al rector de la Parròquia New-Bell bamileké, van crear, en el seu barri, una magnífic Dispensari, finançat amb els diners obtinguts d'una campanya de Radio Barcelona. El Dispensari "BARCELONA", nom amb el que va ser batejat, continua encara avui oferint els seus serveis sanitaris, a una població tan exposada a tota mena d'infermetats degudes a la insalubritat del barri.

New-Bell-ewondo, era de les tres parròquies, la més antiga i extensa. El seus edificis ocupaven l'espai central entre l'Escola d'ensenyança primària i secundària, exclusivament per a nois, i el Col·legi de les noies, amb la residència de les monges que el portaven. Aquestes, eren totes africanes, membres de la congregació de *Soeurs Servantes de Marie*, fundada per les missioneres del Sant Esperit, l'any 1939. *Soeur Marie* Lluisa Abomo, n'era la superiora: una dona alegre i emprenedora, amb qui vaig congeniar de seguida. Era, per a mi, com una segona mare i feia tot el que estava al seu abast, per facilitar-me la vida. Recordo, per exemple, que quan vaig arribar al Camerun, als 30 anys i escaig, no tenia permís de conduir, ni havia conduït mai cap cotxe. Tampoc tenia diners ni temps, per anar a una Autoescola. Vaig decidir doncs, estudiar el codi camerunès pel meu compte i demanar a *soeur Louise*, el 2CV de la seva comunitat, per fer unes quantes pràctiques pels voltants de la Parròquia. Gràcies a la seva amabilitat, de forma autodidàctica (mai més ben dit), vaig reeixir l'examen de conducció. Obtingut el permís, li vaig tornar el favor, ensenyant a conduir a dues joves monges de la seva comunitat. Així, ella es va estalviar el sou d'un xofer i jo vaig anar guanyant experiència al volantfent de professor.

Abans de continuar, vull explicar una petita anècdota, deliciosa, referent al examen de teòrica pel permís de conduir. M'examinava un professor camerunès i entre altres qüestions, em dispara : "Escolti bé, imagineis que va

per una carretera de la selva i que en una cruïlla, li surt un elefant per l'esquerra. Dic bé, per l'esquerra. Digui'm : Qui te la prioritat, vostè o l'elefant ? L'elefant -li contesto jo, amb veu ferma i sens ombra de dubte. Molt bé - diu ell tot seriós -, està aprovat, ja pot anar-se'n". El millor és que aquesta possible trobada amb un elefant, l'examinador no se la inventava, sinó que estava efectivament prevista en la versió camerunesa del codi de la ruta, que per sort, jo m'havia estudiat a fons...

En el veïnatge de la Parròquia, hi havia encara una altra comunitat religiosa, la dels *Petits Frères de Jesús*. Eren només tres o quatre monjos francesos, vestits de seglars que vivien en una caseta tant modesta, com qualsevol altra del barri. La seva activitat no era altra que l'oració i el testimoni de vida cristiana, amb una espiritualitat inspirada en els escrits que va deixar en Charles de Foucauld (1858-1913), aquell místic ermità, mort assassinat a Tamanrasset. Vaig fer amistat molt aviat amb els membres d'aquest grup, especialment amb el *Petit frère Jean*, un home que coneixia el barri New-Bell com la seva butxaca i que em va ajudar molt a anar-m'hi introduint. Estudiàvem plegats la llengua ewondo, amb l'ajuda de l'amic Vital Tama, professor universitari camerunès, ple de saviesa, bona voluntat i paciència...

Encara que sembli una paradoxa, el meu primer dels cotxes que he tingut, va ser regal d'una comunitat de pobres entres els pobres :els *Petits Frères de Jesús*. M'explico: Aquesta congregació tenien una leproseria a 20 Kms. de Duala i l'empresa Citroën els havia regalat, feia una anys, una furgoneta 2CV per la seves necessitats de transport. Era ja molt vella - cosa que al tròpic arriba aviat -, i la Citroën els en va donar una altra, aquesta de 3CV. L'antiga va anar a parar a la comunitat de Duala, però com que ells sempre anaven en bicicleta, van dir que no la necessitaven i me la van regalar a mi, en tant que vicari de la seva parròquia. Estava força atrotinada, però durant uns quants mesos, els darrers de la seva vida, em va fer un gran servei.

Com deia abans, els edificis propis de la Parròquia, destinats als serveis religiosos i a l'acolliment de la gent, eren situats en mig de les dues Escoles, la de nois a ponent i la de noies a llevant. Constaven de dues files de construccions separades per un pati d'us 10 metres d'amplada. Tota la part sud, l'ocupava una immensa església d'estil colonial, unida amb la rectoria; a la part nord, hi havia un edifici d'una sola planta, en el que se succeïen, paret per paret ,els lavabos comunitaris, la cuina, el menjador, la sala d'estar, i tres habitacions d'hostes, una de les quals, destinada a despatx del vicari. Haig d'afegir que, a sobre la rectoria, s'hi havien construït dos dormitoris, fets amb parets de fusta i coberts amb planxes de zinc, als que s'hi accedia per una escaleta exterior. Un d'aquest dormitoris va ser el meu, durant cinc anys. Gran, ben ventilat, amb finestra a cada cantó. Per una d'elles, els dies sense boira - eren molt pocs durant l'any - podia contemplar la majestuosa imatge del Mont Camerun, anomenat pels nadius *Mongo ma Ndemj*, que significa "Muntanya de la Grandiositat". El Mont Camerun, situat a una 60 Kms. de Duala, és un volcà actiu de 4.095 metres d'alçada, de vegades cobert de neu, tot i estar tant a prop de l'equador. El fet de poder gaudir d'aquesta meravellosa panoràmica, alguns dies de l'any, feia que em sentís l'ocupant privilegiat d'una habitació de luxe, obviant alguns inconvenients, com que era

molt calorosa i estava situada a una distància considerable de les dutxes i lavabos. Per sort a aquella edat, les visites nocturnes a aquests serveis, no eren tan freqüents com ara.

Des de la meua arribada, el “ New-Bell-ewondo ” es va convertir en la casa de pas de la colònia catalana, de tots aquells o aquelles, que per una raó o altre, venint de l'estranger o del interior del país, aterraven a Duala. Si hi havia lloc, s'hi quedaven a dormir. Al migdia, si no tenien on millor anar, compartien la nostra taula, en la que hi menjàvem correntment, el meu rector i jo, el rector de la Parròquia de New-Bell Bassá i algun altre capellà que estava de pas. Com a personal, teníem un cuiner camerunès, format a la cuina europea, i un *boy*, (xicot jove) per fer la neteja i servir a taula. L'equipament domèstic, era d'allò més senzill que us pugueu imaginar: una nevera elèctrica, que sols contenia ampolles d'aigua prèviament filtrada i un petit espai, ennegrit pel fum, amb una aigüera i una cuina de carbó. No hi havia rebost ni es necessitava... El cuiner sempre preparava el mateix, de la mateixa manera i la mateixa quantitat, fóssim els que fóssim a taula: una carn estofada i un peix amb salsa, acompanyats alternativament, de mandioca, nyam, patates o arròs. Cada matí anava al mercat i, amb els diners que li entregava el Rector, sempre la mateixa quantitat, comprava tot, absolutament tot el que necessitava, però no més del que necessitava: els alls, les cebes, els tomàquets, la carn, el peix... Sempre la mateixa quantitat i a la mateixa parada. D'aquesta manera, mai quedaven sobres, ni mai podien desaparèixer aliments guardats al rebost o a la nevera. Separàvem una part pel vespre i si érem pocs a taula, menjàvem segons la gana i si érem molts, ens repartíem el que hi havia. Així de senzill. D'aquesta monotonia gastronòmica, només se'n salvava els dijous, dia en que el cuiner, ens “regalava” amb un *hachis parmentier*, que era una autèntica meravella! Molt rutinari, però pràctic i barat.

La necessitat de diners pel manteniment de la Parròquia, figurava al centre de les preocupacions del meu Rector. Amb l'africanització, les parròquies van deixar de rebre moltes donacions vingudes de l'estranger; les subvencions provinents del Bisbat, atorgades en forma de “diners per a misses”, eren molt escasses i les aportacions dels fidels, espontànies o obligatòries (diner de culte), eren insuficients per cobrir les necessitats pecuniàries, algunes d'elles, degudes a l'aspiració del clergat africà de viure a l'estil occidental, tal com ho havien fet els missioners que els precediren. Els plats que el *boy* portava a taula, eren una il·lustració d'aquesta tendència. De tant en tant, tastava la cuina local, quan alguna feligresa del barri, ens portava una olleta fumejant, plena de verdures o tubercles de la seva plantació, cuinada amb oli de palma i farcida de trossets de peix fumat. La cuina camerunesa és molt rica i variada, però només la practiquen les dones. La divisió de tasques és ben marcada. Els homes d'ofici cuiners, s'han format, en general, al costat d'una dona “blanca” expatriada, esposa d'algun diplomàtic o cooperant estranger, i no només desconeixen l'art de la cuina africana, si no que per ells, és un deshonor, un rebaixar-se, el fet de practicar-la.

La rutina gastronòmica, de la qual cap dels comensals africans se'n queixava, em va revelar el gust dels africans per a la monotonia. És, segons el meu

parer, una capacitat innata, per transformar tota activitat en ritme. Llargues i ritmades, com els cants i danses tradicionals, eren també les cerimònies religioses. A les pregàries de la tarda, per exemple, les dones anaven enllaçant, un darrera l'altre, amb la seva cantarella monòtona i ritmada, els cinc misteris del rosari.

Instal·lat en un context tant acollidor i ben reglamentat, em vaig llençar amb il·lusió a realitzar les meves noves tasques, que, sense buscar-m'ho, es van anar multiplicant i diversificant de forma imparable. Vegeu sinó: durant els cinc anys que vaig viure a la Parròquia de New-Bell-ewondo, a més de les funcions pròpies d'un vicari, vaig exercir de :“pare procurador”, del grup d'Agermanament al Camerun, professor de llengua castellana, al Col·legi Lieberman, dels jesuïtes, i durant uns mesos, reemplaçant del Cònsol honorari espanyol de Duala...

Activitat pastoral a New-Bell ewondo.

La meva activitat com a vicari, començava a 2/4 de 7 del matí, amb la celebració de la segona Missa, que cada dia era cantada... El Rector, ja havia celebrat la primera a les 2/4 de 6 del matí, acompanyat dels cristians més matiners. En els països tropicals, la gent es lleva d'hora per aprofitar les dotze hores de claror natural. Acabada la Missa, i havent esmorzat, em ficava al confessionari on m'hi podia passar un parell d'hores, adjudicant absolucions i infligint penitències, sense, moltes vegades, haver comprès de quins pecats s'acusaven. Per aquesta raó, els meus “càstigs”, no passaven de “tres avemaries”. Això explica, que la cua de pecadors que es formava davant de la meva finestreta enreixada, era deu vegades més llarga, que la del senyor rector. També cal dir que, per donar l'absolució, jo no exigia dels penitents adults, que em fessin prova d'estar al corrent del pagament del “diner de culte”... Una bona part de la meva vida a New-Bell, la vaig passar dins una d'aquelles garites, a les que la gent acudia per descarregar la seva consciència, sobretot a les vigílies de festa, com Tots Sants, Nadal o Pasqua, on tant el Rector com jo, ens hi podíem passar una tarda sencera.

Les cerimònies religioses que celebràvem a la Parròquia, eren les mateixes de tota l'església romana, seguien la mateixa litúrgia, però comportant unes característiques pròpies, que resumeixo en quatre paraules : La calor, el color, el ritme i la polifonia. A les grans festes, la densitat de fidels per metre quadrat disponible, arribava al seu límit. Premsats en els bancs, amuntegats en els passadissos o bloquejant les entrades, s'hi ajuntaven centenars de persones, formant una catifa humana, resplendent, sobretot pels colors llampants dels vestits i fulars de les dones. Obviant l'elevada temperatura que regnava allà dintre, superior als 40°, homes, dones, joves i vells, atrapats dins d'aquella caldera, cantaven a quatre veus perfectament afinades, i es movien rítmicament, al compàs dels tambors, balafons i tam-tams, colpejats frenèticament, per uns músics incansables. Em falten paraules per descriure com era de meravellós, contemplar des de l'altar, aquell sublim espectacle.

Una altra singularitat d'aquestes celebracions multitudinàries, era la figura del "suís". Aquest senyor, triat entre els homes més devots, era un espècie d'acomodador, com hi havia abans als cinemes, qui, vestit amb un hàbit vermell i portant una llarga vara, es passejava amunt i avall, pel passadís central, ajudant a enquibir gent en els bancs, fins el màxim de la seva capacitat, i a fer guardar l'ordre i el bon comportament, exigits per l'acte sagrat que es celebrava. Feia callar la canalla, feia sortir als que ploraven i amb la punta de la vara, donava un cop suau al cap d'aquelles persones que s'adormien... Tenia també una missió més delicada que era la d'evitar que els cristians *bassás* o *bamilikés*, vinguessin a la Parròquia dels *ewondos*, en lloc d'anar a la seva. I això, per varies raons, sent però, la principal de caràcter econòmic, ja que estava establert que cada cristià havia d'anar a rebre el sagraments allà on pagava - o havia de pagar - el "diner de culte". Com podeu pensar, els esforços del "suís", per fer-los sortir del temple, tot i amenaçar-los amb la seva vara, eren completament inútils. Confiaven que no els traurien a la força i es quedaven plantats, fent l'orni, allà on eren. El sobrenom de "suís" amb el que es designava aquets guardians de la disciplina, era una clara reminiscència dels soldats suïssos del Vaticà, encarregats de la protecció del Papa.

La divisió de parròquies per ètnies, responia, naturalment, a la voluntat d'adaptació a les diferents llengües més freqüents al barri, encara que això no era un problema, ja que aquesta gent tenen una facilitat sorprenent, per aprendre'n moltes altres. El qui menys, en sabia tres o quatre i alguns moltes més. No era el meu cas. Amb el francès, ja em desempallegava força, però em costava molt, entrar dins l'*ewondo*. De totes maneres, havia promès fer, a la Missa del meu primer Nadal al Camerun, el meu primer sermó en aquesta llengua... Vaig complir paraula: Tot i que el meu nivell era encara baixíssim - desgraciadament no va pujar gaire als anys següents -, em vaig llençar a l'arena, com un torero... En realitat no vaig predicar, sinó llegir el text que havia escrit amb l'ajuda del meu amic, en Vital Tama. L'èxit va ser extraordinari. L'Església era plena a vessar; després de la lectura de l'Evangelí, vaig fer la meua primera homilia en llengua *ewondo*, llegint la meua "*xuleta*"... En acabar, la gent va esclatar amb aplaudiments i amb els xiscles de joia que solen fer les dones. Segons vaig saber, no havien entès gran cosa, però volien premiar els meus esforços i encoratjar-me a seguir aprenent la seva llengua.

El nombre d'infants o adults, que rebien anualment, els sagraments del Bateig, la Confirmació o l'Eucaristia, era molt elevat; en canvi, els que celebraven el del Matrimoni, era insignificant. Per donar-ne una idea: A l'any 1965, 300 nens i nenes de les nostres escoles, havien fet la primera Comunió, el Bisbe, entre menuts i grans, havia confirmat a unes 400 persones, mentre que durant el mateix temps, només 7 parelles s'havien unit en matrimoni... L'assumpte m'intrigava i vaig decidir buscar-ne la causa. En una de les meves cartes (novembre 1966), menciono de forma col·loquial, les conclusions de la meua recerca i les solucions que vaig intentar aplicar: "Per poder-se casar, un catòlic *ewondo*, ha d'entregar a la família de la noia, una quantitat elevada de diners, la dot, que per ell representa una veritable fortuna. Aconseguida, després de mil esforços, aquesta primera formalitat, la parella

es casa pel civil, però el xicot ha quedat tant escurat per la dot , que és incapaç d'assumir el cost d'una gran festa. A partir d'aquell moment, comencen a viure plegats i a portar criatures al mon. Voldrien contraure el matrimoni religiós, per tornar a rebre els sacraments (que l'església els hi nega pel fet d'estar vivint en concubinatge), però mai disposen dels mitjans econòmics per celebrar-ho segons les regles. Com és costum arreu, el matrimoni cristià, es remata amb una gran festa, però aquí, aquesta ha de durar almenys tres dies, menjant, bevent i ballant, a càrrec del nuvi, tots els familiars i amics, incloent els que viuen encara en el poble. És un deure sagrat al que no s'hi poden sostreure. Això explica que la data de noces es vagi retardant any per any, mentre la família no deixa de créixer". "Conclusió - segueixo reproduint el meu text- : Tenim a la Parròquia, una gran nombre de parelles, carregades de fills, però que no poden alimentar la seva vida cristiana, perquè els neguem els sacraments... La solució, també és ben clara: Cal fer-els-hi entendre que "matrimoni" i "festa social", són dues coses diferents. Es pot celebrar el sacrament de manera molt senzilla o, fer-ho en privat, amb només dos testimonis, i si la família es molesta, pitjor per ells..."

Decidit a posar-hi remei, em vaig llençar a l'acció: Primer de tot en vaig parlar a l'equip de catequistes, aquets en van parlar a les famílies del barri i al cap de pocs dies ja teníem una llista d'un centenar de parelles que estaven en aquesta situació. Vaig parlar amb cada una d'elles i al cap de tres mesos, ja havia celebrat 20 matrimonis d'incògnit i 20 més que es preparaven per fer-ho. L'experiència va interessar molt als meus col·legues de les parròquies *bamileké* i *bassa* i junts vam organitzar una seria de cursets prematrimoniais que van tenir força èxit.

Lligats a la funció de vicari, tenia tres almoïneries, la de la Presó, la del *Boys scouts*, i la dels militants de J.O.C., grups aquests dos últims, formats per professors i alumnes batxillers de la nostra escola masculina.

Anem per a la primera. L'edifici del penal, era a cinc minuts a peu de la Parròquia. En aquells moments contenia uns 800 reclusos, el doble de la seva capacitat, vivint en condicions higièniques i alimentàries deplorables. Alguns portaven uns quants anys allà dins, esperant uns el judici, altres, condemnats a la pena capital, tancats en unes cel·les especials, l'execució de la funesta sentència. Jo hi anava cada diumenge a la tarda, a confessar i dir Missa. L'assistència no era obligatòria, però eren nombrosos els que hi venien. Seguien la cerimònia amb molt recolliment i cantaven tant bé i amb tant entusiasme, com els fidels de la Parròquia. Després em quedava a xerrar una estona i amb alguns vam fer força amistat. Dos anys després, va arribar en Salvador Torres, vicari de la Parròquia de New-Bell-bamileké, i sovint m'acompanyava. Un dia, ho recordaré sempre, ens van demanar d'anar-hi a les 4 de la matinada, per assistir a dos presoners, condemnats a mort, que abans de ser executats, havien demanat de poder-se confessar. Eren catòlics, d'una ètnia, la *bassa*, considerada contraria al règim. Un tenia 35 anys i l'altre 43. Acabada la guerra civil, s'havien refugiat a la selva, portant a terme accions guerrilleres, fins ser apressats per la gendarmeria. Aquella nit, poc abans d'arribar nosaltres, els havien despertat per anunciar-els-hi que serien afusellats aquell mateix dia... No en sabien res. Al parlar amb ells,

em vaig quedar profundament impressionat per la serenitat amb que afrontaven les últimes hores de la seva vida. Uns moments abans havien escrit una carta de comiat, que em van entregar per remetre a les seves respectives famílies. Acabada la confessió i amb la consciència tranquil·la, uns militars els van ficar a un Land Rover, se'ls van emportar i els van afusellar a la plaça del poble més proper d'on els havien agafat. En veure'ls marxar, els meus sentiments de dolor, eren només superats per la ràbia profunda de veure aplicar aquest terrible càstig desmesurat i inhumà. Que jo sàpiga, actualment al Camerun, la pena de mort encara no ha estat abolida.

Unes de les millors estones que m'oferia el meu treball, eren les que passava amb el grup de "nois escoltes". Eren joves, divertits i *toujours prêts* a fer qualsevol cosa per ajudar a la Parròquia. El rector els hi va cedir un racó d'un gran magatzem que hi havia a l'edifici de l'escola, i ells, amb molt ingeni i bon gust, el van transformar en un "cau" molt acollidor on ens hi reuníem un cop cada quinze dies. D'allà sortien les idees més agosarades, com la de fabricar sabó o construir un galliner, per vendre ous i pollastres a benefici de la parròquia... Per sort cap d'aquestes iniciatives va prosperar (un senzill càlcul demostrava ser econòmicament inviables), però això no era motiu per disminuir el seu generós entusiasme, del que me'n van fer prova moltes vegades. Eren bona canalla. Inclús, quan uns anys després vaig ser destinat a la missió de Nsola, a 300 kms. de Duala, van venir a acampar-hi, durant unes vacances, deixant-me els voltants nets i endreçats com una patena. També van cavar un pou, però el seu esforç no va ser compensat trobant-hi aigua... Llàstima ! Però estareu d'acord amb mí, que la intenció és el que compta...

Com ja he senyalat, els edificis de la Parròquia ewondo eren grans i sòlids, construïts en "dur", com deien aquí, però el seu estat de manteniment era senzillament desastrós. El pitjor, de bon tros, era la cuina. Aprofitant doncs, que tant el meu Rector com el de la parròquia *bassà*, marxaven per fer tres dies de recés espiritual, vaig donar vacances al cuiner i vaig llençar una operació comando de reforma d'aquest espai tan important per la salut de la nostra petita comunitat. Com que sabia que això faria les delícies de la meva mare, l'hi vaig explicar amb tot detall en una carta. Deia així: "Aprofitant que tinc durant tres dies la "paella pel mànec", he enviat el cuiner de vacances i m'he equipat amb tot el necessari per portar a cap una neteja a fons de la cuina. No podeu pas imaginar, com està de tronada i de bruta. Que ho digui jo, ja us en dona una idea. El primer ha estat reunir l'equip de forces vives: el *boy* de casa, un grup de *boys scouts* i sobretot *el petit frère* Jean, qui, entre altres moltes coses, és un bon paleta. Una casa comercial de Duala ens ha regalat un sac de ciment, una altra, un bidó de calç viva, els escoltes han portat sorra, treteta de no sé on i el jardiner de les monges, ens ha deixat les eines. Com deien el germans Marx... *más madera és la guerra!* Hem rascat el terra, les parets i el sostre, tret trenyines ancestrals de sota les taules, arrencat la brutícia incrustada en els racons... Un cop tot net, hem cimentat novament tota la superfície, restaurat les taules, penjat prestatges per guardar les poques olles i paelles i donat una capa de pintura acrílica a la paret de l'aigüera. Quan *monsieur le Curé* ha tornat ha caigut de cul a terra, animant-nos a continuar aquesta operació, començada amb tanta empena, fins arribar a l'altra punta de la casa".

Activitats temporals i petits negocis.

Com ja he dit, la gran preocupació de *Monsieur le Curé*, era trobar noves fonts d'ingressos per subvenir a les despeses de la Parròquia. Sempre es queixava dient que les sortides eren superiors a les entrades. D'aquí va sorgir la genial idea de muntar un petit negoci de venda d'objectes piadosos, importats d'Espanya. Dit i fet. Una vegada més, vaig engrescar-hi al meu pare, persona d'una amabilitat infinita, capaç de fer el que fos, per tal d'ajudar als seus fills. Un vertader "pare pedaç" com diem familiarment. Vaig escriure : " He pensat que podríem ajudar a aquesta Parròquia, obrint una botigueta de rosaris, creus i medalles, semblant al "*medallòmetre*", que te mossèn Ballarín (era cosí germà seu), al santuari de Queralt i del que en treu un bon profit. Aquí la gent té una gran afició a aquests objectes, però els paguen molt car. El rosari més tronat costa unes 25 pessetes (del any 1964)... No és, com saps prou bé, un assumpte que ritmi gaire amb els meus gustos, però si ho tirem endavant, obtenim un doble benefici: La gent s'estalvia diners i la Parròquia recolza la seva migrada economia. Ah! Com a capital inicial, pots agafar diners dels que tinc a la Caixa...". Poques setmanes després, vaig rebre un gran paquet, ple de rosaris i medalles de totes les formes i colors. No sé pas d'on les havia tret el meu pare, però van tenir una gran èxit entre els feligresos . En pocs dies, ja havia acabat les existències. Reflexió feta, vaig decidir no continuar el "negoci", ja que el meu pare no va voler de cap manera que li retornés el valor de compra de la "mercaderia", i no era just que fos ell qui es carregués les despeses.

Sabia que l'*abbé* Pierre Ngindjel, el meu Rector, era propietari d'un plantació de cacau, no se si gran o petita, situada als afores de Duala. Ell hi anava sovint, amb un esgavellat Renault de l'any de la "*quica*", però mai me'n va parlar ni mai em va convidar a visitar-la. Tampoc jo li preguntava. De tant en tant, tornava amb el cotxe carregat de penjolls de plàtans, que cuits o fregits, constituïen un bon complementa la nostra dieta diària. No sé pas qui li feia la feina, però tinc motius per pensar, que com en els temps de les colònies, alguns cristians o catecúmens, hi anaven a treballar de forma gratuïta, com a preparació per rebre els sagraments del Bateig o del Matrimoni, o per expiació de les seves faltes---

Personalment, tot i que no em faltava de res, si es presentava l'ocasió de guanyar algun dineret, procurava aprofitar-la. Una d'aquestes va ser la de donar classes de llengua castellana, als alumnes d'últim any de Batxillerat del Col·legi de Lieberman, dirigit per jesuïtes. Era, al mateix temps, una manera de guanyar un petit sou i d'entrar en contacte amb els joves camerunesos, només nois, destinats a ser els futurs dirigents del país, tot i que una gran majoria, un cop obtingut el diploma, marxarien a estudiar a una Universitat europea i ja no tornarien més... Em deien els alumnes, que els agradava aquesta llengua per ser molt melodiosa i apta per cantar. Com no és d'estranyar, també desitjaven cartejar-se amb joves espanyols; per fer-ho possible, vam enviar a la revista Destino, una llista amb els noms de cada noi, entre els que n'hi havia un que es deia Txamaco. Era el temps en que a

Espanya, triomfava el famós Antonio Borrero Morano, alies “Chamaco”. Pocs dies després el meu alumne, va rebre dotzenes de cartes, totes dient el mateix... Les vaig repartir entre els altres alumnes, desconsolats perquè no n’havien rebut ni una.

Entre els professors de “can jesuïta”, hi havia un tal Stanislas Hutin, amb que vaig fer molta amistat. Era fill d’una família bretona molt coneguda, propietaria d’un gran diari regional. A l’any 1955 (havia nascut el 1933, com jo), sent seminarista, el jove Hutin, havia estat cridat a participar durant 6 mesos, a la guerra contra la independència d’Algèria. Retornat a França, va donar a conèixer unes memòries en les que descrivia, amb pels i senyals, les tortures i extorsions que l’exèrcit francès infligia als presoners algerians. Acusat de comunista i de revolucionari, va escapar de miracle de ser portat davant un Consell de guerra. Anys després “va penjar els hàbits” (igual que vaig fer jo), per dedicar-se de ple als programes de cooperació pel desenvolupament dels països necessitats. La nostra estreta amistat, facilitada pel paral·lelisme de les nostres vides, i la total coincidència en la nostra forma de pensar, encara perduren.

El Col·legi Lieberman estava situat en el barri més cèntric de Duala, molt a la vora de la Catedral, a una hora a peu de la meva parròquia. Al principi hi anava amb una *Mobylette* que em deixava un amic, però més tard, vaig poder comprar-me’n una, gràcies a un crèdit del bisbat, i que vaig tornar de mica en mica, amb el que cobrava com a professor de llengües.

Com ja he dit, l’Església de New-Bell-ewondo era de grans dimensions, feia exactament 60 metres de llarg, per 25 d’amplada i 10 d’alçada. Els dies de grans aglomeracions, les paraules del sermó, per molt que cridés el predicador, quedaven mortes molt abans d’arribar a l’última fila. Els dies de pluja, era encara pitjor, doncs el terrabastall que feia l’aigua al caure sobre les plaques de zinc que cobrien la teulada, anul·lava tots els intents de fer-se entendre pels feligresos, inclús pels que seien al davant. Era evident que calia equipar la nau amb uns potents altaveus, de manera que tots els feligresos poguessin rebre la paraula evangèlica, inclòs els dies de tempesta. Els diners que es necessitaven per aquest equipament (que per descomptat no teníem), ens van arribar d’una manera providencial i inesperada, del pressupost de l’estat espanyol, destinat al manteniment de la seva xarxa de representacions diplomàtiques. M’explico: El ministeri d’Afers Exteriors d’Espanya, havia obert a Duala, un viceconsolat, encarregat sobretot de tenir al dia la llista d’espanyols residents al Camerun, estampar els visats a les persones que volien anar a la Guinea Equatorial, encara colònia espanyola, i acollir al port de Duala, les tripulacions dels vaixells espanyols que hi feien escala. La funció de “vicecònsol honorari” (es diu així per senyalar que no és un diplomàtic de carrera) , en aquell temps (any 1967), l’ocupava un militar retirat dels serveis de les armes, anomenat José Huete. Venia precisament de la Guinea, però entre funcions i trasllats, no havia tingut temps de fer vacances. Per poder-les fer, no se li va ocórrer res millor que demanar-me si, durant quatre mesos i mig, podia ocupar la seva plaça... Com és fàcil de comprendre, ostentar l’ampul·lós títol de “Vicecònsol honorari”, tot i que fos per una curta durada, no em feia cap gràcia. Però, per altra banda, la retribució econòmica que hi

anava lligada, era més que temptadora. Després de parlar-ne amb el rector i amb els membres de l'equip, vaig acceptar l'oferta.

Compartir les nombroses tasques que ja assumia amb la nova funció “diplomàtica”, no hagués estat possible, sense l'ajuda d'en Damià Vidal, un seminarista terrassenc que en aquell moment estava de vacances, qui va acceptar de fer la permanència durant les hores d'obertura de l'oficina consular. Ell rebia la gent, preparava els visats i jo anava a signar-los així que podia. Gràcies a ell, tot va funcionar a meravella. A més a més de poder comprar un magnífic equip de sonorització per a l'Església, vam aprofitar una sèrie d'avantatges “col·laterals” lligades al meu càrrec. Per exemple, a costat de l'oficina hi havia un piset consular, sense ningú, que vaig poder utilitzar alguna vegada, quan no tenia lloc a la Parròquia. També disposava d'un SEAT negre, amb placa diplomàtica, que em facilitava molt la tasca quan havia d'anar a treure paquets de la duana,...

Parlant de “negocis”, un altre que va reeixir força bé, va ser el d'importació de vi de Missa. Sabia, que el *Père* Derrien, vell missioner *spiriten*, responsable de l'economia i de les finances de la diòcesis, feia venir de França, importants quantitats de vi, per cobrir les necessitats de totes les parròquies del Camerun. Era un vi de bona qualitat i d'un preu molt raonable, ja que gaudia del privilegi d'entrar al país sense pagar taxes de duana. Parlant amb en Josep Porta, l'agrònom català que treballava a Log-Bikoy, va sortir l'idea de oferir-li, vi del Penedès, des les vinyes de son pare, de tanta o millor qualitat que el francès i que podíem importar a millor preu. El *Père* Derrien, es va mostrar interessat i ens va demanar de portar-li unes mostres, que obligatòriament, havien de complir tres condicions: a) que fos natural al 100%, b) que fos de color blanc (per no tacar les estovalles si en cau alguna gota) i c) que tingués un gust melós (agradable al paladar quan s'està en dejú). Les mostres enviades pel senyor Porta, tant per la qualitat, com pel preu, van satisfer plenament al Pare Procurador, qui a partir d'aquell dia, va començar a fer-nos encàrrecs : La primera expedició va ser de 1.000 litres, però no van tardar a seguir-ne d'altres amb ~~(a)~~ quantitats més importants. Els beneficis d'aquestes operacions van servir per comprar un tractor pel programa de promoció agrícola de Log-Bikoy.

Pare procurador

El 2CV, regal dels *Petits frères* i més tard el Renault 4L, que vaig poder comprar més endavant quan aquell va dir prou, van ser de gran utilitat, per realitzar les innumerables diligències, que m'encarregaven els companys i companyes, pel fet de viure a Duala. Una de les tasques que em demanava més temps, tot i ser força agradable, era la d'acollir o acomiadar, les incessants expedicions de membres d'Agermanament, que arribaven o marxaven cap a Barcelona. Com ja havia dit, el número de cooperants, religiosos i laics, que venien al Camerun dins el marc dels acords de “*jumelage*” (agermanament), signats entre les dues diòcesis, no parava de créixer. Era gent, tots ells, plens de bona voluntat i ben disposats, cosa que no vol dir que tots estiguessin preparats per viure al tròpic, ni que el servei

que venien a fer, fos el més necessari i oportú. La realitat era, que en la forma de funcionar aquest “agermanament” entre Duala i Barcelona, hi havia una bona part d'improvisació i de decisions preses sobre la marxa, degudes sobretot - és opinió meva - al tarannà del “pare fundador”, l'inefable mossèn Oriol Albó, figura carismàtica i totalment anàrquica, que amb seu esperit innovador i visionari, ens muntava uns embolics de “cal ample”...

L'Oriol Albó, cal reconèixer-ho, era una home d'un gran erudició i d'una intel·ligència privilegiada, però al mateix temps, disposat a recolzar totes les iniciatives, per absurdes que fossin, que venien d'altres persones. Anava de tant en tant a Barcelona i d'allà, ens enviava, via marítima, totes aquelles persones, que per A o per B, manifestaven el desig de dedicar un temps de la seva vida al servei de la gent del Camerun. I és així com, a més del personal missioner i sanitari, l'equip es va anar completant amb altres voluntaris, d'especialitats diverses, sense un programa prèviament establert: Un matrimoni, el Magí i la Neus, per la construcció i manteniment de dispensaris; un altra, els Porta, en Josep i la Justa, tots dos agrònoms, per millorar l'agricultura tropical; una altra parella, els Batlle, per ajudar a la gestió de les cooperatives; un xicot de Madrid, en Raúl, que suposadament havia de promoure la cria d'animals domèstics, però que no va arribar a fer ni un galliner; un sabater i la seva senyora, que van arribar carregats de sacs de soles i talons, per adobar el calçat dels pagesos d'Eseka (!); en Joan Padriusa, mecànic de motors, que es va convertir aviat, en l'àngel protector dels camions de les cooperatives i dels cotxes de la colla; varies noies, portant a terme accions de formació i promoció de la dona africana, tant en medi rural, com en un suburbi de Duala; unes monges que volien fundar un convent i fins i tot, una santa dona, d'edat avançada i molt pietosa, la Roseta Canalies, que va ocupar, durant un parell d'anys, el càrrec de majordoma de la parròquia de Bot-Makak, vivint en plena selva, en condicions molt precàries. A Molins de Rei, d'on era originària, li han dedicat un carrer en honor a la seva abnegada labor missionera. Cal dir que es va fer estimar de tothom i que la gent del poble encara la recorda.

Cada expedició de cooperants - n'hi havia tot sovint - portava un enrenou considerable. Els que arribaven, els que venien per rebre'ls, els que marxaven o tornaven de vacances i aquells que deixaven definitivament el país, després d'una temporada que podia haver estat només d'algunes setmanes... A mi, el “pare procurador”, com m'anomenaven fent broma, em tocava, anar-los a portar o a acollir al port o a l'aeroport, resoldre els problemes de duanes, buscar la manera d'allotjar-los i organitzar el transport cap a la missió on havien estat destinats des de Barcelona.

Parlant d'anades i vingudes, deixeu-me mencionar, amb emoció i tendresa, a dos “angelets” que ens van arribar directament, sense passaport ni maletes... El primer va ser la Judith, filla del Magí i la Neus, nascuda a Log-Bikoy i batejada al santuari marià de Ngok-lituba, pel mateix Bisbe. Visiblement emocionat, aquest monsenyor, al final de la cerimònia va dir aquestes paraules : “ Abans, per obtenir cooperants havia d'anar a buscar-los a Espanya, ara, tinc el goig de veure, que ja veniu a fer-me'ls a casa...”. El segon angelet es deia Anna, era la primera filla d'en Josep Porta i la Justa,

també va néixer a Log-Bikoy, però al cap de tres setmanes, se'n va tornar allà d'on venia... La seva mort prematura, va ser deguda a una oclusió intestinal, fulminant, que ni el millor hospital de Barcelona, hauria pogut resoldre. Malgrat el seu profund dolor, compartit per tots nosaltres, els seus pares van decidir continuar la seva tasca al costat dels pagesos de Log-Bikoy, donant un exemple d'enteresa i de compromís autèntic.

Bé, tornant a l'assumpte de maletes, paquets i bagatges. L'itinerari normal dels que venien d'Espanya, era anar a Santa Isabel amb un vaixell de la Transmediterrànea i allà, agafar un petit avió d'IBERIA, que els portava fins a Duala. En el vaixell s'hi podia carregar de tot, i així ho feien, sense límits de pes ni de volum, però a l'agafar l'avioneta, s'havien de limitar al mínim indispensable. Resultat: en una habitació del Convent dels Claretians, que van posar amablement a la nostra disposició, s'hi anaven acumulant baguls, caixes i paquets, amb tota mena d'objectes i material per a les missions, els missioners i les "missioneres". Per fer-ho arribar a Duala, el millor sistema era llogar els serveis d'un amic pilot, que tenia una avioneta particular a Duala, anar amb ell a l'illa i tornar amb tot el que podíem encabir dins del fràgil aparell. Més endavant, vaig trobar un sistema millor: Vaig saber que la companyia aèria AIR CAMEROUN, transportava carn del nord del país fins a Santa Isabel i tornava a Duala sense càrrega. Vaig anar a veure al seu director i sense necessitat de forçar-lo gaire, va estar d'acord en donar-me una plaça a l'avió i transportar de tornada, gratuïtament, tots els paquets que teníem emmagatzemats a casa els Claretians. Aquesta vegada vaig "importar" més d'una tona de material, sense passar per la duana...I no va ser pas la última !

Quan parlo de la feinada tremenda que em donava l'acolliment i el comiat de companys i companyes i de les peripècies que havia de fer, per passar per la duana, els nombrosos paquets i maletes, no voldria pas que s'interpretés que ho feia forçat o de mala gana. Tot al contrari, era l'ocasió de veure-els a tots, de passar estones amb ells i conèixer tant les esperances i motivacions dels que arribaven, com les aventures i experiències dels que marxaven. En podria escriure un llibre... Potser ho faré algun dia, per completar aquestes memòries, però ara, abans de continuar, deixeu-me explicar una petita anècdota referent a l'estimada Roseta Canàlies:

Era a finals de l'any 1965, s'acostava Nadal i na Roseta, no el podia imaginar sense tenir un Pessebre a la casa parroquial que regentava. Amb tota la il·lusió, va escriure als seus amics de Molins de Rei demanant si podien enviar-li un Naixement i uns quants pastors amb les seves ovelles. L'idea va caure molt bé als seus conciutadans, qui, amb el producte d'una col·lecta, van comprar unes figuretes precioses. Calia però, fer-les arribar ràpidament al fons de la selva camerunesa. En aquella època, aquest tipus de serveis, ens els feia l'amic Sebastià Fàbregas, qui en tant que llibreter, -era propietari del *Hogar del Libro* de Barcelona-, sabia com enviar paquets arreu del món. Les figures van marxar doncs per via aèria, ben embolicades, dins de caps de cartró, com si fossin llibres. Al poble de Bot-Makak, situat a 250 Km. de Duala, no hi havia oficina de correus. Jo era l'encarregat d'anar-les a buscar a la nostra bústia de Duala i confiant els paquets als xofers dels autocars que feien el trajecte, fer-los arribar a mans de la Roseta. Un dia arribava un pastor,

l'endemà venia sant Josep, el cap de dos dies, es presentaven el bou i la mula i així, un darrera de l'altre, tots anaven acudint a la cova que havia construït l'Oriol. Tots no! S'acostava Nadal i la Mare de Deu, no arribava. Això, a part del problema "teològic" que posava, causava una profunda desesperació a la Roseta, al veure aquell Nen orfe de Mare. Tots esperàvem que el paquet amb la Verge, arribaria abans de la santa nit; no va ser així. A la pobre Roseta mai l'havíem vista tan trista i mossèn Oriol, per acabar-ho d'arreglar, va proposar celebrar una Missa de difunts, en lloc de dir la Missa del gall... Als pocs dies va arribar l'esperat paquet contenint la Verge Maria, bonica i sencera... Era la vigília del dia de la presentació del seu Fill al Temple. Tots vam respirar tranquils...

He de senyalar, que a partir del més d'octubre del 1967, les tasques d'acolliment vaig poder compartir-les amb la Roser Casanovas, fet que em va procurar un enorme alleujament. La Roser, era una noia molt activa i motivada, que havia treballat un temps, a la Delegació d'Agermanament a Barcelona, al carrer Cometa, al costat de la Montserrat Albó, germana de l'Oriol, que n'era la directora. Vinguda al Camerun amb ganes de fer un servei sobre el terreny, en un primer temps es va incorporar a l'equip de la missió de Nsola, amb en Lluís Mallart, però passat un any, va acceptar de venir a instal·lar-se a Duala, per treballar amb les dones del barri i donar-me un cop de mà. Per finançar la seva estada, es va llogar com a secretària a l'Agència Iberia de Duala. Amb el sou que cobrava, va llogar una caseta a un barri veí de New-Bell, *la Cité SIC* així es deia, on vivia amb dues noies africanes i allotjava a les noies de la colla, quan venien a ciutat. Als vespres, sortint de la feina, donava cursos de formació domèstica a grupets de dones, reunides a l'eixida de la seva casa. Uns mesos més tard, amb l'arribada de Barcelona d'una assistenta social diplomada, la Maria Lluïsa Oliver, aquest treball de promoció femenina, es va anar formalitzant i agafant importància. Per a mi, la presència de la Roser a Duala, amb la seva alegria i vitalitat, va representar molt més que un simple alleugeriment de la feina, ja que aviat es va crear entre nosaltres, unes relacions d'amistat molt boniques. A Duala, la Roser va trobar el seu gran amor: es deia Kurd Mauler, austríac, un bon jan, rialler i despistat, com correspon als savis vertaders. Era professor d'economia a l'*Institut Panafricain de Desenvolupament (IPD)*. Es van casar a Duala mateix i quan ell va acabar el contracte, van marxar tots dos a Àustria, on la Roser hi ha viscut fins al final de la seva vida, ara farà un parell anys.

A la mateixa època, també al barri nou de la *cit  SIC*, molt proper a la Parròquia, hi van venir a viure, en Martin Eketi, camerunès i la seva dona barcelonina, na Lourdes Teixidor. Tenien dos filllets preciosos, en Paul i l'Anna. Era el primer matrimoni mixta, fruit de l'Agermanament; poc després en van anar seguint d'altres, mostrant la gran compenetració de les dues societats camerunesa i catalana. En Martin havia estat a Barcelona, acompanyant al Bisbe Mongo durant la seva primera visita, i s'hi havia quedat dos anys per estudiar sociologia. Allà va conèixer la Lourdes. Es van casar i acabats els estudis, va tornar al Camerun, on, va obtenir la plaça de professor de sociologia, també a l'IPD. El domicili d'aquesta família, era per a mi, com la segona casa. Hi anava tan sovint com podia, per jugar amb la canalla i gaudir de l'excel·lent cuina de la Lourdes, el millor antídoto a la monotonia

del menú parroquial. Malauradament, els lligams matrimonials que unien en Martin i la Lourdes, no van resistir als usatges camerunesos. En Martin, pressionat per la seva família, havia decidit “comprar” una segona esposa i la Lourdes, abans que això arribés, va fugir secretament del Camerun, emportant-se les dues criatures. Tant amb un com amb l'altra, però per separat, he mantingut la bona amistat, nascuda al temps del nostre veïnatge i de la que en recordo sobretot, les delicioses estones jugant amb les dues criatures; eren els substituïts d'aquells meus nebots que tenia a Terrassa i que encara no coneixia...

L'equip d'acolliment, compres i encàrrecs, va augmentar encara, amb l'arribada imprevista d'un secretari a temps complert, titular d'una cadira i una taula, a l'entrada del meu despatx, que ocupava amb orgull i diligència. Era el meu “fill adoptiu” en Joseph Mbegna. Tornava de Bot-Makak, d'una reunió de la colla i m'havia parat a Saint André, per saludar la *maman* Maria. Asseguda com sempre a la seva cadira de rodes, em va rebre amb aquells ulls lluminosos, radiants d'alegria. Vam xerrar una bona estona, demanant-me notícies de cadascú de la colla, però interessada sobretot, per la meva feina a la parròquia de Duala. Quan ja marxava, va cridar a un xicot, alt, ben plantat, d'una vintena d'anys, me'l va presentar i va dir-me: “Mira, aquest és en Joseph Mbegna. Des d'ara, serà el teu fill i anirà amb tu a Duala per aprendre a treballar i ajudar-te”. Davant tanta “generositat”, no vaig poder negar-me a acceptar-lo. El xicot, content com unes pasqües (deixava la selva per anar a ciutat), va agafar un farcell amb les seves modestes permanències, va pujar al meu cotxe i des d'aquell dia fins que jo vaig marxar de Duala, el vaig tenir sota la meva responsabilitat paterna... Va resultar ser un noi excel·lent, fidel i treballador, de qui podia refiar-me sense reserves. L'*homme à tout faire*, que es guanyava amb escreix, el sou que li pagava i els petits regalets que li feia. Anys després, em va escriure dient que es casava, demanant-me com a regal, dos vestits de boda, un per a la cerimònia i l'altre per l'hora del ball. No cal dir que ho vaig fer amb molt de gust.

D'aquesta època de Duala, no puc deixar de parlar de les placentes relacions que vaig mantenir amb dues noies cameruneses, amigues inseparables, una *bassa*, la Brigitte Nkoum i l'altra *ewondo*, la Marcelline Nga. Eren boniques, alegres i divertides, esdevenint molt aviat, amigues de tota la colla. No sé pas de quina manera van obtenir dues beques per anar a estudiar infermeria a Suïssa. Hi van romandre tres anys, anant durant les vacances d'estiu a passar uns dies Barcelona, a casa de les nostres famílies. Els meus pares, les van tenir a Terrassa, quedant admirats de la seva elegància (sobretot quan es vestien a l'africana) i encantats de la seva simpatia. Acabats els estudis, van tornar al Camerun, on van fer una carrera brillant com infermeres.

Empreses cooperatives i “Banca Tomeu”

Una altra de les meves funcions com a “ Pare procurador”, era la de representant a Duala, de les cooperatives creades per l'Oriol Albó i en Jaume Borràs , en Kim Jover i en Victorià Cunill, dins de les seves respectives parròquies. Dues, l'ATNA a Bot-Makak i la CODEBABES a Log-Bikoy, tenien

per objecte la venda col·lectiva del cacau produït a les petites plantacions de la selva, i l'altra, la SOCOPEK a Kribi, buscava promoure la pesca artesanal, practicada de forma molt "primitiva", introduint sistemes més moderns de pesca i millorant la seva gestió i rendiment. Aquí no és lloc de descriure aquestes empreses socials, cada una de les quals, mereixeria un estudi específic; només dir, que en aquells moments, ens semblava ser una resposta molt adequada als problemes de subdesenvolupament i d'explotació injusta, en que es trobaven tant els pagesos com els pescadors del sud Camerun.

Tant l'ATNA com la CODEBABES, rebien "crèdits de campanya" d'empreses gregues d'import-export, amb els quals, compraven el cacau als pagesos, membres de la cooperativa, el transportaven a Duala i el lliuraven a l'empresa exportadora, tot retenint un tant per cent de benefici. Un cop buidat el camió, el carregaven amb articles de primera necessitat per els habitants de la selva (farina, arròs, sal, sucre, petroli, ciment, etc. etc.) que venien a un preu raonable, en una cadena de petits economats, instal·lats en els poblets de la regió. Era doncs una forma d'evitar l'explotació dels cultivadors per les grans companyies, que imposaven uns preus de misèria, i de lluitar contra els comerciants locals, que exigien una preu de venda exorbitants pels seus productes. Anant i tornant amb el camió carregat, s'amortitzava millor el cost de compra i de manteniment d'aquests vehicles.

La meva col·laboració als dos projectes, es centrava sobretot en el camp de les finances... En els pobles de l'interior no hi havien agències bancàries i degut a això, totes les operacions calia fer-les amb diners efectius. Per facilitar-ho, vaig crear un compte bancari al meu nom, a partir del qual, es podien realitzar moviments de diners i utilitzar talonaris, no sols per les tres cooperatives, sinó també dels altres projectes socials i sanitaris portats a terme per membres de la colla. La vaig batejar "BANCA TOMEU", la seu era a Duala i tenia una delegació a Santa Isabel, per facilitar les transaccions financeres entre Camerun i Barcelona. El sistema que utilitzava no era potser, legalment parlant, gaire "ortodoxe", però mai em va provocar remordiments de consciència. La seu d'Agermanament a Barcelona, ens enviava les subvencions i donacions, al meu compte de Santa Isabel, del qual jo tenia un talonari a Duala. Aquí, mantenia bones relacions amb comerciants o empresaris espanyols, entre ells un barber per a "blancs", que cobraven amb moneda local, els Francs CFA i buscaven repatriar els beneficis a Espanya. L'equivalència era de 4 FCFA per 1 pesseta. Amb ells, vam instaurar un sistema que beneficiava les dues parts: ells m'entregaven els FCFA i jo els feia un taló, amb l'equivalent en pessetes. I així, ens estalviàvem permisos de canvi - molt difícils d'obtenir - i despeses bancàries. Espero que Déu m'ha perdonat, ja que mai em vaig ficar un CFA a la butxaca. Amb tot aquell moviment, la Banca Tomeu, no va tenir ni beneficis ni pèrdues, a l'excepció d'una quantitat relativament important, que em va desaparèixer del meu despatx... En Kim havia arribat un vespre de Log-Bikoy, amb el camió carregat de sacs de cacau. A la cabina, hi portava un altre sac ple xavalla, per un valor de 60.000 FCFA, (unes 15.000 Pts. de la època) procedent de les vendes dels petits economats. Ja era tard, per portar-ho al Banc i el vaig guardar tancat en un armari que tenia al meu despatx. Durant la nit, algú va forçar la

finestra i se'n va emparar. Era, ho recordaré sempre, el 24 d'agost de 1967, el dia de sant Bartomeu...Un bon regal!

Les relacions amb l'empresa grega KRITIKOS, em va portar a fer coneixença i molt aviat, amiat, amb un dels seus directors, anomenat Michel Trombópulos. En Michel, vivia immers dins el cercle dels "blancs" expatriats, pagats generosament per llurs empreses, ignorant la situació de misèria de la societat que els rodejava. Fora del treball, tot es feia entre ells, festes, visites i lleures. Estava casat amb l'Annie, una parisenca autèntica, rossa i elegant, campiona d'esgrima i de tennis. Ell, es passejava per la ciutat amb un MG vermell descapotable, últim model. Els empleats que tenien en un luxós apartament del centre, portaven uniforme i guants blancs per servir a taula. A mida que en Michel ens va anar tractant, se li van despertar les ganes de conèixer " l'Àfrica profunda", mostrant-se cada vegada més interessat per la nostra feina i menys per les *soirées* de la colònia europea. Venia sovint a fer-la petar a New Bell i amb el seu flamant descapotable, corrent com un boig per les pistes de la selva, enlairant núvols de polseguera, espantant cabres, gossos i gallines, va anar visitant, una a una, totes les "missions catalanes", sentint-se com un més de la colla. Quan sabia que alguns companys eren a Duala, ens convidava a sopar a casa seva, sense anunciar-ho a la seva esposa. Ella privada de cuiner i de *boy* (a aquella hora ja havien plegat), patia moltíssim per haver de rebre'ns sense protocol i sense tenir res a punt a la nevera... Una vegada que en Michel ens va tornar a convidar, ens hi vam presentar amb unes barres de pa i quatre llaunes de sardines... La pobre Annie, una mica més se'ns desmaia!

Amb en Michel vam tornar a coincidir uns anys més tard a Costa d'Ivori. No era el mateix. Ja no tenia res d'aquell *play boy* que espantava gallines i cabres dels pobles de la selva amb un descapotable... Havia deixat la KRITIKOS, s'havia venut el MG i havia canviat de senyora.. La nova esposa, es deia Anna, era originària d'un poblet del Llenguadoc, trempada i riallera com unes santes Pasqües... Ah! I li agradaven les sardines de llauna... Ara fa molts anys que no en sé res d'ells dos, però els recordo amb molta simpatia.

Per Kribi, en Victorià, amb la col·laboració d'en Leopold Valls, voluntari mataroní que va venir com cooperant, intentaven introduir millores als sistemes de pesca tradicionals i de retruc, fer sortir de la misèria, a les famílies dels pescadors. Primer van provar d'equipar les piragües tradicionals, fabricades manualment, buidant el tronc d' un arbre, amb motors fora borda. Així podien anar més lluny i augmentar el volum de pesca. No va funcionar. Al xocar amb les onades a més velocitat, la proa s'esquerdava. Es van llançar també, a la fabricació artesanal d'unes llanxes plastificades, molt sòlides i mes segures que les piragües, però, l'experiment, no recordo per quines raons. tampoc va funcionar. Cap d'aquets fracassos, però, feia disminuir els seus esforços i la perseverança, d'en Victorià i d'en Leopold, per tirar endavant la Societat Cooperativa de Pesca de Kribi, o sia la SOCOPEK.

En Victorià, home actiu i decidit, no parava de llançar nous projectes, tant en el camp de la captura i comercialització del peix, com en el de la formació dels pescadors, que reeixien amb mes o menys fortuna. Aquí em limitaré a

citar el d'importació de barques de pesca mediterrània... A la demanda d'en Leopold, va respondre un grup de pescadors de Mataró, regalant dues barques de les que utilitzaven per a la pesca costera. Les van equipar amb tots els estris necessaris i les van carregar sobre un vaixell de la Transmediterrànea, rumb a la Guinea. Al cap d'un mes de viatge van arribar al port de Bata, on calia anar a buscar-les i portar-les navegant fins a Kribi, a uns 200 Kms. de distància. Per alguna raó que no em ve a la memòria, en Leopold no podia anar-hi. Era Nadal i havíem programat trobar-nos tota la colla a Kribi, circumstància que en Victorià va aprofitar per animar-nos, a en Kim, en Damià Vidal i a mi, a anar amb ell a Bata, per mar, dins d'una piragua tradicional equipada d'un motor fora borda, conduïda per un dels pescadors de la cooperativa. Era una aventura engrescadora i vam acceptar de seguida. Vam sortir aquell vespre mateix, vam navegar tota la nit, sota un meravellós cel estrellat, arribant a destinació de matinada. El vaixell espanyol dormia fondejat a un kilòmetre de la costa. Vam apropar-nos-hi i de la piragua estant, van demanar de parlar amb algun dels responsables. Va sortir un oficial tot uniformat, qui, al preguntar-li sobre la situació de les dues barques, que no veïem per enlloc, ens va mostrar un tros de fusta que provenia d'una d'elles, tot dient-nos: "Sabeu, quan les vam anar baixant amb un grua, al tocar la superfície de l'aigua, en lloc de flotar, van continuar avall, avall, fins desaparèixer completament. Sembla ser que durant el trajecte, l'escalfor del sol tropical, ha anat assecant les fustes del casc, obrint unes esclotxes per les quals s'ha infiltrat l'aigua. Sentint-ho molt, les vostres barques, reposen al fons de l'oceà..." Només calia afegir "*materile lile, lile...*" Decebut, vam retornar a Kribi, amb la mateixa nau amb que havíem vingut, després d'haver fet una petita escala a la ciutat de Bata, que vam aprofitat per comprar una caixa de cava. Calia ofegar les penes dels que ens esperaven a Kribi per celebrar l'arribada de les barques catalanes. Cinquanta anys més tard, els pescadors d'aquell poble de la costa, que vaig tenir l'ocasió de visitar l'any 2006, utilitzen encara aquelles mateixes piragues, esculpides amb un tronc i mogudes a força de braços...

Què ho fa que, malgrat tots els ajuts i esforços, algunes societats semblen estar vacunades contra tot el que signifiqui canvi i progrés? O potser tenen raó de voler conservar tècniques i costums, façonades durant segles, millor adaptades al medi on viuen? Tradició o modernisme? Deixo oberta la pregunta. El fruit dels nostres esforços, els de tot l'equip, per un desenvolupament humà global, vist a cinquanta anys de distància, crec que ha estat més fecund en el camp de les relacions humanes, que en el material i econòmic. Les cooperatives, així com molts altres projectes, després d'uns anys esperançadors d'activitat febrils, van anar desapareixent sota el pes de dificultats de tot ordre, tant financeres com burocràtiques. L'equip, tant clergues com laics es va anar reduint, de tal manera que a mitjans dels anys 70, no quedava pràcticament ningú. Que en queda avui dia? Doncs, a més a més de varis matrimonis mixtes i amb una nombrosa descendència, mantenim uns lligams molt forts, entre catalans i camerunesos, al voltant d'unes institucions "ressuscitades", que sota formes diferents, continuen treballant pel progrés del Camerun. Em refereixo concretament, a AGERMANAMENT SENSE FRONTERES i CODESCAM a Catalunya i a l'ONG camerunesa ASAFRO-CAM (Agermanament sense Fronteres al Camerun). Precisament, l'actual President

d'aquesta última, en Charles Kooh II, es un exemple fefaent dels resultats positius de cinquanta anys de cooperació, sobretot en el desenvolupament de la persona humana.

L'amic Charles, que es firma "Kooh segon", no perquè sigui rei, sinó per respecte a son pare que portava el mateix cognom, cosa rara al Camerun, a l'any 1965, era un xicot de disset o divuit anys, que treballava a la CODEBABES, com ajudant-comptable. Era llest i responsable, i en Kim, sovint l'enviava amb el camió de la cooperativa a lliurar el cacau i fer les compres a Duala. Tenia ganes de progressar a la vida i ens va demanar d'enviar-lo a estudiar comptabilitat a Barcelona. Des de feia temps, havia anat estalviant diners, fins tenir-ne prou per pagar-se el passatge marítim. Ens semblava massa jove, però estava tant decidit, que no vam poder frenar-lo. Quan el vaig acompanyar a l'aeroport per anar a Santa Isabel a agafar el vaixell de la Transmediterrànea, només portava una petita maleta, plena, segons em va confessar, de cacauets torrats. Al preguntar-li el perquè d'aquell estrany equipatge, va dir-me: "Amb això puc sobreviure les primeres setmanes, el temps de poder espavilar-me..." No va ser necessari. A Barcelona el van acollir dues famílies catalanes, els Solsona i els Mateo, que se'l van ficar a casa i el van ajudar a seguir uns cursos de comptabilitat bàsica. Acabats aquests, va decidir ampliar la seva formació anant a França. Només arribar a París, va trobar una Parròquia que a canvi de portar els comptes, li donaven allotjament i li posaven plat a taula. Treballant i estudiant alhora, va anar pujant els diferents graus de la carrera de comptabilitat, fins arribar al més preuat de "Expert comptable" (Bac+8). Amb el títol a la butxaca, va crear una *Agence d'expertise comptable*, a París mateix (dirigida actualment per un dels seus fills) i un cop consolidada, va finalment tornar al Camerun, on va obrir una delegació de l'Agència francesa. Instal·lat a Duala i casat amb una metgessa, ha realitzat una brillant carrera professional, tant a nivell nacional com a consultant d'institucions internacionals, especialment la Banca Mundial.

Des del seu retorn al Camerun, en Charles, va reprendre el contacte amb Agermanament sense Fronteres, transformant la Delegació que aquesta tenia a Yaoundé, en una ONG independent, l'ASAFRO-CAM (Agermanament Sense Fronteres Camerun) presidida per ell mateix i considerada actualment, una de les més actives i competents, al sud Camerun, en el camp del desenvolupament rural i de la promoció de la dona. En virtut d'un protocol de cooperació firmat l'any 2.000, entre Agermanament i ASAFRO-CAM, aquesta porta a terme sobre el terreny, els projectes finançats des de Barcelona.

El dia 9 d'octubre del 2015, es complien 50 anys del primer viatge d'en Charles Kooh a Barcelona. Va venir amb la seva esposa per celebrar-ho amb nosaltres. A l'hora dels postres del sopar que li vam oferir al seu honor, jo li vaig adreçar les següents paraules:

"Amic Charles, nosaltres, els teus "germans grans" que t'hem vist créixer, estem orgullosos de tu. Per mostrar el nostre agraïment i admiració, t'oferim aquesta senzilla capsa, en record d'aquell dia de l'any 1965, en el que un jovenet sortit de la selva camerunesa, va marxar cap Europa, portant una

maleta de cacauets com únic equipatge... Has lluitat tota la vida, com a digne descendent d'aquells grans guerrers *bassá*, posant els teus amplis coneixements, al servei del progrés del teu poble i de la cooperació internacional. Com ho diríem amb *argot* franco-camerunès: “*toi, petit frère, tu est devenu un grand quelqu'un !*” (tu, germanet petit, has esdevingut un gran home).

El dia que vaig conèixer a la Tònia.

El 18 de juny d'enguany (2016), la Tònia i jo, érem a New-York, celebrant el cinquantenari del dia en que ens vam conèixer... El lloc on ens vàrem trobar per primera vegada, va ser a l'aeroport de Duala, on jo hi havia anat, aquella vegada, per acollir una jova doctora, que venia de Barcelona, per obrir un hospital, a la diòcesis de Duala. En aquell moment, no podia imaginar, que era l'inici d'un camí que em portaria, al cap d'uns anys, a un canvi radical d'estat civil i de forma vida...

Els preliminars: La filla gran dels dotze fills del Doctor Salvador Cortadellas i de la Maria del Carme Àngel, la Maria Antònia (Tònia pels amics), havia acabat la carrera de medicina i desitjava anar al Camerun, per treballar com cooperant dins el marc d'Agermanament i amb el recolzament tècnic i financer de Medicus Mundi, institució que acabava de ser fundada a Barcelona per son pare amb un grup de metges catalans. Es donava la circumstància que Medicus Mundi, s'havia fixat com a primer objectiu de les seves activitats al “Tercer Món”, crear un hospital dins d'una de les missions catòliques de la diòcesis de Duala. Amb aquesta finalitat, entre pare i filla, van arribar a l'acord, que ell amb la seva esposa, farien primer un viatge de prospecció, per examinar, amb el Bisbe Mongo, les possibilitats de cooperació sanitària, mentre la Tònia, aniria a la ciutat belga d'Anvers, per formar-se en medicina tropical i marxar després al Camerun, per tirar endavant el projecte.

El matrimoni Cortadellas, en Salvador i la Carme, van arribar a Duala el 9 de setembre del 1964 i després d'una curta estada a la meua Parròquia, van anar visitant, una per una, les altres missions de la diòcesis on hi treballava algú d'Agermanament. Conduïts per un o l'altre de nosaltres, van fer tots els trajectes amb un Land Rover nou, donació de Medicus Mundi, que, després de moltes peripècies administratives, havíem pogut treure de la duana, pagant una forta taxa. A cada lloc, avaluaven els pros i contres d'instal·lar-hi la nova formació sanitària, que seria més tard dirigida per la seva filla. Passant pel poble de Bipindi, situat entre Ngovayang i Nsola, els va parar una persona proposant-els-hi comprar un bebè ximpanzé que s'acabava de quedar orfe. Un caçador furtiu, havia matat a la mare. Només veure'l, al doctor li va venir al pensament l'alegria que donaria als seus fills, sobretot als més petits de la colla (el darrer, en Lluís,tenia 7 anys), si els portava aquell animaló com a regal del viatge. La seva esposa s'hi resistia, conscient de les complicacions que portaria una nova “criatura” al domicili del carrer Balmes, fins que, veient la il·lusió del seu espòs, va cedir, dient: “ Mira, jo ja he pujat a dotze criatures, si vols portar aquesta a casa, te n'hauràs d'ocupar tu”. Ell va

prometre solemnement que així ho faria i segon tinc entès, ho va complir força bé... Per primera vegada a la vida, el doctor Cortadellas preparava els biberons per un nadó i li canviava les calces quan les mullava. Era un home de paraula!

De retorn a Duala, els vaig acompanyar a l'aeroport on havien d'agafar un primer avió cap a Guinea, un segon, de Santa Isabel a Madrid i d'allà, un tercer fins a Barcelona. Entre el seu equipatge, hi figurava una capsa de sabates, amb el bebè ximpanzé a dins, profundament adormit, gràcies a una injecció letàrgica que li havia subministrat el seu nou "pare". Per falta de temps, no s'havia pogut tramitar el permís d'exportació i en Pindi, nom amb que el van batejar en record del seu poble d'origen, anava a sortir del país, de forma clandestina. En arribar a la duana, tant al doctor com a la seva esposa, els va envair una forta inquietud, amb la por de ser atrapats, portant un polissó amagat a l'equipatge. En aquell moment, ni que haguessin volgut, ja no es podien fer enrere. Tement el pitjor, (la seva cara anguniosa els delatava), els vaig agafar la capsa, dient-els-hi: "Aneu cap a l'avió, ja us la faré arribar abans de pujar-hi". Ja tranquils, van passar els diferents controls, van travessar la pista, i quan eren al peu de l'escaleta, em vaig adreçar al policia que estava a la sortida, dient-li: "Perdoni, però aquells senyors que estan a punt de pujar, s'han descuidat aquesta capsa!". I ell, que em contesta: "Corri, corri, que encara els podrà atrapar...". I així és com en Pindi, va deixar el seu país, sedat dins d'un a capsa de sabates, per anar a viure amb una família de l'eixample barceloní, la qual, la veritat sigui dita, el va tractar i estimar com si fos el germà número tretze...

Dels set anys que en Pindi va viure dins la llar dels Cortadellas, se'n podria fer una sucosa pel·lícula. A mesura que creixia, anava adquirint els costums dels humans, menjant a taula, rentant-se les dents, agafant un llibre fent semblant de que estudiava o saltant enjogassat com ho fan la canalla... Espero que algun dia, algun dels germans amb qui va conviure, escriurà aquesta història. Aquí no és el lloc adient de fer-ho. El meu propòsit és el de recordar com, abans de conèixer a la Tònia i a cap dels seus germans,, vaig tenir el goig de col·laborar amb els seus pares durant el seu primer viatge al Camerun i fent que poguessin emportar-se a casa, a aquell simpàtic simi anomenat Pindi.

I aquí comença la història. La nostra història. La Tònia va arribar al Camerun, 20 mesos després d'haver marxat els seus pares amb en Pindi. Era el juny del 1966. Amb només 25 anys, venia "equipada" amb el títol de doctora, diplomada de medicina tropical i una bona pràctica de cirurgia, adquirida al costat son pare. Havia sortit de Barcelona, amb un vaixell de la Transmediterrànea, envoltada d'una multitud d'amics i familiars que havien anat a acomiadar-la. En la mateixa expedició hi viatjava mossèn Salvador Torres, sacerdot barceloní del que ja he parlat anteriorment. Com de costum, un cop a Santa Isabel van agafar l'avió d'IBERIA i com també de costum, jo els vaig anar a esperar a l'aeroport de Duala. Després de les presentacions i abraçades de rigor, no coneixia ni l'un ni l'altre, vaig entreprendre la delicada operació de fer passar tots els paquets per la duana. Entre les seves pertinències, portava unes quantes caixes de cartró, plenes, segons em va dir,

de productes farmacèutics, que li havien regalat uns Laboratoris d'Espanya. Normalment, era una mercaderia subjecta a taxes de duanes. Vaig demanar-li si tenia la llista i els preus de cada producte i, em va deixar estupefacte al contestar-me que a part de saber que eren medicaments, no tenia ni idea del que portava allà dintre... Tot es va poder arranjar, però aquella primera conversa, tensa i seca, amb la que anys després seria la meva estimada esposa, ens va quedar ben gravada: Ella, pensat que havia començat amb mal peu; jo, dolent-me d'haver rebut d'una forma tan administrativa, a aquella noia, que fins haver enllestit els tràmits de l'aeroport, no m'havia adonat de que era tan bonica...El que més em va impressionar van ser els grans ulls resplendents donant vida a una cara d'Àngel (era el seu segon cognom) i la graciosa cua de cavall que li recollia una frondosa cabellera castanya...

En arribar a la meua Parròquia, on s'havia d'allotjar, vaig pensar que calia fer-li oblidar la fredor de l'acollida. Vaig posar quatre flors sobre la taula de la seva habitació, vaig col·locar llençols nets i coixinera i a sobre el llit, hi vaig posar una gran fulla de *Xanthhosoma*, que per la seva forma i dimensions, se les anomena "orelles d'elefant". Quan va entrar per instal·lar-se, i va preguntar-me que significava aquell cobrellit, vaig explicar-li, tot seriós, que en aquell país, les noies en lloc del pijama, es cobrien amb aquells pàmpols... Ella va esclatar amb una gran rialla! Amb l'ambient ja distès, va anar traient objectes de la maleta, fins que va sortir una bonica medalla, portant la inscripció: "Per Déu tot és poc". Abans que li fes la pregunta, va explicar-me: "Aquesta és la divisa de món pare, gravada sobre metall, per donar-ne un exemplar a cada fill i a cada persona que entri a formar part de la família". Sense pensar-m'ho gens, vaig deixar anar: "Doncs veuràs com un dia, jo també tindrè aquesta medalla...". Ho vaig dir de broma, naturalment, però els fets posteriors han convertit aquelles lleugeres paraules, en una profecia...

La Tònia va començar la feina, visitant les missions on residien membres d'Agermanament, com havien fet els seus pares, proposant finalment al Bisbe Mongo, de transformar en hospital, el dispensari de la missió catòlica de Ngovayang, on hi treballaven des de feia un parell d'anys, dues noies catalanes, la Ramona Armengol i l'Eulàlia Pou.

En el moment que escric aquestes memòries a Matadepera (setembre de 2018), la Tònia, també està redactant les seves. M'estalvio doncs d'explicar les nombroses activitats, gestions i esforços, que va portar a terme, per fer realitat el seu ambiciós projecte. El lector interessat, ho trobarà en el seu text de forma ben detallada. Personalment, com a "pare procurador", ho seguia ben de prop, sobretot quan venia a Duala, acompanyant-la, a comprar o sortint a donar un vol, quan s'acabava la feina. Així de mica en mica, la nostra amistat va anar creixent i fent-se més íntima. Aviat, les nostres converses esporàdiques, foren insuficients per respondre a la necessitat que sentíem de comunicar-nos i vam iniciar un intercanvi de cartes, en les que, dia a dia, expressaven, cada vegada amb més intensitat, l'estimació que teníem l'un per l'altre. Sort que a aquella època no existien telèfons portàtils, ja que les hores de comunicació ens haguessin costat una fortuna i avui dia, no tindríem el goig de poder rellegir aquella amorosa correspondència, com estem fent ara.

Cal que ho digui clar: Durant totes les èpoques de la meua vida, tant abans com després del sacerdoci, havia mantingut relacions amistoses amb persones del gènere femení, però en el cas de la Tònia, vaig experimentar, per primera vegada, el que volia dir estar “enamorat” d’una noia...El que ara em costa de comprendre, és com aquest sentiment, no el veia pas incompatible amb la meu compromís de guardar el celibat, esperant, de forma completament il·lusòria, que l’església permetés el matrimoni dels capellans... Penseu, que en aquell moment, s’estava celebrant a Roma, el Concili Vaticà II, i que aquest punt, segons deien, figurava a l’ordre del dia... Durant les nostres reflexions col·lectives, en les que hi participaven sacerdots i laics, nois i noies, se’ns feia cada cop més clar, que l’obligació del celibat eclesiàstic, era una norma absurda i font de moltes hipocresies. Això explica que, un darrere l’altre, la majoria dels meus companys, van anar unint-se en parella i retornant a l’estat secular. De 10 sacerdots catalans que érem aleshores al Camerun, 9 van seguir aquest camí, el primer, en Felip Planes, el nostre admirat professor de filosofia del seminari de Burgos, aleshores rector de Bipindi i un dels caps més preclars de la nostra colla. Quan va arribar la Tònia, ell i la Cinta Compta, ja esperaven la primera criatura.

Personalment, em resistia a fer aquest pas; vivia intensament el meu sacerdoci i no volia renunciar-hi. Però d’altra banda, estimava cada dia més a aquella noia i no podia concebre el futur sense ella, guardant la secreta esperança de que arribaria un dia, no sabia quan ni com, en que podria conciliar les dues coses. Vaig viure més de cinc anys dins aquesta vana espera... Després d’un llarg i dolorós procés (ho explicaré en un capítol ulterior) vam optar finalment per fer camí junts amb la Tònia! He de dir que mai m’he penedit d’haver pres aquesta decisió. Ho he dit moltes vegades i ho vaig afirmar públicament (~~quan~~) a l’any 2012, ja jubilat, quan vaig rebre inesperadament el guardó de “Terrassencs de l’any”. Als postres del dinar d’homenatge, un periodista em va fer aquesta pregunta: “Quin ha sigut el dia més feliç de la seva vida ? “, a la que, espontàniament, sense vacil·lar, vaig respondre : **“El dia que vaig conèixer a la Tònia !”**.

Però tornem a Duala: Si per dins, les dues opcions estaven en lluita permanent, per fora, m’esforçava a treballar de valent en les múltiples tasques de les que era responsable, tot intentant trobar el màxim d’ocasions de compartir moments amb la Tònia, malgrat els 300 Kms. que ens separaven. Una d’aquestes oportunitats va ser, per exemple, la d’acompanyar al matrimoni Guitart-Xicola, vinguts al Camerun en viatge de noces, a visitar al “país bamileké”, que ni ella ni jo coneixíem. Van ser tres dies deliciosos. Una altra, l’intent, per cert fallat, de pujar al Mont Camerun (4.095 m.) Amb els amics Teodor Vergés, Damià Vidal i Joan Pedrissa, havíem projectat de fer aquest pic, però els dies previstos per a l’expedició, van coincidir amb una nova visita dels senyors Cortadellas. Naturalment, la Tonia i jo vam haver de deixar-ho per més tard. Vam intentar l’ascensió ella i jo, quan els seus pares ja eren fora, però la nostra aventura, no va tenir el mateix èxit que la dels nostres companys, degut a que les pluges diluvials que ens van caure, de forma ininterrompuda, (~~no~~) ens van bloquejar a mitja muntanya. Vam passar 24 hores, encongits i tremolosos dins d’un refugi, però en veure que el

temporal no amainava, vam girar cua i cap a Duala. Vam tornar tan xops i abatuts que fèiem pena...

La Tònia, en tant que directora de l'Hospital de Ngovayang i principal metge-cirurgiana, va gaudir del recolzament i de l'ajuda dels seus pares, durant els quatre anys d'estada al Camerun. En primer lloc, com ja he explicat, van venir abans que ella, per preparar la seva feina i establir els acords i permisos necessaris, tant amb el govern camerunès, com amb el Bisbe de Duala. Al mes de ser-hi ella (juliol 66), van tornar a venir per preparar l'obertura del Hospital. En aquesta ocasió, va tenir lloc una trobada amb les autoritats i *Chefs* tribals, per anunciar-els-hi la imminent obertura. Va ser aleshores quan el *Chef* dels pigmeus, va pronunciar aquell petit discurs tan assenyat, que el doctor Cortadellas recorda en les seves memòries: “ Ens alegra la vostra decisió i només us demanem una cosa : “sinceritat”. Hem estat enganyats per molts blancs que han passat per aquí. No voldríem ser defraudats altra vegada...” No ho van ser-ho. L'Hospital va obrir les seves portes al cap de poques setmanes i ja porta 50 anys sense tancar-les.

El doctor Cortadellas, aprofitava les seves vacances anuals, per anar amb la seva esposa, a treballar a Ngovayang, al costat de la filla gran, deixant els altres a casa i amb ells, l'entremaliat Pindi. Pare i filla treballaven plegats al quiròfan, practicant aquelles operacions quirúrgiques, que per la seva dificultat no havia pogut fer la Tònia tota sola. Sa mare, es cuidava de la casa on vivien, posava ordre a la farmàcia, feia cortines per les finestres i cosia, tot el que s'havia estripat des de la seva última estada. Quan la Tònia va deixar el Camerun, a l'any 1970, els seus pares van continuar aquesta valuosa col·laboració filial, sanitària i domèstica, en benefici del segon fill, en Francesc, jesuïta i també cirurgià (sense ser metge...), que havia obert un petit hospital en un poblet perdut del sud del Txad. Quina meravellosa família!

L'anada del Rector i la vinguda dels meus pares.

Quan portava ja dos anys fent de vicari, el meu rector, l'*abbé* Pierre Ndginjel, va dir-me que em considerava prou preparat per substituir-lo una temporada, afegint, que l'hi havia arribat el moment, tant esperat, de fer unes bones vacances... La seva gran il·lusió era visitar Europa i conèixer els meus pares. Aquell bon home, per la paciència infinita amb que acollia, allotjava i nodria, l'allau d'espanyols que desembarcaven dia si, dia també, a la Parròquia, s'havia ben guanyat aquell viatge. Ell mateix es va comprar el passatge fins a Barcelona, i allà, la seu d'Agermanament, li va organitzar un programa de visites clàssiques, entre les que no hi van faltar els santuaris de la Mare de Déu de Montserrat, ni el de nostra Senyora de Lourdes. De fet, segons va confessar-me, el temps més agradable de la seva estada, el va passar reposant uns dies a casa dels meus pares, al carrer sant Pere de Terrassa. Allà s'hi va sentir completament feliç, gaudint de les converses amb don Ignasi, que parlava força bé el francès, de l'excel·lent cuina de la senyora Maria i de la pau del jardí, on anava a llegir el breviari.

En tornar a Duala, la gent de la Parròquia, li van brindar una gran rebuda, primer a l'aeroport, on s'hi van concentrar familiars i feligresos, i sobretot l'endemà, en un al pati de la Parròquia, on no hi van faltar els discursos, els cants tradicionals, les danses i tambors, i els crits de joia del nucli de velles incondicionals, que són l'ànima de totes les parròquies africanes. Semblava que rebien a un heroi, que acabés d'acomplir una gran aventura... A ell se'l veia força content (també una mica més gras), però, amb poques ganes de respondre a les preguntes que li feien uns i altres. L'endemà a taula, es va destapar, explicant al seu col·lega, el rector de New-Bell-Bassa, totes les meravelles que havia descobert al país dels "blancs". Li deia: " Saps Bernard ?, allà tenen unes Catedrals on hi podrien ficar les nostres dues esglésies i encara sobraria lloc..." . Li havien impressionat de manera especial, els animals del Zoo, les riqueses que ornamentaven les esglésies, el confort de la vida monacal, referint-se a Montserrat i el ben conreades que estaven totes les terres. L'únic desencant va ser, però, que tornava amb les butxaques buides i no podia realitzar el seu somni, de comprar-se un cotxe nou per substituir la vella "tartana"... Abans de marxar, confiant amb la generositat dels cristians d'Europa, m'havia deixat l'encàrrec de vendre el seu vell Renault. Sort que no vaig fer-ho, doncs al tornar s'hauria trobat sense cap vehicle. Interiorment en vaig alegrar una mica del fracàs del seu somniat recapte, doncs així va comprendre que a Europa, tampoc lliguem el gossos amb llonganisses...

A la tarda d'aquell dia, passejant pel porxo, em deia :“A casa els teus pares, m'hi he trobat millor que enlloc, ben bé, com un membre més família. L'habitació, on dormia, era preciosa, amb un bany només per a mi sol... En canvi, no m'agradava passejar pel carrer, doncs tenia la sensació de que tothom em mirava com una cosa curiosa... Ara, valoro millor el gran sacrifici que tu has fet, renunciant a viure amb la teva família, tenint ~~(per)~~ un bany per tu sol...”. Va ser a partir d'aquesta conversa, que va sorgir l'idea de fer venir els “nostres” pares al Camerun - ell els considerava també com a seus -, per mostrar-els-hi el contrast del seu món amb el que vivíem nosaltres, definit amb poc encert, com de tercera categoria...

Dit i fet; Els vam animar a venir, van acollir l'idea amb entusiasme i van iniciar els preparatius. Al principi, havien de venir acompanyats del meu germà Antoni i la seva esposa, però finalment aquests van desistir: la Maria esperava criatura. El 23 de maig del 1967, després de 21 dies de travessa amb el Ciutat d'Oviedo, arribaven al port de Santa Isabel, on jo els esperava, una parella d'avis (ell amb 68 anys i ella amb 61), amb la il·lusió d'estar realitzant un somni... Anar a una país exòtic de l'Àfrica negra, a compartir, durant dos mesos, la vida del seu fill missioner. En desembarcar, ens vam fondre amb unes abraçades intenses, llarguíssimes, emocionants fins a les llàgrimes! Feia quasi tres anys que no ens veiem...i amb tot aquest temps, només ens havíem sentit la veu una sola vegada, per telèfon, el dia en que es va casar la Lluïsa, la meva germana. En aquell temps, les comunicacions per satèl·lit, eren encara a la prehistòria.

El trajecte entre l'aeroport de Duala i la Parròquia de New-Bell, era molt curt, però va ser suficient perquè els pares s'adonessin que acabaven d'aterrar en

un altre planeta: La bafarada de calor asfixiant i enganxosa al sortir de l'avió, les empentes de la cua per passar la duana, les baralles d'uns xicots descamisats per portar-te les maletes, el caos de la circulació amb cotxes i camions fent-se pas a cops de clàxon, per uns carrers plens de gent, de brutícia i de bassals, el tropell de ciclomotors i bicicletes, la fortor de verdura podrida al passar pel costat del mercat i en fi, l'eixam de nens i nenes, saltant i ballant al voltant nostre, en arribar a la Parròquia ... Era el xoc inicial, ineludible, en el que els sentits s'impressionen tots a la vegada, amb clarors, colors, sorolls i olors, originals i agressius que et deixen atordit... Cal un temps per pair-ho...

El segon xoc, el va tenir sobretot la mare, al descobrir l'austeritat de les habitacions, la manca d'un mínim de confort de les dutxes i lavabos i la brutícia dins la cuina i el rebost, malgrat les operacions de neteja que jo havia portat a terme... Sortosament, en aquells moments, jo era encara vicecònsol honorari d'Espanya, i a aquest títol, disposava d'un modern apartament al centre de la ciutat, on hi acompanyava la mare, quan volia prendre una dutxa d'aigua calenta o rentar i planxar la roba. Aquest piset va servir de molt per amortir l'impacte de l'arribada.

Fent-ne un balanç global, puc afirmar que els dos mesos de llur estada van ser senzillament fantàstics: Entusiasta rebuda de part dels feligresos a New-bell, acolliment solemne pel Bisbe de Duala, passejades per la ciutat amb el cotxe consular, continues invitacions a casa de les meves amistats, anada a totes les missions on hi havia un equip d'Agermanament, etc.. En els pobles que visitaven, la gent acollien aquells dos "ancians", amb grans mostres d'alegria i de respecte, obsequiant-los amb el poc que tenien i sense donar cap mostra d'estranyesa. La cirereta del pastís, va ser sens dubte, el viatge al Nord dels país, que, en aquella època, conservava tot l'encant d'una societat ancorada en l'Edat Mitjana, on encara no havien entrat els vestits occidentals ni els objectes "*made in China*". Abans d'arribar a la missió de Tokombere, vam fer una parada a la ciutat de Mora, on vam ser rebuts, amb tots els honors, pel mateix sultà, vestit en gran pompa i envoltat per la seva cort. Va ser com un viatge en el temps. La missió de Tokombere, situada més al nord, era com una petita illa cristiana, en mig d'un oceà musulmà. Allà hi treballava el missioner camerunès, *Baba Simon Mpeke*, acompanyat de dos mossens catalans, en Jordi Mas i en Ramón Fàbregas. La finalitat de la seva presència era portar l'Evangeli a les poblacions autòctones, denominades genèricament *kirdi*, que no volent adoptar la religió dels invasors *Fulani*, s'havien refugiat a les muntanyes, per mantenir la seva religió i cultura tradicionals. *Baba Simon*, ens va fer visitar un d'aquests poblets, situats encara a l'edat de pedra... Les cases, amagades entre les roques, eren de fang assecat pel sol, semblants a grans olles capgirades, amb una porta minúscula per entrar-hi. Tan homes com dones, anaven despullats, portant només un drapet per tapar (d)el sexe. Vivien del mill que cultivaven en petites parcel·les, i dels productes de la llet que podien extreure d'una vaca esquelètica... Tot i la seva pobresa, van convidar-nos a compartir els seu menú diari, compost per mandonguilles de farina de mill, nadant sobre una salsa. Els meus pares es van excusar, però a mi em van venir ganes de tastar-ho. Al fer-ho, vaig notar un gust salabros a la sopa. Al preguntar d'on treien la sal, ja que no tenien diners per comprar-la,

em van mostrar un recipient amb capes de sorra i carbó, on hi filtraven les orines de la vaca... Així és com vaig descobrir el “secret” de la cuina *kirdi*... Ah! I, sense escarafalls, em vaig acabar tota la sopa!

La visita dels pares-avis Amat al Camerun, va concloure amb una gran festa al pati de la parròquia de New-Bell-ewondo, organitzada pel dinàmic “club” de feligreses, en la que el venerable matrimoni, vestits amb coloraines tropicals, va acabar saltironant, al ritme de les danses africanes... Donava gust de veure. Van marxar l'endemà, portant les maletes plenes d'amables records d'una gent, que dins la pobresa, tenen més desenvolupat que nosaltres la virtut de l'acolliment i de l'art i l'alegria de viure, o millor dit, de sobreviure.

Una meravellosa aventura inacabada...

Gener 1968: Feia més de tres anys que treballava de vicari i, passats els dies de voltar amb els pares, no havia fet pràcticament vacances. Em sentia un xic cansat i creia que necessitava fer-ne. Repassant les còpies de les cartes que escrivia a la família - les guardo totes - n'he trobat una que expressa força bé, el meu estat d'esperit d'aquell moment, barreja de lassitud i de nostàlgia. Anava dirigida al germà petit de la meua mare, en Pere i a la seva esposa, amb qui, per motius d'edat, ens trobàvem més units per l'amistat que pels vincles de família. Eren també molt amics d'en Kim i d'en Victorià. Copio: “Estimats Pere i Margarita : Es “fotut” això de viure tant lluny. Ho notes sobretot durant les festes que acabem de celebrar (la carta és del 7 de gener). En aquestes ocasions recordes l'ambient familiar que has deixat endarrere i sentir una certa nostàlgia és inevitable. Aquí hem estat molt ben acollits i ens entusiasma la feina que portem a terme, però cal reconèixer, que no és fàcil adaptar-se a un(e)s costums i una cultura molt diferents de la nostra... Ens passa, ara que ja fa temps que voltem per aquestes terres, que quan més et penses conèixer els camerunesos, és quan menys els entens i més et sorprenen... L'estreta convivència -tots tres treballam de vicaris de rectors nadius - exigeix un seriós esforç de comprensió i un despullament total de prejudicis i d'idees prefabricades a Europa. Cal respectar el seu ritme, altrament et desesperes. Cal agafar-s'ho amb “filosofia” i amb sentit d'humor, altrament tens el risc de perdre l'*oremus*. Ens cal paciència, molta paciència, per no perdre l'esperança...”

També sentia la necessitat de recuperar el desgast físic provocat pel clima humit i calorós tot l'any, els paràsits intestinals i les febres palúdiques transmises per les mosques femelles quan estan embarassades . Volíem fer el valent i viure com el nadius - érem joves inconscients - i no preniem les degudes precaucions, a l'hora de menjar, de beure aigua, o d'utilitzar la mosquitera. Personalment, pel fet de descuidar la pastilla diària de quinina, vaig agafar un paludisme tan virulent, que van haver de passar uns dies a l'hospital de Duala per recuperar-me . La freqüent presència dins els intestins, d'àscaris, oxiürs i altres indesitjables pensionistes, dels que ningú se'n escapava, sense constituir un problema greu, eren a la llarga, causa d'un cansament i feblesa. Calia fer vacances!

La Tònia també les necessitava. De fet, li faltava poc per complir els dos anys de treball previstos en el seu contracte, però sobretot, la direcció del Hospital, amb els mil problemes humans, administratius, tècnics, econòmics i una llarg llista d'etcèteres que havia hagut d'afrontar i resoldre (que no els explico, perquè els podreu llegir a les seves memòries), l'havien deixat esgotada. Parlant-ne, se'ns va ocórrer, que una forma bonica de tornar a casa, seria, no anar-hi ni per mar ni per aire com era costum, sinó per terra, travessant, amb transport públic o auto-stop, (a l'excepció evidentment, del estret de Gibraltar) els països que ens hi separaven. L'idea va seduir a altres membres de la colla, un d'ells, en Lluís Mallart, però unes febres inoportunes, el van obligar a desistir. Per una raó o per una altra, els altres també es van anar desdient i finalment només érem la Tònia i jo, decidits a llençar-nos a aquella aventura. El temor de l'escàndol que podia provocar el fet de que viatgessin sols, un clergue (encara que sense sotana) i una noia jove no ens va fer pas tirar endarrere... Allà on no ens coneixien, ens presentàvem com voluntaris cooperants, un professor d'institut i l'altra metgessa, sense ser parella, anant tots dos de vacances a la nostra pàtria. Era tot veritat, sense ser tota la veritat...

A les 5 del matí, del dia 5 de juny, marxàvem tots dos, amb un autobús de línia, que anava fins a Foumban, a 300 Kms de Duala. Allà vàrem ser rebuts amb tot els honors (dinar, sopar i dormir), pel Prefecte del Departament, originari de Ngovayang i conegut dels pares Cortadellas. L'endemà al matí, al peu de carretera, ens agafa un camió que anava fins a Ngaundere a 600 kms. Degut a les intenses pluges, no hi vam arribar fins al cap de dos dies. Després de sopar i dormir a la Missió catòlica, ens va agafar un 10 tones que anava fins a Gàrua. Les freqüents parades davant les barreres de pluges, van fer que el viatge durés també dos dies. Aquella nit la vàrem passar arraulits dins la cabina, esperant obrissin la barrera. A Gàrua, no havent trobat lloc a la Missió catòlica, vàrem anar a visitar al matrimoni Briones, una català casat amb francesa que havia conegut a Duala i que ara treballava al nord del país. Ens van acollir al seu domicili, com si fóssim de família. Ben nodrits i descansats, vàrem tornar a la carretera, on, sense haver d'esperar gaire, un Land Rover, conduït per un europeu, ens va portar fins a Márúa. Allà, també hi teníem un amic de Ngovayang, funcionari del Ministeri de Finances, que amb el seu propi cotxe, ens va portar fins a la Missió de Tokombere, on vàrem ser rebuts, amb els braços molt oberts, pel inefable *Baba Simón Mpeke* i els seus dos vicaris, en Jordi Mas i en Ramon Fàbregues. Ja teníem fets més de 1.500 Kms.

L'endemà, amb l'amabilitat que el caracteritzà sempre, en Ramon es va brindar a portar-nos, amb la seva furgoneta 304, fins a la frontera de Nigèria. Vàrem sortir de matinada, havia plogut durant la nit, i a uns quants kilòmetres més lluny, vàrem trobar la carretera inundada. Com que era impossible seguir en cotxe, vàrem llogar els serveis d'un guia propietari d'un burret, a aquest li vam carregar les motxilles i vam continuar el camí a peu. Era la tarda, havíem caminat tot el dia i malgrat les explicacions del guia (no enteníem ni un mot), no sabíem pas on érem... De sobta, arribem a una carretera, es para un Land Rover davant nostre, i de la seva finestra, en surt el cap d'un europeu, qui, estupefacte com si veies fantasmes, ens pregunta en anglès, d'on veníem i on anàvem... Havíem creuat la frontera, sense

saber-ho ni passar cap duana... Ens vàrem acomiadar del burret i del seu amo i aquell bon *mister*, ens va portar fins al primer poble on hi havia transport públic per anar a la ciutat de Maiduguri. Com de costum, ens vam dirigir a la Missió catòlica i allà la sorpresa va ser nostra: Era un edifici magnífic, amb un interior d'estil britànic de classe alta (mobles bons, pintures a l'oli, catifes, piano de cua, etc. etc.), residència d'un Bisbe i diversos capellans, tots de nacionalitat irlandesa. Ens van acollir de forma tant esplèndida i exquisida, que vàrem decidir fer-hi un dia de repòs, jo allotjat a casa dels capellans i la Tònia, al convent igualment confortable i luxós de les monges també irlandeses.

De Maiduguri a Kano, uns 600 Kms de distància, ens hi va portar, *gratis et amore*, amb un cotxe d'alta gama, un jutge de la Cor Suprema de Justícia de Nigèria, tant trempat i senzill, que a l'hora de dinar, volgué fer-nos compartir els entrepans que li havien preparat a casa seva. La Missió catòlica de Kano, a la porta de la qual, ens hi va deixar aquella honorable persona, era igual de luxosa i acollidora que la de Maiduguri, però sense Bisbe. Un altre sopar suculent i una segona nit dormint entre llençols, jo a la mansió *high standing* dels missioners i la Tònia a la no menys sumptuosa, de les religioses.

Sortint de Kano, tornem a la realitat africana... L'etapa següent, la fem dalt d'un "camió-stop", que ens va portar fins a Katsina, a la frontera de Níger. Allà, com que no hi havia cap Missió, vàrem anar a raure a l'Hotel de la República, el més brut, tronat i ronyós que he vist a la meua vida. Vàrem fugir-ne l'endemà, el més ràpidament possible, fins arribar, a la Missió de Maradi, on dos missioners francesos, ens van acollir, amb la mateixa simpatia que els anteriors, però de forma molt més distesa i familiar. El contrast entre el quadre de vida de les comunitats religioses, d'un cantó i de l'altre de la frontera, eren notables. Aquí els edificis eren encara més senzills que els nostres del Camerun i a la nit, en lloc d'enviar a la Tònia a casa les monges, li van instal·lar un matalàs, en una habitació que servia al mateix temps de magatzem i sagristia... El rector de Maradí, al saber que volíem travessar el desert per carretera, ens va alertar, dient que l'estació de tempestes de sorra era a punt d'arribar i que mentre durava, cap camió s'aventurava a circular per les pistes. Segons ell, la millor persona que ens podia aconsellar, era el mateix Bisbe de Niamey. Podíem presentar-nos dient que anàvem de part seva. Vàrem marxar de Maradi a corre cuita, per arribar a Niamey, després de 24 hores de viatge, saltant d'un vehicle a l'altre. El Bisbe, un veterà missioner de barbes blanques, que coneixia el país i la seva gent millor que ningú, ens va rebre amb una desbordant simpatia, es va fer càrrec del nostre problema i ens va proposar el següent: "L'única possibilitat que teniu, es agafar demà al matí l'avió que va a Gao (nord del Mali) i veure si encara hi ha algun camioner a punt de sortir i que estigui d'acord per agafar-vos. En el cas contrari, torneu cap aquí i agafeu el vol de Sabena que fa escala a Madrid". Ell mateix ens va acompanyar a l'aeroport, donant-nos una carta de recomanació adreçada a un comerciant, amic seu, propietari d'una flota de camions "transsaharians". Malauradament el pla no va funcionar. Arribats a Gao (temperatura superior a 40° nit i dia), l'amic del Bisbe ens va rebre molt gentilment, prometent-nos dues places en un camió que marxava l'endemà a les 5 de la matinada. Ni l'endemà ni l'altre. Al cap de 5 dies, encara era

retingut a Gao, van dir-nos, per problemes duaners no resolts ... No podíem esperar més temps. Vàrem girar cua i estirats sobre uns sacs de tabac a dalt d'un camió, enfarinats per la pols de la carretera i al límit d'un(a) insolació, vàrem tornar a Niamey, amb el temps just per prendre un dutxa reparadora i agafar l'avió cap Espanya...L'aventura s'havia acabat, a l'igual que Moisés, a les portes de la terra promesa...

A llarg de 28 dies, havíem recorregut més 5.000 kms. per carreteres i pistes africanes, amb quatre duros a la butxaca, dues motxilles a l'esquena, esperonats per la il·lusió, no realitzada, d'arribar "per terra ferma" fins a casa. Compartir aquell llarg i frustrat "pelegrinatge", va ser, per a nosaltres, una experiència extraordinària: L'anar a la "bona de Déu" d'un país a l'altre, les llargues esperes arran de carreteres, els trajectes amb tota mena de vehicles, el contacte amb personatges insòlits, les hores de camí, al costat d'un ruc llogat amb guia, la incertesa sobre on aniríem a raure cada nit i sobretot on i com acabaria aquella aventura, van donar-nos l'ocasió de coneixer-nos més a fons, reforçant l'estimació i l'admiració que sentíem l'un per l'altre. En l'annexa, d'aquestes memòries, hi trobareu una ressenya molt més detallada de les nostres peripècies, escrita per la Tònia, seguint les notes gràfiques que dia a dia, anava dibuixant sobre la tela del " paraigua/parasol", sota el que ens protegíem tant de les pluges tropicals, com d'un sol que t'estavellava. Aquest original "carnet de notes de viatge", encara el guardem a casa, com un apreciat record de les nostres primeres vacances...

Vacances amb la família i viatges per Europa.

El dia 5 de juliol de 1968, aterràrem a l'aeroport de Barcelona, on ens esperaven les respectives famílies, tothom ansiós de sentir explicar les nostres aventures. Podeu imaginar la fila que fèiem: Torrats com castanyes, amb uns vestits que encara portaven pols del desert i lluint, jo, una barba negra i mal tallada. No sé pas com ens van reconèixer, però el fet és que, només sortir per la porta, ens van acollir amb un crit de joia com si ens haguéssim salvat d'un naufragi. Rialles, petons, abraçades, i tot seguit, cada un amb els seus, cap a casa seva. Vam anar directament a Terrassa i al tornar-hi, venint dels grans espais africans, la ciutat encara em va semblar més vetusta i estreta del que recordava.

En canvi, la nostra família, havia doblat en nombre de membres. Al marxar al Camerun, l'any 1964, vaig deixar un sol nebotet de tot just dos anys, l'Ignasi A.G., a qui per cert havia batejat durant la meva estada, i en tornar, 4 anys després, vaig trobar 7 marrecs més, 4 nens i 3 nenes, fruit de tres parelles, tots tan bufons i riallers, que donava gust de veure. A més, la meva germana Lluïsa s'havia casat durant la meva absència, aportant l'únic cunyat, en Lluís Callejo i Creus. Total, aquella família de 8 que havia deixat, s'havia convertit en una de 16! Va ser el regal més bonic que vaig rebre a l'arribada. Per descomptat, vaig aprofitar tant com vaig poder, els dies de vacances, per estar amb uns i altres, gaudint d'aquell entranyable caliu familiar, que tant trobes a faltar, quan les circumstàncies de la vida te'n separen.

També va ser l'ocasió de crear uns forts lligams d'amistat amb el "nou" germà, que pràcticament, sols coneixia de referències. En Lluís, era moltes coses i totes a nivell d'excel·lència. D'entrada cal dir que era un vertader savi, pels seus coneixements naturalment, però també pel seu aspecte físic, semblant de forma sorprenent, al del famós "Professor Franz de Copenhaguen", autor dels grans invents del TBO. Com a enginyer, en Lluís va participar a la construcció de la central atòmica de Vandellós, que va dirigir després durant força anys. A partir de les matemàtiques i la informàtica, en Lluís va arribar a la música electroacústica, havent dissenyat i construït, el primer sintetitzador de sons aleatoris, anomenat *Stokos*, exposat actualment en el Museu de la Música de Barcelona. Era a la vegada temps, professor de Dinàmica de Sistemes a la Universitat Autònoma de Barcelona, i no sé quantes coses més... d'aquí que els meus germans l'havien batejat com "l'home dels set sous"... En Lluís i la Lluïsa, els Lluïsos com els anomenàvem, formaven una original i meravellosa parella, la d'un savi atòmic unit a una artista bohèmia, una deliciosa barreja, feta d'esperit rigorós i de creativitat desbordant i incontrolada. S'havien conegut a França durant una marxa de Pax Christi, el que indica que, malgrat la gran diferència de tarannà d'un i altre, compartien una mateix anhel d'una societat més lliure, menys anacrònica i més oberta a noves formes de viure i de pensar. Va ser sobre tot aquest últim aspecte, el que més a més em va acostar a aquella parella.

Amb la Tònia ens havíem proposat aprofitar aquelles vacances, per, a més de gaudir de la companyia de la família i els amics, preparar la continuació de la nostra feina al Camerun, ella a l'Hospital de Ngovayang i jo a la Parròquia de Duala. Això ens va conduir a celebrar diverses sessions de treball amb els responsables de les institucions que des de Barcelona recolzaven la nostra feina i a preparar alguns *dossiers*, per engegar noves activitats. Teníem moltes idees, però ens faltaven calers. A fi d'obtenir-los, vam preparar una sèrie de sol·licituds de finançament, a benefici de l'Hospital de Ngovayang com de les cooperatives de cacau i de pesca, dirigits a una fundació alemanya, anomenada MISEREOR, situada a la ciutat Aachen, que subvencionava molts projectes a l'Àfrica, amb els fons dels catòlics alemanys recollits per Quaresma. Acabada la feina, marxàrem en Lluís Mallart, en Jaume Borràs, la Tònia i jo cap a Aachen, tots quatre dins un Citroën 2CV, que ens van deixar generosament els Lluïsos, per presentar-los als responsables de MISEREOR. Aquests ens van rebre de forma bastant freda, ens van escoltar amb molta correcció i ens van prometre que estudiarien seriosament els nostres *dossiers*... Ho van fer, i uns mesos més tard, ens van atorgar una important subvenció per la instal·lació d'electricitat i d'aigua corrent, ens els locals de l'Hospital. *Deo gratias. Alleluia.* De tornada, ens aturàrem a Anvers (Bèlgica), per visitar l'Escola de Medicina Tropical, on havia estudiat la Tònia i la família Tombeur, que l'havia acollit durant un any. Va ser un viatge molt profitós i agradable.

Una altra necessitat que sentíem, era la de posar-nos al dia sobre les últimes tendències en matèria de cooperació internacional, després del terratrèmol social i intel·lectual que s'havia produït a França, el més de maig 1968. Per sort, vàrem saber que l'IRFED (*Institut de Recherche et de Formation pour le Développement*), organisme no governamental, creat a França, l'any 1958,

pel famós pare dominic Louis Joseph Lebret, organitzava un seminari de tres setmanes, destinat precisament a la gent que treballava en aquest camp sobre el terreny. Semblava fet expressament per a nosaltres. Ja ens teniu doncs cap a París, a on hi arribàrem el dissabte 7 de setembre, per començar les classes el següent dilluns. Durant les dues primeres setmanes, els cursos, molt intensius per cert, tenien lloc en els locals de l'IRFED de París, però per aprofitar encara millor el temps i fomentar la convivència entre els participants, la tercera setmana la vàrem fer en règim d'internat, en una residència de vacances de la ciutat medieval de Dourdan. Érem 45 alumnes, la majoria europeus, amb alguns venint d'Amèrica llatina o d'Àfrica, tots havien treballat en països del "Tercer Món", o es preparaven per anar-hi. No cal dir, que tant la Tònia com jo, ens hi vam trobar com peixos a l'aigua i en vam treure molt profit. Va ser la primera vegada que vam poder estudiar amb profunditat, la complexitat dels problemes del subdesenvolupament i de les causes que el provoquen.

De retorn a Barcelona, a finals de setembre, va ser hora de preparar les maletes per tornar al Camerun. La Tònia va tenir de marxar al cap de pocs dies amb avió, enviada d'urgència per Medicus Mundi, perquè a Ngovayang hi havia problemes i jo ho vaig fer, una setmana més tard, per via marítima, amb dos jesuïtes (un d'ells en Francesc Cortadellas) i dues cooperants voluntàries, La Mercè Tena i la Marta Sellarés. Però això, ho deixo pel capítol següent.

CAPÍTOL XII. JUBILAT-ACTIU A MATADEPERA (setembre 1998- setembre 2018)

Quan als meus 65 anys, sense haver-ho demanat, la Comissió Europea, em va enviar a al retiro reglamentari, vaig tenir la impressió que m'ho feien en el millor moment de la meva carrera, quan més ben preparat estava per acomplir les tasques que m'havien confiat. Vull dir que en aquell moment, havia assolit la plenitud de les facultats intel·lectuals, era feliç amb el que estava fent i tenia molt poques ganes de reposar. Això explica segurament, el perquè de les decisions que vam prendre la Tònia i jo, davant les diferents opcions que se'ns oferien, sobre la futura residència i les noves activitats. Crec que no ens vàrem equivocar. Ara mirant enrere, 20 anys més tard, segurament tornariem a fer el mateix.

El nou quadre de vida

La primera d'aquestes alternatives era la de triar on anar a viure. Ens podíem quedar a Alseberg, dins aquella magnífica casa que ja havíem acabat de pagar; així podíem estar al costat dels nostres fills, a qui faltaven encara alguns anys per acabar els seus estudis, la Sara de Medicina i en Bernat d'Agronomia. Era una raó important, però passar la resta dels nostres dies, sota aquell clima humit i fred, no ens acabava de fer el pes. La segona possibilitat era tornar al "midi" de la France, a la nostra caseta de Grabels, gaudint del clima mediterrani i de la companyia dels amics que hi havíem deixat. El problema és que la CINAM, feia pocs temps que havia tancat les portes i que aquell ambient que havíem viscut al voltant d'aquesta estimada cooperativa, ja no existia. Opció doncs fàcilment descartada i acompanyada de la decisió de vendre la torre de Grabels.

La tercera que va ser la bona, era tornar a la "nostra terra" on encara la Tònia hi tenia els seus pares i jo la meva mare vídua, i entre tots dos, un munt de germans, d'amics i de records d'infància i de joventut. El que més pesava a la balança, era sens dubte l'edat avançada dels nostres respectius progenitors, a qui volíem acompanyar durant la última etapa de la seva vida. Em vam parlar amb els fills i ho van comprendre perfectament. En Bernat vivia a Louvain-la-Neuve, amb l'Anna Françoise i la Sara, aprofitaria la nostra marxa, per anar a viure amb en Mourad, en un caseta a Brussel·les, propietat dels seus sogres. Per part nostra i mentre encara fossin estudiants, els hi passariem una quantitat mensual per pagar les matrícules i fer bullir l'olla. Així va quedar decidit i així va ser fet. Vàrem vendre la casa d'Alseberg, a una família flamenca, vàrem agafar els trastets i vàrem tornar al punt d'on havíem partit feia quatre dècades, la dolça Catalunya!

Perquè vàrem escollir Matadepera com lloc d'aterratge? Doncs senzillament perquè en aquest poblet, d'uns nou mil habitants, molts d'ells jubilats, hi confluïen totes condicions que buscaven: Lluny de les aglomeracions urbanes però a prop de la família, prop de la natura però ben comunicat, disposant dels serveis públics indispensables, amb moltes entitats associatives, de caràcter social, cultural i esportiu i una oferta artística, sobretot musical, sorprenent per un municipi d'aquesta mida. No es pot demanar més. Gràcies a la venda de les cases d'Alseberg i de Grabels, vam poder comprar una torreta amb jardí i piscina, situada a les afores del poble, a 600 metres d'altura sobre el nivell del mar, al peu de l'emblemàtica muntanya de Sant Llorenç del Munt. La vàrem anomenar "El Born", pensant en aquell refrany català, "volta al món i torna al Born", que tant s'ajustava al que havia estat la nostra vida de cargols amb la closca a sobre.

Dos camins per una jubilació activa.

Tinc la teoria (no comprovada científicament) de que a l'inici de l'etapa post-professional, hom es troba com aquell caminant que ha d'escollir entre dos senders que tot i sent divergents, porten al mateix lloc: el colofó de la vida. Un d'ells, és dedicar-se a allò que hauries volgut fer, però que mai vas poder desenvolupar com t'hauria agradat (com tocar be el piano, per exemple); l'altre, es seguir fent el mateix que has fet fins ara, però en unes condicions més lliures i flexibles. Personalment, vaig escollir aquest segon camí, no pas per altruisme, sinó simplement per que era el que més m'atreia i omplia. La meua idea era, que de nou a Catalunya, donar una part important del meu temps i els fruits de la meua experiència, al servei de les ONG (Organitzacions No Governamentals) catalanes, dedicades a la cooperació al desenvolupament dels països més necessitats. Això naturalment, sense oblidar l'atenció deguda a la família i als amics retrobats. Més endavant explicaré com aquesta opció va desembocar en una jubilació extremadament activa, que ha anat minvant al ritme que l'edat avançava. Ara, quan escric aquestes memòries, estic tant "jubilat", que fins i tot em queda temps per fer els mots encreuats de La Vanguardia.

Viatge de lluna de mel

Abans de deixar Bèlgica i tornar a Catalunya, em calia cancel·lar un deute que tenia pendent amb la Tònia, des del feliç dia en que ens vàrem casar : era el viatge de noces! Com explico en el capítol VII, la meua marxa precipitada cap a l'Afganistan, dos dies després de la nostra boda, no ens va permetre realitzar la clàssica i romàntica escapatòria, que acostumen a fer les parelles. La feina o les vacances ens va portar a viatjar per mig món, sols, en família o amb altres persones, però el que s'entén per "viatge de lluna de mel", aquell que no té altre objectiu que gaudir del món i de la vida, sense cap altre càrrega, després de 36 anys de casats, encara no l'havíem pogut realitzar. D'aquí la meua proposta d'anar-nos a passejar-nos pel Brasil, abans d'assumir les noves tasques que ens esperaven.

El territori del Brasil és gran com un continent, però es pot visitar de punta a punta, amb un temps relativament curt i a un preu força raonable, amb un sol bitllet d'avió, que permet recórrer el país, aturant-te en sis indrets, durant els dies que desitgis. Seguint aquest sistema, vàrem realitzar, en quatre setmanes, el següent periple :

- 22 setembre 98 : Brussel·les - Salvador de Bahia.
- 25 setembre : Salvador de Bahia - Sao Paulo
- 27 setembre : Sao Paulo - Angra (per carretera)
- 1 octubre : Angra -Rio de Janeiro (per carretera)
- 4 octubre : Rio de Janeiro - Foz d'Iguazu
- 6 octubre : Foz d'Iguazu - Brasilia
- 10 octubre : Brasilia - Natal
- 13 octubre : Natal -Manaos
- 17 octubre : Manaos-Brasilia
- 19 octubre : Brasilia- Salvador de Bahia - Brussel·les

Salvador de Bahia

En el moment de decidir l'itinerari, vàrem escollir entrar al Brasil per la mateixa porta que, segles abans, ho havien fet milers d'esclaus capturats a l'Àfrica: Salvador de Bahia . Aquesta ciutat és coneguda per la seva magnífica arquitectura colonial portuguesa i sobretot, per la seva cultura afro-brasilera, una síntesis interesantíssima de ritus i música africans, barrejats amb creences cristianes i tradicions indígenes.

El meu interès per visitar el Salvador, venia del dia que vaig assistir a la projecció del documental "*Óri, consciència negra*" en el Festival de cine africà FESPACO, l'any 1995 a Ouagadougou (Burkina Fasó). L'obra va ser presentada per la seva autora, la cineasta i sociòloga brasilera Raquel Gerber, qui va explicar que el seu objectiu era mostrar els elements culturals que els immigrants africans havien introduït dins la cultura llatinoamericana i que continuaven vigents després de dos segles. Per fer-ho, va dir, s'havia instal·lat a la ciutat del Salvador (el seu domicili era a Sao Paolo) i durant 7 anys, havia conviscut amb comunitats afroamericanes. Allà, havia gravat kilòmetres de pel·lícula, sobre la seva vida i costums, a partir dels quals havia muntat aquell interessant documental de 4 hores de durada. Durant el Festival d'Ouagadougou, la Raquel i jo, allotjats al mateix Hotel, ens trobàvem cada matí per esmorzar plegats. D'aquest petit ritual en va sortir una bona amistat i la seva invitació per anar-la a visitar al Brasil amb la Tònia, amb la seva promesa de fer-nos-el visitar amb la seva companyia o l dels seus amics. Com veureu més endavant, ho va complir abastament.

Quan la Maria Elena Neves (la recordeu, oi ?,és la portuguesa del meu equip de Brussel·les, que ara treballava a Brasília), va saber que passaríem dos dies al Salvador, ens va organitzar una trobada amb dos activistes socials d'aquesta ciutat, la Maria Paz Ramos i en Cèsar de la Roca, responsables d'un projecte dedicat a la defensa i protecció dels infants abandonats. Ens van rebre amb molta cordialitat, com si ens coneguéssim de sempre i després de fer-nos visitar els seus locals, ens van oferir el seu cotxe i xofer, per fer una volta per la ciutat. Reprodueixo el que vaig escriure en el *Diari de Viatge*, que encara guardo: " La ciutat de El Salvador, crida l'atenció per el molt neta i ben cuidada que està. Mai a la vida n' havíem vist cap amb tanta gent equipada d'escombres i recollidors, distribuïda estratègicament per carrers, places i parcs, a la caça de papers i deixalles".

Sao Paolo

El dia 25 vam agafar l'avió cap a Sao Paolo i a la sortida de l'aeroport , vàrem tenir el goig de trobar esperant-nos, l'amiga Raquel Gerber. Després dels petons i caloroses abraçades (els brasilers són molt llatins), ens va conduir a una simpàtica pensió, on havia reservat una habitació per nosaltres. Tot i que ja era fosc, durant el llarg trajecte, vàrem quedar garratibats per la immensitat d'aquella "megàpolis", per l'anarquia del seu traçat urbanístic, pels luxosos edificis emergent d'entre grups de barraques, per la densitat de la circulació i en fi, per la ingent brutícia dels carrers... El contrast amb el Salvador, la ciutat neta i bonica que acabàvem de deixar, no podia ser més punyent.

Aquell mateix vespre, vam fer la coneixença del marit de la Raquel, tot sopant en una restaurant japonès al que van convidar-nos. Don Ignacio Gerber, és un personatge polifacètic com pocs n'he conegut a la vida: Psicoanalista, escriptor, enginyer, violoncel·lista d'alt nivell i amatent de les ciències contemplatives. Només per sentir-lo a parlar, amb el seu castellà perfecte, ja valia la pena d'haver fet aquell viatge. L'endemà, vàrem tenir una altra agradable trobada, la del meu cosí germà (o cosí-bessó, com ens deien de nanos), en Joan Marinelló i Amat i la seva esposa Maria Cañellas. En Joan, enginyer industrial nascut a Barcelona, va fer tota la seva carrera professional, per cert molt exitosa, dins les empreses del grup britànic J&P Coats Ltd. Va començar treballant a la Fabra i Coats de Badalona, però més endavant, la direcció anglesa del grup, el va anar enviant d'una empresa a l'altra, arreu del món. No tenien canalla i els agradava viatjar, de tal manera que, un cop jubilat, em Joan i la Maria, han continuat viatgen, de forma quasi continua, no

deixant res en el món per visitar i conèixer. Quan ens vàrem trobar a Sao Paolo, ja feia dos anys i mig que hi eren. Amb ells i el matrimoni Gerber, vam passar plegats una jornada complerta. Copio del meu diari: "Després de visitar el poble turístic d'Embú i degustar els saborosos plats de la cuina local, hem anat tots sis a fer una volta pel gran Sao Paolo, confirmant-nos la primera impressió d'estar dins una immensa selva de ciment armat, lletja i desgavellada, resultat de l'especulació del sol, de l'activitat industrial i del capitalisme salvatge. La gent d'aquí viu amb la por d'agressions i actes de violència, però deixant a part els provocats pels delinqüents, hi ha també l'agressió visual dels immensos plafons d'anuncis, l'agressió sonora de la circulació i dels avions que passen contínuament a baixa altura i l'agressió dels productes de luxe en aparadors de magatzems i botigues, oferts als milions de ciutadans que busquen poder sobreviure".

La badia d'Angra

L'endemà mateix, l'Ignacio i la Raquel ens van treure d'aquell sorollós, pestilent i interminable laberint de ciment, per portar-nos, amb llur cotxe a una espècie de paradís terrenal anomenat Angra, per una carretera excel·lent, poc transitada, que entre prats i muntanyes, travessa un parc natural, cobert d'una densa i luxuriant vegetació, semblant a la selva africana... Déu meu, quin contrast! Angra és un llogaret al bord d'una petita badia, situada entre Sao Paolo i Rio de Janeiro, conservada en estat semisalvatge, on uns pocs privilegiats, (entre ells el matrimoni Gerber), s'hi han construït una segona i luxosa residència, procurant respectar la bellesa del paisatge original. La dels Gerber, dissenyada pel mateix Ignacio, s'assentava sobre una plataforma rocosa que s'endinsava com un esperó, dins la badia. Tenia la forma d'un quadrilàter, en el que un dels costats estava enganxat a la roca viva, mentre que els altres tres, eren parets transparents fetes únicament de vidre. El sostre era com un gran paraigua obert sobre quatre columnes, situades al centre de la casa, de manera de no impedir la vista panoràmica sobre tota la badia. Totes les habitacions, fins i tot el bany, tenien una paret de vidre de cara a l'exterior, amb accés directe al mar, a l'excepció del menjador i de la cuina que estaven situats dins l'espai interior marcat per les quatre columnes. La teulada, feta de ciment armat, estava dividida en una sèrie de compartiments coberts de plantes aquàtiques. Vist des del mar, el conjunt tenia l'aspecte d'una peixera gegant, coberta de verd, navegant sobre una roca. Allà dins hi vàrem passar tres dies feliços, dos d'ells banyant-nos en unes aigües temperades i quietes com una bassa d'oli, o navegant amb una motora pels voltants de les petites illes que emergien de la superfície de la badia i el tercer, reclosos dins la capsa de vidra, a causa d'una tempestat tropical que no va parar en tot el dia.

Rio de Janeiro

Acabada l'estada paradisiàca, la Raquel ens va conduir a Rio Janeiro, on ens va introduir dins un cercle selecte d'amics, entre ells, una parella gai, tant amable, que només arribar ja ens van convidar a sopar a casa seva. Un es deia Eduard Leser, tenia 53 anys, s'havia beneficiat d'una jubilació anticipada i es dedicava, com aficionat, a la música, al cine i a la literatura. El seu company es deia Curtis Tenorio i es dedicava a la fabricació manual de joies, després d'haver treballat com economista. Al voltant de la taula, a més a més de Raquel i nosaltres, hi havia una escultora, una metgessa i una lingüista, tots ells veritables espècimens de la classe social coneguda a França, com la "*gauche divine*". El que va ser realment diví, van les menges típiques que havia preparat en Eduard i l'interessant conversa que vàrem mantenir fins gairebé la matinada.

L'endemà, la parella es va anar rellevant (en Curtis, de les 9 a les 11 del matí i en Eduard de les 11 en endavant) per acompanyar-nos amb llur cotxe, pels indrets més emblemàtics de la capital del país. Malgrat la seva bona voluntat - que vàrem agrair de tot cor - va ser una visita "passada per aigua": plovia a bots i barrals! Les famoses platges (Botafogo, Ipanema, Copacabana, Leblon, etc), estaven desertes; situats a dalt la muntanya del Corcovado (710 metres), la boira era tan espessa que no ens va deixar veure ni la ciutat de Rio, que teníem a sota nostra, ni la colossal figura del Crist Redemptor que suposadament teníem davant nostre; el Parc Nacional de Tijuca, amb la seva espectacular cascada de Tannay, el vàrem recórrer de punta a punta (és el bosc urbà més gran del món), sense baixar del cotxe. Encara sort que en Eduard ens va portar a dos museus, el "Do Acude" i el de "Chàcara do Céu", on, a peu sec, vàrem poder informar-nos, sobre la vida i costums dels primers habitants de la regió.

El mal temps va durar poc. Llegeixo en el Diari del viatge: " Diumenge, 3 d'octubre: A les sis del matí, ja entrava un sol intens per la finestra. Mirem a l'exterior i, quina meravella! El trist paisatge d'ahir, s'ha convertit, per art d'encantament, en un quadre de mil colors, verd dels arbres, groc de la platja i blau del mar, presidit pel famós monòlit "Paö d'Açucar", que dit de pas, no significa "pa de sucre", sinó "Pic aïllat" que és com l'anomenaven els pobles indígenes d'abans de la colònia.

Al davant mateix del nostre Hotel (situat de cara a la preciosa badia de Guanabara), hi havia una gran esplanada, on l'Ajuntament de la ciutat, havia construït una sèrie de camps d'esport. Des de la nostra finestra, podíem distingir vuit camps de futbol, però n'hi havien encara molts més. Doncs bé, a aquella hora de la matinada, quan tot just començava a clarejar, alguns ja estaven ocupats per equips de joves futbolistes, perfectament equipats. A les vuit del matí els camps estaven tots ocupats i els partits es van anar succeint sense interrupció, fins a les nou del vespre. Dir que al Brasil el futbol és Rei, no és cap tòpic. Com tampoc ho és, dir que el culte al cos és una verdadera religió i que les activitats a la platja, són la seva litúrgia. Ho vàrem comprovar aquell matí, passejant per la platja del "Flamengo". La majoria dels joves, nois i noies, no anava a banyar-se, sinó a modelar el seu cos amb exercicis gimnàstics, a enrossir-lo a ple sol, amb el mínim de la seva superfície púdicament amagada i a lluir-lo, passejant amunt i avall com si fos una obra d'art ambulante. I a fe que ho eren i que no podies deixar d'admirar la bellesa d'aquelles escultures fetes de carn torrada!

Les cataractes d'Iguazu

Vàrem deixar Rio per anar a Foz d'Iguazu, on hi han les famoses cataractes situades entres tres països (Brasil, Argentina i Paraguai) i d'allà a Itaipu, on es troba la presa hidroelèctrica més gran del món, produint d'energia per Brasil i Paraguai. Brasil és el país dels rècords Guinness. Fent una sola una escala, pots visitar, l'espectacle més impressionant ofert per la naturalesa, i una de les obres fetes per l'home, inclosa per la UNESCO dins les 7 meravelles del món modern, les dues (cascada i presa) debitores de la força i de la bellesa del mateix element, l'aigua.

Però no cal que m'estengui, ja que, molts dels que llegiu aquestes línies, o be ja hi heu estat i si no és el cas, us recomano d'anar-hi algun dia. Nosaltres ens hi vàrem quedar durant dos dies més del compte, ja que per les males condicions atmosfèriques, el vol que ens havia de conduir a Brasilia, va haver de ser retardat. Mentrestant, vàrem ser allotjats en un hotel petit i rònec, al centre d'una ciutat animada i sorollosa, escenari d'un intens tràfic comercial entre els homes i sobretot les dones, dels tres països circumdants. Un verdader "mercat de Calaf" , a la "desmesura" brasilera.

Brasília

Per fi arribarem a l'aeroport de Brasília. Ens hi esperava la Maria Elena Neves, que va tenir la gentilesa d'hostatjar-nos al seu domicili. Vivia en una casa preciosa, amb un gran jardí i piscina, al barri residencial de la ciutat, molt a prop de la Delegació europea. Com ens va explicar, Brasília havia estat construïda seguint un pla urbanístic, que segons alguns historiadors, havia sigut concebut per sant Joan Bosco, el fundador dels Salesians, en un dels seus famosos somnis. Això explica el perquè aquest sant visionari, sense haver sortit mai d'Itàlia, va ser anomenat patró de la nova capital brasilera, en la qual s'hi troba una immensa església catòlica dedicada al seu culte.

Esquemàticament, la ciutat de Brasília està construïda sobre dos eixos principals en forma de creu. L'eix Nord-Sud, el més llarg, s'assimila al fuselatge d'un avió, comportant al principi, la cabina de "pilotatge", o centres dels tres poders: el legislatiu, el judicial i l'executiu. Darrera d'ells, s'hi troben successivament, els edificis de serveis generals, ministeris, ambaixades, agències internacionals, banques, grans magatzems i hotels, situats a cantó i cantó d'una ample avinguda, rematada per una gran plaça, al mig de la qual sorgeix la majestuosa torre de Radio i Televisió, comportant una plataforma, situada a 218 metres d'altura, oferint una vista panoràmica de la ciutat i de la immensa planícia que l'envolta.

L'eix transversal, que seguin la mateixa imatge serien les dues ales de l'avió, estava destinat al lloc d'habitació dels ciutadans. Està dividit en una sèrie de quadrilàters (com les mançanes de Barcelona, però molt més grans), comportant cada un d'ells, els edificis de residencials (cases de dos a quatre pisos) i els serveis indispensables pel dia a dia dels habitants (escoles, petits comerços, sucursals de banques, cinemes, dispensaris, hospitals), accessibles sense necessitat d'agafar el cotxe, indispensable, en canvi, per accedir als serveis de l'eix principal.

Sembla ser, que el terreny sobre el que va ser edificada ciutat de Brasília, ja era conegut pels seus antics ocupants, com un i punt important de concentració d'energies tel·lúriques. Sigui veritat o no, el fet és que en aquest indret, han anat apareixen, una gran nombre de organismes i centres d'espiritualitat de les confessions orientals i occidentals més diverses. La mostra potser més palpable del sincretisme religiós que caracteritza aquest país, és el "Temple de la Bona Voluntat i Parlament Mundial de la Fraternitat Ecumènica", situat al centre mateix de Brasília. El Temple és un edifici en forma de piràmide heptagonal, destinat a acollir tots els homes, creients, ateu o pagans, per a treballar units en pro de "l'Amor, la Veritat i la Justícia Universal". El cim de la piràmide està coronat per un cristall de roca, transparent i totalment pur (el més gran del món, per descomptat!), que simbolitza "la presència unificadora de Déu". La nau, sota la cúpula, té el terra cobert de plaques de granit, que jugant amb colors i tons diferents, dibuixen un camí en espiral que, a partir de l'entrada, després d'unes voltes per la sala, deposa el visitant, sota el raig de "Llum" filtrat per la pedra de cristall i en front del "Tron o Altar dels Deus", un artístic plafó de forma ovalada, reposant sobre un altar orientat d'Est a Oest, simbolitzant la unió entre el misticisme oriental i el pragmatisme d'occident. Finalment, al costat de la sortida, hi ha la "Sagrada Torxa de la Fraternitat Ecumènica", amb una flama sempre encesa, per significar (com es llegeix al peu de la columna), que la "Solidaritat Universal dins el cor dels homes, dones i nens de bona voluntat d'arreu del món, no s'apagarà mai". Visitar aquest santuari, és viure una profunda experiència de forta intensitat espiritual, que no pot deixar indiferent a ningú, siguin les que siguin, les seves creences.

A la regió de Brasília, s'hi compten centenars d'esglésies i moviments espiritualistes, diferents pels seus orígens, creences i ritus. La Maria Elena Neves, ens va parlar del "*Valle do Amanhecer*", lloc de culte de la doctrina ensenyada per "*Tia Nieva*", una profetessa morta l'any 1980, que de jove havia estat conductora de camions pesats. La cuinera de Maria Elena Neves, n'era una fidel seguidora i el seu fill, que al mateix temps era xofer de la nostra amiga, ens hi va conduir per fer-hi una visita. La "Vall de l'Albada", com diríem en català, situat a uns 10 kilòmetres al nord de Brasília, és una aglomeració, que aleshores devia tenir uns 27.000 habitants, que es va anar formant al voltant d'un espai "espiritual" creat per Tia Nieva, dedicat a la meditació, a la pregaria i a l'amor universal. Segons ens va anar explicant el nostre guia, aquesta senyora, tot conduint camions per les carreteres del Brasil, inspirada, segons deia, per entitats superiors del món dels esperits, es va sentir cridada a difondre un missatge de fraternitat i de pau universal, comportant ensems, elements de l'Antic i del Nou Testament, de la mitologia antiga o de la mística oriental. Un sincretisme total i sense límits. Al mig de l'espai "espiritual" que ella havia creat, hi havia un Temple, en forma de piràmide de quatre cares, contenint a l'interior, altars per a totes les divinitats, com un pels deus egipcis i un altre per la deessa de la màgia. En l'espai exterior, al voltant d'un llac artificial, hi havien llocs de descans, de reunió o de pregaria, dominats per una figura gegant de Jesucrist, d'uns 10 metres d'alçada, en front d'una altra de la mateixa grandària, representant una noia jove, signe de la virginitat i la puresa. Escampades per tot el recinte s'hi podien veure figures simbòliques del món de la màgia i de l'astrologia, a més a més, d'una sèrie de pintures "*naif*", reproduint escenes de curacions, conversions o exorcismes.

Aquest era precisament, si ho vaig comprendre bé, l'objectiu del moviment espiritualista iniciat per Tia Nieva: Aconseguir la pau interior i la salut corporal, pròpia i de tots aquells que estimes, per molt distants que es trobin, per la connexió espiritual amb els essers superiors (deus, sants, àngels, etc.) que vetllen per nosaltres. En menys de 20 anys, el moviment s'havia escampat per tota Amèrica llatina. Només al Brasil, hi havien 800 comunitats que seguien el camí espiritual, traçat per l'antiga camionera, Tia Nieva. No dubto que el seu creixement encara continua.

Natal

Natal, una ciutat d'uns 800.000 habitants, capital de l'Estat de Rio Grande, està situada al bord de l'Oceà Atlàntic, al nord-est del Brasil. La motivació principal per anar-hi, era passar un parell de dies amb l'amic Marcos Guerra i la seva família, a qui no havíem vist des de la Costa d'Ivori. El recordeu? Ho vaig explicar en el capítol VIII. En Marcos havia estat professor nostre a l'IRFED de París i més tard, company de treball a Abidjan. En aquella època, estava casat amb la Xoli, però quan va retornar al Brasil (del qual havia estat expulsat per raons polítiques), ella no el va voler seguir i es va quedar vivint a París. Després del divorci, en Marcos es va casar amb una senyora que feia poc havia enviudat, na Moamé i era mare d'una noia, la Renata, que tenia 20 anys, quan hi vàrem anar nosaltres. De la unió Marcos-Moamé, va néixer en Gabriel, que aleshores tenia 3 anys. L'Ernesto, el noi gran, ja en tenia ja 27 i era advocat.

En Marcos era membre d'una família benestant de 13 germans. Son pare havia estat un periodista conegut sobretot per un estudi que havia publicat sobre els drets de l'home, que va fer molt de soroll. Feia 3 anys que havia mort i els seus descendents havien fet donació a la ciutat, els més de 40.000 llibres i documents, que tenia a la seva biblioteca. En Marcos era un intel·lectual com son pare i segurament també com

ell, un defensor actiu i tenaç dels drets de la gent del poble. La seves accions polítiques, durant el temps de la dictadura militar (1964-1988), l'havien portat a l'exili. Amb el retorn de la democràcia va tornar a Natal, on durant quatre anys va exercir de Secretari d'Educació, dins el govern de l'Estat de "Rio Grande do Norte". En el moment en que hi vam anar nosaltres, era Director de l'Institut Nacional de Formació Professional i Representant Permanent de la UNESCO, dos càrrecs importants, però amb menys responsabilitat política.

Només arribar, en Marcos ens va passejar per tota la ciutat de Natal, de la que n'estava visiblement enamorat. L'endemà, festa de "*Nossa Senhora Aparecida*", patrona del Brasil, vam anar, amb tota la família, a la platja de Curiubas, on hi tenia un petit xalet, penjat sobre unes roques, amb vistes sobre l'oceà. Allà vaig poder practicar un divertit esport d'aventura, consistent en pujar i baixar, a tota velocitat, per les dunes de sorra, pilotant una espècie de cotxe-bugui, construït especialment per aquest objecte. N'hi havia a dotzenes, de colors llampants, corrent per la sorra com marietes. A més a més de la ciutat, els monuments i les platges, els nostres amics, van tenir la delicadesa de presentar-nos alguns membres de les seves respectives famílies, permetent fer-nos una idea més o menys precisa, de l'estil de vida de la classe mitjana-alta brasilera. Després de les presentacions de rigor, totes les converses derivaven cap a la crisi econòmica, la corrupció dels dirigents, la pujada dels preus, la falta de feina... Això ho deien uns membres de la burgesia local, vivint en grans cases i tenint al seu servei abundant personal que cobrava una misèria. A can Guerra, per exemple, tenien tres minyones que vivien en un annex al fons dels jardí, un jardiner, un operari que passava dos dies per setmana pel manteniment de la piscina i un guardià de nit, pagat entre els veïns del carrer, tot i que la casa, voltada per un gran mur, estava protegida com una fortalesa. En Marcos, no trobava xocant que un membre del partit socialista tingués tan de servei, dient que era una forma de redistribució de la riqueses, ja que la diferència entre el salari d'un empleat i el d'un alt funcionari, era d'unes proporcions inimaginables, podent arribar fins a ser de 1 a 100, o més encara! Deia també, que allà, quan un alt funcionari es retirava, en lloc de reduir-se-li el sou, se l'hi augmentava del 20 % ! Quina llàstima de no haver-me jubilat al Brasil, vaig pensar jo ! De fet, he de reconèixer que els seus arguments, eren exactament els mateixos que utilitzàvem nosaltres quan cobràvem uns bons sous per treballar com a cooperants expatriats a l'Àfrica. En aquests cassos, et trobes davant una realitat clarament injusta i busques alguna forma de pal·liar-la.

Ah, me'n descuidava. A Natal també tenen el seu rècord Guinness; És un *Anacardium* gegant, considerat com l'arbre més gran del món: Les seves branques cobreixen una superfície de 8.000 metres quadrats (quasi com una mançana de l'eixample de Barcelona) i produeix - van dir-nos -, cada any, 2,5 tones de fruit, la coneguda i gustosa nou d'anacard. Ell sol, forma un petit parc urbà, on la gent s'hi passeja gaudint de la seva ombra.

Manaos

A mitats del segle XX, Manaos era una ciutat rica i floreixent, degut sobretot a l'explotació de l'arbre del cautxú. D'aquella època gloriosa en queden magnífics edificis i palaus, com la Catedral, el Teatre Amazonas (grandiós i esplèndid) i el Palau de Rio Negro, al principi residència del Governador i actualment Escola d'Arts i Oficis. El palau, està situat entre dues entrades del riu, en les que hi viuen, en barraques construïdes sobre pilons i voltades de brutícia i deixalles, les famílies més pobres de la ciutat. El contrast entre poder i misèria, és espantós.

El que més ens va agradar de Manaos, és el port sobre el Rio Negro, afluent de l'Amazonas, amb les seves barques multicolors, les piragües a motor i els vaixells

d'estil "Mississipi", accionats per una gran roda lateral. El Rio Negro, més cabalós que el mateix Amazonas abans de la seva trobada, és famós pel color marró fosc de les seves aigües, degut a la gran quantitat de matèries orgàniques en descomposició que transporta. Quan es troba amb les aigües grogues del Solimões (que és així com el brasilers anomenen l'Amazonas), les dues corrents continuen baixant sense barrejar-se, cosa que no fan fins al cap de sis kilòmetres més avall de Manaus. Un curiós fenomen de la naturalesa, (únic en el món, per descomptat) que vàrem poder admirar a bord del "Creuer de la Trobada de les dues Aigües".

Em paro a aquí. M'agradaria continuar explicant meravelles del Brasil (vaig omplir 90 pàgines de la llibreta que portava), però pel que he escrit, ja podeu comprendre el molt que ens va impressionar aquest país, per la seva grandiositat, per la bellesa dels seus paisatges, pels seus forts contrastos, pels nombrosos rècords mundials i sobretot per la seva gent, molts dels quals, viuen entre el món material, les energies de la terra i el món dels esperits, donant lloc a mil manifestacions diverses d'un eclecticisme religiós i folklòric, plenes de vida i de color. Acabo enviant infinites mercès a totes les amigues i amics, que amb tanta generositat i simpatia ens van acollir.

Activitats principals en el camp de la Cooperació.

Com deia al principi del capítol, havia decidit que, una vegada jubilat, posaria la meua llarga experiència, al servei dels organismes d'ajuda al desenvolupament dels països més necessitats. El primer pas, va ser anar a visitar l'Alcalde de Terrassa, el senyor Manel Royes, amic de joventut, qui em va rebre amb els braços oberts i em va proposar ja d'entrada, formar part, en tant que assessor, del "**Consell Municipal de Solidaritat i Cooperació Internacional**". Naturalment, ho vaig acceptar de seguida. Aquesta funció, per a mi tan honrosa, l'he exercit sense interrupció i amb el màxim d'interès fins el passat mes de juny, quasi 20 anys després d'aquella primera visita.

El Consell Municipal de Solidaritat i Cooperació Internacional de Terrassa

La funció d'aquest Consell, presidit per un Regidor municipal i format per un representant de cada partit polític present al consistori i un representant de sis ONG locals, és la d'utilitzar el 1% del pressupost anual del Municipi, en favor dels projectes de cooperació internacional, presentats per entitats terrassenques, alhora d'ajudar a aquestes mateixes, a portar a cap accions de sensibilització sobre la realitat del "Tercer Món", de cara a la ciutadania. Quan jo hi vaig entrar, el Consell estava presidit pel Regidor Pere Navarro, més tard, Batlle de Terrassa. La seva motivació era tan profunda, que va continuar presidint el Consell de Solidaritat i Cooperació, durant els primers mesos d'activitat al front de l'alcaldia. Tant amb ell, com amb els altres Regidors que el van seguir, vaig mantenir sempre unes relacions de franca amistat, compartint la mateixa inquietud d'obrar per un món més just i solidari.

La gestió i seguiment dels fons municipals per a la cooperació, és responsabilitat d'una petita oficina permanent, formada per dos funcionaris i una secretària. La meua funció d'assessor, ha estat sobretot, col·laborar amb aquest equip, en la definició d'una política municipal de cooperació, en crear o perfeccionar els instruments administratius i tècnics per aplicar-la, en formar i informar els membres de les entitats locals, a la formulació i avaluació dels seus projectes. En aquest llarg camí de dues dècades, he estat testimoni del bon funcionament d'aquesta cèl·lula, dirigida al principi pel periodista sabadellenc Jaume Valls i actualment, pel meu homònim, Bartolomé Agudo, eficaçment secundats tots dos, per l'incombustible

Salvador Piqueres, en "Salva". Gràcies a ells i a les seves secretàries, el Consell de Solidaritat de Terrassa, ha estat reconegut com uns dels més actius de Catalunya.

El programa AETM de la Fundació Torra del Palau

També a Terrassa i durant el mateix període, he treballat (un dia per setmana) al costat d'en Josep Maria Font i Gillué, director de la Fundació Torra del Palau, per tirar endavant el projecte "Ajut a Estudiants del Tercer Món", creat en 1995 a iniciativa seva i de la seva esposa. És tracta de crear un fons anual, a partir de subvencions públiques i de donacions privades, per poder atorgar crèdits d'estudis que permetin a joves de famílies molt necessitades de països mancats de "capital humà", a accedir a una formació superior tècnica o universitària. Els beneficiaris, retornen els diners rebuts, al final de la seva carrera, sota la forma d'hores de treball solidari i gratuït a favor de la seva comunitat. Una de les condicions per obtenir el crèdit, és precisament el compromís formal de cada estudiant, de treballar en i pel seu país, un cop obtingut el diploma. D'aquesta manera, més de 800 joves, originaris de països d'Àfrica i d'Amèrica llatina, especialment Guatemala, han pogut accedir a llocs de treball de responsabilitat, col·laborant així al progrés de la seva pròpia comunitat.

Agermanament Sense Fronteres

Com ja havia explicat (Capítols III i IV), les expedicions de seminaristes, sacerdots i laics catalans al Camerun, van ser fruit d'un acord de cooperació i d'intercanvis entre els Bisbes de Barcelona i de Duala, conegut amb el nom d' **AGERMANAMENT**. A partir de l'any 1960, aquest grup de missioners i cooperants (que en alguns moments vam arribar a ser una trentena), van realitzar, nombroses activitats de caire pastoral, com a rectors o vicaris de les parròquies, però sobretot de progrés econòmic, social i sanitari a benefici de la gent del poble (Vegeu Capítol IV, "Empreses cooperatives"). Va ser un fantàstic desplegament de mitjans i d'esforços generosos, però dissortadament, de poca durada. A l'any 1977, 17 anys després de l'inici de l'experiència, el matrimoni Porta, en Miquel i la Marta, van ser els últims a fer les maletes per tornar cap a casa. Van passar quasi 20 anys sense a penes cap contacte, fins que un dia, el mateix matrimoni Porta, acompanyat d'en Jaume Borràs i l'Angeleta Sanmartí, la seva esposa, van decidir tornar al Camerun, per visitar els llocs on havien treballat i veure que n'havia quedat de tota aquella feina. Allà, els esperava una agradable sorpresa : Aquella gent amb qui havien conviscut, els recordava com si haguessin marxat la vigília i els demanava que tornessin! Aquesta retrobada va ser el detonant per iniciar una segona etapa d'Agermanament, la que és avui dia, una "Organització No Governamental", no confessional, deslligada dels antics vincles amb l'església, que per motius administratius, ha passat a anomenar-se **AGERMANAMENT SENSE FRONTERES (ASF)**. La diferència d'aquesta amb la primera, es que en lloc d'enviar cooperants al Camerun, ASF recolza des de Barcelona, per mitjà d'ajuts econòmics i tècnics, les activitats de desenvolupament, portades a terme ASAFRO-CAM (Agermanament Sense Fronteres - Camerun), una ONG de dret camerunès, presidida precisament pel nostre vell amic, Charles Kooh II, de qui ja vaig explicar el sorprenent i exemplar recorregut de la seva vida.

Doncs bé, com no podia ser d'altra manera, d'ençà de la nostra tornada, tant la Tònia com jo mateix, tornem a ser membres actius d'aquell organisme, ara renovat, dins el qual vàrem fer els primers passos en el món de la cooperació internacional. Les moltes hores dedicades al bon funcionament i a la gestió d'ASF (he estat durant 15 anys, membre de l'equip directiu, reunions quinquennals Barcelona), m'han permès d'una part, tornar a la gent d'aquest estimat país, un xic del molt que hem van donar,

durant els feliços anys de la meva estada, i de l'altra, retrobar-me amb els companys i companyes d'aquella època daurada dels anys 60-70. Malauradament, molts d'ells, la majoria, ja s'han quedat pel camí, per sort, a ASF hi ha arribat sang nova per mantenir la flama, amb el guiatge d'en Jaume Borràs, que, als seus 83 anys, continua ferm al peu del canó, creant nous grups arreu de Catalunya i anant i venint del Camerun, com si fos el jardí de casa seva.

Fundació INTERARTS per a la Cooperació Cultural Internacional.

Vaig conèixer aquesta Fundació per mitjà d'un personatge fora de sèrie, de n'Eduard Delgado i Clavera (1949-2004), Als 10 anys de la seva mort, en Lluís Bonet i Agustí,, va escriure d'ell. "Va ser un dinamitzador cultural excepcional, (...) De formació historiador, de jove marxa a Londres on s'immergeix en els moviments socials, culturals i polítics de l'època. (...). Torna a Barcelona i entra a formar part de l'equip de cultura de la Diputació d'aquesta ciutat(...) . En 1984, organitza la primer edició de *Interacció 18*, gènesis del programa formatiu del *Centre d'estudi i recursos culturals* (CERC) de la Diputació, que posarà en marxa l'any següent. (...). En paral·lel desenvolupa una llarga trajectòria d'assessorament i col·laboració amb la UNESCO el Consell d'Europa i (...) Aquesta relació privilegiada el portarà a treballar durant dos anys a Estrasburg, dins la Divisió de Polítiques i d'Acció Cultural d'aquesta entitat.(...). De tornada d'aquesta experiència, tota la seva energia la dedica a posar em marxa la Fundació INTERARTS, l'Observatori europeu de polítiques culturals urbanes i regionals.(...).Aquesta última etapa el porta a establir noves connexions entre Europa i Amèrica Llatina i a mobilitzar les xarxes europees en l'obtenció de projectes, en un moment de creixement del pes de la Unió Europea en el camp cultural".

Va ser en aquest moment en que l'Eduard va venir a visitar-me al meu despatx a Brussel·les, per presentar-me els seus projectes i demanar-me si hi havia alguna possibilitat d'obtenir finançaments de la Unió Europea. Eren els últims mesos del meu treball a Brussel·les. No hi vaig poder fer gran cosa, però d'aquell primer contacte ja va néixer un corrent de simpatia mútua, al descobrir la coincidència entre els nostres anhels i projectes. Quan vaig tornar a Catalunya, l'amic Delgado és va entestar en ficar-me dins el Patronat de la Fundació, cosa que no vaig saber negar-m'hi i que vaig exercir durant els últims anys de la seva vida. A més a més de les reunions periòdiques al carrer Mallorca de Barcelona, vaig ser convidat sovint a participar en col·loquis i fer xerrades sobre política cultural, a grups d'universitaris de Barcelona i Girona.

Fundació INTERMÓN-OXFAM (IO) / OXFAM-INTERMÓN (OI)

Aquella trucada sí que em va agafar de sorpresa...! Em refereixo a la que em va fer, el febrer del 2006, el jesuïta Josep Miralles, aleshores President d'Intermón-Oxfam, una de les ONG més importants d'Espanya i d'Europa. En aquella època, aquesta institució comptava amb 250.000 socis, escampats per la península, 400 empleats professionals i 1.400 voluntaris, que gestionaven més de 500 projectes de desenvolupament, en 46 països d'Àfrica, Amèrica llatina i Àsia. El pressupost anual era de l'ordre de 80 milions d'euros. Una veritable multinacional dedicada, com diuen els seus estatuts, a "la realització d'activitats i projectes que permetin la millora de les condicions materials, sanitàries, culturals i espirituals, dels diversos països més necessitats, afavoreixi el desenvolupament integral dels seus habitants i ajudi a caminar vers la fraternitat entre tots els homes". Tot un programa.

Al telèfon, en Josep Miralles, només m'havia demanat de trobar-nos un dia a Barcelona. Quan vàrem fer-ho, en un petit restaurant del carrer de Llúria, em va preguntar, sense gaires preàmbuls, si acceptaria esdevenir un dels membres del Patronat responsable de la Fundació Intermón-Oxfam! Si no fos perquè ja estava assegut, hauria caigut de cul a terra... Francament no m'ho esperava. Em va donar tota mena de detalls sobre el que estaven portant a terme, em va afalagar, dient-me el perquè havien pensat en mi, i va acabar demanant que m'ho pensés, abans de donar-li una resposta. Vaig prometre que ho faria, tot i que en el meu fur intern, ja estava ben decidit de no perdre aquella ocasió única de navegar durant uns anys, pels mars de la cooperació i de la solidaritat, dins la cabina de pilotatge d'un immens transatlàntic, disposant de sis cobertes : 1ra. Projectes de desenvolupament, 2a Emergències, 3a, Accions humanitàries, 4ª Comerç just, 5ª Campanyes de sensibilització i 6ª Publicacions, cada una amb el seu equip de professionals i voluntaris. Més endavant, s'hi va afegir encara el departament d'Emigrants i Refugiats.

Els dies 5 i 6 d'octubre del 2006, vaig participar per primera vegada a una reunió de Patronat; m'hi vaig presentar amb el mateix esperit d'aquell nen que a mig curs, entra a la classe d'una nova escola. Abans d'aixecar el dit i de gosar prendre la paraula, calia escoltar i saber de que anava. No va ser fàcil, els problemes eren complexos i les decisions a prendre, molt arriscades. El Patronat estava format per 14 persones, cinc de la Companyia de Jesús, nombrats pel seu Provincial i set laics, entre homes i dones, del món universitari o empresarial, venint de tot Espanya. Tots ells d'alt nivell tècnic i intel·lectual. Teníem només quatre reunions a l'any, de dos dies de durada, però en necessitava dos més per preparar-les, tants eren els documents, informes i quadres financers, que t'enviava el Secretariat uns dies abans de celebrar-les. En algunes ocasions, passaven de 80 pàgines...

Mirant l'organigrama, sota el Patronat, situat a dalt de tot i format per "patrons" voluntaris, s'hi trobava l'estructura operacional clàssica de tota institució (Direcció general, Secretaria i Departaments sectorials). Al costat d'aquesta estructura, I.O. s'havia dotat d'un "Consell Assessor", compost per una trentena de personalitats del món industrial, de les arts i de les lletres, que havien acceptat, a títol personal, participar a una trobada anual de reflexió i d'intercanvi. Entre aquestes personalitats hi figurava per exemple, l'ex-director general de la UNESCO, Federico Mayor Zaragoza, Eva Suarez-Llanos, ex-Presidenta d'Amnistia Internacional, així com la model Judit Mascó, col·laboradora de diferents ONG, en matèria de comunicació. Gràcies a aquesta última (perdoni Judit, però no sé estar-me d'explicar-ho), em puc vanagloriar d'haver dormit, al costat d'una de les dones més guapes del nostre país! M'explico. Anant tots dos a Madrid, per participar a la reunió anual del Consell Assessor, vàrem agafar casualment el mateix avió del pont aeri. Asseguts un al costat de l'altre, tot prenent un cafetonet, vàrem mantenir una agradable conversa, fins que se'ns van abaixar les parpelles i vam quedar tots dos adormits com uns angelets... Portàvem son atrassada, era de matinada.

Abans d'acabar, una mica d'història semàntica : A l'any 1956, per ajudar als països del Sud en els quals hi treballaven missioners jesuïtes, la Província Tarraconense d'aquest Orde, va crear el "Secretariat de Missions" que posteriorment es va transformar en "Missió i Desenvolupament". A l'any 1981, l'entitat va passar a anomenar-se INTERMÓN, per marcar millor la universalitat de les seves ajudes. A partir de 1997, la societat, sense deixar de ser una ONG independent, adopta la forma jurídica de Fundació i s'incorpora, a Oxfam Internacional. Els nous estatuts l'intitulen Fundació INTERMÓN-OXFAM, denominació que, cap allà l'any 2012, va ser modificada, posant la sigla d'OXFAM davant de la d'INTERMÓN. a fi d'unificar els noms

de les diferents "OXFAM" de països europeus (OXFAM-France, OXFAM-Bèlgica, etc.) presents en el mateix país del Tercer Món.

Segons els estatuts, el mandat d'un "Patró", és d'un mínim de quatre anys. Després d'haver-ne complert dos, no em vaig veure en cor de comprometre-m per un tercer. Tenia 81 anys i vaig considerar que havia arribat el moment de deixar pas a les noves generacions. Vaig marxar amb la impressió de no haver aportat gran cosa, en comparació del molt que vaig aprendre veient des de l'interior, el funcionament d'alta qualitat moral i tècnica, d'aquesta modèlica institució.

Medicus Mundi Extremadura (MME) i Programa de Promoció Sanitària al Camerun.

L'any 1963, els representants d'una vintena de institucions europees del sector de la salut, es van reunir a Ginebre, per fundar una ONG internacional, anomenada **Medicus Mundi Internacional (MMI)**, amb l'objecte de promoure el desenvolupament de la salut i dels serveis mèdics, en els països empobrits. Al mateix any, els doctors Francesc Abel i Salvador Cortadellas, van crear, a Barcelona, la branca espanyola de MMI, primera ONG del país, especialitzada en salut. El primer projecte important que van portat a terme va ser a l'any 1966, la transformació en hospital, d'un modest dispensari de la Missió Catòlica de Ngovayang, que funcionava des de feia pocs anys amb un equip d'infermeres catalanes, membres d'Agermanament. Entre les dues entitats, sempre hi va haver una col·laboració molt estreta, sense necessitat de firmar cap protocol. La primera directora i metge-cirurgiana de la nova formació, va ser la Tònia Cortadellas, filla del fundador, membre d'Agermanament i esposa de l'autor d'aquestes memòries. Després de quatre anys d'intens treball, la Tònia, com he explicat abans, va decidir marxar amb mi a estudiar a París, deixant al darrera un equip d'infermers locals ben formats i un hospital que havia arribat ja a la "velocitat de creuer".

A partir d'aquesta data, 1970, i per un període de 30 anys, Medicus Mundi Catalunya, va continuar assegurant el funcionament de l'Hospital, amb l'enviament de cooperants sanitaris. L'última de la cadena, va ser la doctora extremenya Victoria López, qui després de dos anys de treball a Ngovayang, va treballar en un hospital de Ruanda, per compte de Medius Mundi Navarra. Poc després d'arribar-hi, es va produir la terrible massacre de *tutsis* per part de membres de l'ètnia *hutu*, estant obligada a tornar cap Espanya, "comes ajudeu-me". Una vegada aquí, es va plantejar la possibilitat de reprendre la col·laboració amb l'Hospital de Ngovayang, però a partir d'unes noves bases, ja que l'experiència de funcionar només amb els seus propis mitjans, sense ajuda exterior s'havia mostrat inviable.

La idea de la Victòria - una dona emprenedora i dinàmica com poques he conegut - era reunir uns quants "Medicus Mundi" de la Península Ibèrica (en aquell moment se'n havien creat en varies autonomies) i portar a terme conjuntament una acció de cooperació sanitària, en la regió de Ngovayang, d'una certa envergadura, no limitada al simple subministrament de recursos materials i tècnics. Amb l'empenta que la caracteritzava, la doctora López, no va parar d'anar d'una ciutat a l'altra fins obtenir l'acord de tres "Medicus Mundi", Catalunya, Madrid i Extremadura (que havia fundat ella mateixa), per finançar conjuntament un estudi sobre el terreny que podés servir de base a l'elaboració d'un programa de desenvolupament sanitari de la regió. Per portar-lo a terme, va pensar que la persona ideal era la Tònia, a qui coneixia molt be per haver-la tingut de professora de Medicina Tropical, a la Universitat de Barcelona. Un bon dia, doncs, se'ns va presentar a Matadepera i quan ens va explicar el seu projecte, a mi em va plaure tant, que em vaig proposar ajuntar-m'hi com a voluntari sense sou, per completar l'equip de recerca. Amb l'acord de tothom, aquest va

quedar format per quatre persones: La Victòria, la Tònia, la Gemma Sanmartín (una economista, membre de MM Barcelona) i un servidor de vostès. A més a més d'acompanyar a la Tònia, una bona part de la meva motivació residia en el fet de poder analitzar 40 anys més tard, la situació econòmica, social i sanitària, de la mateixa comunitat humana amb qui havíem conviscut durant la nostra primera estada al Camerun i que havia estat l'objecte de la Memòria, presentada conjuntament al final dels nostres estudis a l'EPHE de la Sorbona (veure Capítol VI). Era una ocasió fantàstica que no em vaig deixar pas perdre!

Era l'any 1999. Vàrem marxar el 8 i vam tornar el 27 de setembre. Tant a l'anada com a la tornada, vàrem fer escala a Brussel·les, per poder gaudir unes hores de la companyia dels nostres fills. Al Camerun, durant la curta estada de tres setmanes, vàrem mantenir converses i contactes a tots nivells, des de la gent dels pobles dels voltants de Ngovayang, fins el Ministre de Salut, passant per tots els graus jeràrquics d'autoritats locals i regionals. Del que ens deien uns i altres, se'n podia deduir, que tant l'economia de les famílies pageses, com l'estat de salut dels habitants, s'havia deteriorat en relació als anys 60. La causa? La caiguda en picat dels preus de venda dels productes locals (cacau i cafè), l'èxode dels joves vers la gran ciutats, l'aparició de noves malalties (SIDA) i el retorn d'algunes que ja havien estat eradicades (tuberculosis); la llista era llarga. Les infraestructures sanitàries del Districte (l'Hospital de Lolodorf i deu dispensaris satèl·lits), presentaven un estat ruïnós degut a la crisi econòmica per la que travessava el país. L'Hospital de Ngovayang, mantenia una certa activitat gràcies a l'assistència a les famílies de pigmeus, finançada per la Comunitat de Germanetes de Jesús, però la manca de metge-cirurgià, feia que la freqüentació dels altres habitants de la regió, es reduís a tres o quatre pacients al dia.

Que calia fer? El Parlament camerunès, acabava d'aprovar el "Pla Nacional de Desenvolupament Sanitari 1999-2008" (PNDS), inspirat en el principis de "Salut Comunitària", segons els quals abans que la gent hagi d'acudir als serveis sanitaris, cal que aquests s'acostin a la gent, per ajudar-los a mantenir la salut i a prevenir les malalties. A partir d'aquí, el Ministeri de la Salut, havia estructurat el país en 70 "Districtes de Salut", cada un dividit en "Àrees de Salut" i aquestes en "Centres de Salut Integrada" (CSI), un en cada poble; Cada CSI disposa de dos agents voluntaris, formats per dispensar les primeres cures i realitzar algunes activitats promocionals, com la higiene del medi ambient, la millora de l'alimentació i l'educació per a la salut. Fins aquí la teoria, però la realitat era que el Ministeri, encara no l'havia aplicat el nou sistema, a cap dels Districtes del país. D'aquí l'idea de proposar un projecte pilot, que aplicat al Districte de Lolodorf, serviria de model per reproduir l'experiència, amb es rectificacions necessàries, en altres Districtes de país.

Amb l'assentiment del ministre, ens vàrem llançar a la tasca i després d'uns dies de reclusió a la residència de Ngovayang, ja teníem sobre paper l'esquema general d'un ambiciós programa de promoció sanitària; Comprenia cinc capítols d'activitats independents entre elles, però que calia realitzar de forma paral·lela. Eren:

- 1ª La formació i dinamització dels Comitès de Salut i Comitès de Gestió, formats per representants de la societat civil.
- 2ª La restauració dels 9 dispensaris rurals del Districte i el seu equipament en material sanitari i de desplaçament (motocicletes).
- 3ª La formació d'un "equip de 6 formadors", responsables al seu torn, de la formació dels agents sanitàries dels 92 pobles del Districte (es a dir 184 persones).
- 4ª L'ampliació de l'ajuda a l'Hospital de Ngovayang.
- 5ª La creació d'una "Caixa de Solidaritat".

El cost total estimat per aquestes accions, era de 135 milions de pessetes (uns 800.000 €), per un període de 5 anys.

De retorn a Espanya, la doctora Victòria López, va obtenir de "La Junta de Extremadura", (no se pas com s'ho va fer), el compromís formal de finançar la totalitat del programa, exigint però, que fos portat a cap sota responsabilitat de Medicus Mundi Extremadura. El més de juny l'any 2000, la Presidenta d'aquesta entitat, es a dir la precitada Victòria López, va firmar un conveni de col·laboració amb el Ministre de la Salut del Camerun, pel qual aquest últim, es comprometia a posar al servei del Programa de promoció sanitària del Districte de Lolodorf, el personal sanitari necessari per constituir l'equip de Formadors (un metge i cinc infermers), a més a més d'un infermer per cada una de les 9 àrees.

Quan ja ho tenia tot lligat per iniciar aquell important projecte, la incansable Victòria (el seu nom és tot un símbol), va tornar a visitar-nos a Matadepera. Aquesta vegada era per proposar-nos, a la Tònia i a mi, un contracte de treball temporal, per portar a terme dos dels Capítols del Programa: " La formació de formadors" i la creació de la "Caixa de solidaritat". Això representava anar cada any, un o dos mesos al Camerun, durant un període de cinc anys. No vam dubtar d'acceptar-ho, ja que per nosaltres, tornar a treballar plegats sobre el terreny, en un país tan estimat com el Camerun i al costat de la gent que tan be coneixíem i estimàvem, tenia un valor inapreciable. Des del gener 2002 fins el febrer 2005, vam anar-hi cinc vegades, deixant al final de la nostra intervenció, una equip de Formadors competents i motivats, dirigits pel metge camerunès Charles Nsangou. La "Caixa de Solidaritat" encara que no exempta de problemes, havia començat a funcionar i havia permès ja salvar la vida de varies persones, que sens aquests diners, no haurien pogut ser operats d'urgència.

En acomiadar-nos, acabades les nostres tasques, Ngovayang havia tornar a reviure. Es respirava optimisme. Des de feia dos anys, enviat per MME, hi vivia el germà de l'Orde dels mercedaris, Pablo Paniagua, la persona mes eficaç i treballadora que he conegut a la vida. La gent l'anomenava "la màquina humana", doncs no parava de fer "coses", durant tot el dia. Gràcies al seu dinamisme i a les subvencions de la Junta d'Extremadura, els edificis vells estaven renovats, se n'havien construït de nous, hi havia llum elèctrica produïda per plaques solars i l'espai exterior de la Missió, estava tan net i ben arreglat que donava gust de veure. A més a més, l'Orde dels Oblats de Maria Immaculada havia donat els seu acord, per fer-se responsable de la Parròquia i de la gestió del Hospital. Dins d'aquest ambient d'eufòria, el treballadors sanitaris de l'Hospital, que tornaven a veure clar el seu futur, van suggerir que a l'any següent, en el que es complirien quaranta anys de la transformació del dispensari en hospital, es celebrés una gran trobada entre tots els que hi havien treballat al curs de la seva història, camerunesos i cooperants estrangers, i àdhuc, aprofitar l'avinentsa per retre un just homenatge al seu fundador, el finat doctor Salvador Cortadellas.

La idea va seduir a tots els presents i abans de separar-nos, ja havíem decidit portar-la a terme. La data va quedar fixada pel primer de gener de l'any 2006. Retornats a Catalunya, la notícia es va escampar com la pólvora i la llista d'interessats en participar al viatge, va anar creixent de dia en dia. Finalment vàrem fer una expedició de vint-i-quatre persones, cada una moguda per un motiu diferent. Entre el personal sanitari, hi havia els metges Raimon Rovira i Montse Vall, acompanyats dels seu fills i les infermeres Mercè Tena i Marta Sellarés, aquesta acompanyada del seu marit, Joan Padrissa. En Vicenç Cararach i la Kati, també s'havien apuntat, però a última hora, van haver de desistir del viatge per raons de

salut. Alguns, va venir per conèixer el lloc on havien treballat els seus pares. Era el cas de l'Ariadna Planes i Compta, filla d'en Felip i la Cinta i de les dues filles d'en Damià Vidal, la Gala i la Nausica, acompanyades de llur mare, la Mercè vídua d'en Damià Vidal i del seu nou marit, en Jaume Rodri. Els nostres propis fills, en Bernat i la Sara, no van poder acompanyar-nos, doncs no podien deixar els seus fills, encara massa petits per aquella aventura. Si que ho van fer, els sogres de la Sara, el doctor Michel Elias i *madame* Agnès la seva esposa. De la família Cortadellas, van venir en Salvador, germà de la Tònia, la seva esposa i els seus dos fills, la Bet i en Biel.

Mesos abans d'aquesta data, en Salvador Cortadellas, havia realitzat a San Pol de la Bisbal, una escultura de ceràmica, de més d'un metre d'alçada i mig d'amplada, amb una inscripció a la memòria de son pare. Enviada per via aèria, va ser col·locada, amb tots els honors a Ngovayang, al centre mateix del recinte. Acabada la Missa solemne, oficiada pel Bisbe de Kribi, va ser descoberta i beneïda pel mateix jerarca, entre discursos de les personalitats presents, entre elles la Tònia, i aplaudiments de la nombrosa assistència europea i camerunesa. Entre aquesta, cal mencionar especialment els membres de la primera promoció de l'Escola d'infermers, ja jubilats aleshores: L'Albert, en Jean, l'Alexandre, la Marie Massió, l'Agatha, i la Lucie. En Boniface ja ens havia deixat i va ser representat per la seva esposa. Tots ells, van ser distingits amb la medalla al mèrit del treball, imposada pel mateix Bisbe. Una jornada certament inoblidable!

La llarga col·laboració a les activitats de MME, van crear uns vincles molt estrets entre aquesta ONG i nosaltres. Durant molts anys, la Tònia i jo, vàrem ser convidats a participar, en tant que ponents, als seminaris sobre "Salut Comunitària", que tenien lloc anualment a Badajoz; en anar-hi, amb cotxe des de Barcelona, o llogant-ne un a Madrid, ens ho combinàvem per fer una volta turística per Extremadura, tenint així l'ocasió d'admirar, entre Catedrals i monuments històrics, els magnífics camps de roures, on pasturen felïços, els garrins més gustosos de la Península Ibèrica. La crisi econòmica i els canvis de govern, van fer disminuir dràsticament els ajuts que rebia MME, de la Junta d'Extremadura; com a conseqüència, també es van reduir les seves activitats d'ajuda sanitària, però la nostra amistat i l'admiració per la feina que han realitzat durant molts anys, resta inalterable.

Comiat del Camerun.

L'expedició col·lectiva a Ngovayang, en motiu del seu quarantè aniversari, ens va deixar una espina clavada: el fet de que els nostres dos fills, no varen poder acompanyar-nos. Per aquesta raó, l'any que en vaig fer 80, o sia el 2013, els vaig convidar a tots, les dues parelles i la seva descendència, a anar plegats al Camerun, per poder-els-hi mostrar, els llocs, tan urbans com selvàtics, on els seus pares, avis o besavis (segons de qui es tracta), havien desenvolupat les seves activitats, pastorals, socials o sanitaris (també segons de qui es parla). En total érem 11, però només vam marxar 9, ja que l'Anne François es va haver de quedar al costat de la seva filleta Giulia massa petitona, per portar-la a voltar pels camins de la selva africana. Els demès, ens vam trobar a Brussel·les per volar plegats cap a Duala. Era el 22 de desembre del 2013 i vàrem tornar sans, contents i estalvis, el 4 de gener del 2004. Tot i ser un període tant curt, sobre aquest viatge en podria escriure pàgines i pàgines, tant bons són els records que en guardo. Només n'explicaré alguns, per no allargar-me massa.

A l'aeroport de Duala, ens hi esperava el xofer amb el mini-bus que ens acompanyaria durant la primera part del programa. Aquí hi vam passar només una jornada, el temps just per comprar algunes vitualles pel viatge. Tot i que jo hi havia

viscut cinc anys a Duala, un com a seminarista i quatre com a vicari de la Parròquia de New-Bell (veure Capítols III i IV), no hi havia gran cosa d'interès a veure: El barri colonial, amb la Catedral, el centre modern amb grans edificis i botigues luxoses, voltats pel caos de la circulació, la fetor dels mercats de verdures i la misèria dels immensos barris populars, que a partir de les voreres del Wouri s'enfonsen cap a l'interior del país, guanyant territori a la selva verge. Sortir per carretera cap a l'interior del país, fou una verdadera gimcana, en la que durant dues hores vàrem anar sorteiant cotxes, auto-busos camions, motos, carretons, vianants i bicicletes, al llarg d'un formiguer interminable de comerços, tallers d'artesans, venedors ambulants i barraques.

La primera parada la vam fer a la Missió de Mariemberg, on es pot visitar la primera església catòlica del Camerun i al seu costat, el cementiri on reposen les despulles d'aquells esforçats missioners alemanys que la van construir, a finals del segle XIX. Molt a prop d'aquest poble, una ONG protectora d'animals, hi ha creat el "Santuari de primats", una reserva de ximpanzés, on acullen els petits orfes, que han perdut els seus pares, víctimes de caçadors furtius. Els crien com si fossin canalla i un cop adults, els traslladen a una illa del riu Sanaga, on hi viuen en plena llibertat. Ja podeu imaginar l'alegria dels nostres fills i nets, al veure's voltats de desenes d'aquells animalons, parents del famós Pindi, que va viure set anys a casa els Cortadellas i del que tantes anècdotes n'havien sentit explicar (veure Capítol IV, apartat "El dia que vaig conèixer la Tònia). Després de jugar una bona estona amb els petits, una piragua motora, ens va apropar a l'illa dels adults, a qui vàrem poder "saludar" des d'una curta distància de la platja. Veure'ls evolucionar en el seu medi natural, va ser senzillament fascinant...

El programa del següent dia va consistir a fer, el matí, uns 100 kilòmetres d'una bona carretera paral·lela a la costa, per anar-nos a banyar al peu de les cataractes de La Lobe, que tenen la particularitat de caure directament al mar, en una petita badia d'aigües temperades i tranquil·les. Aquesta combinació afavoreix el creixement dels famosos *camarones*, nom portuguès d'una espècie de gambes roses, que han donat origen al nom del país. Els riberencs les pesquen a cabassos i les ofereixen als turistes, a preus molt barats, en els *chiringuitos* instal·lats a ran de mar. Després de la banyada, ens vam poder regalar amb un festí de plàtan fregit i crustacis.

L'atracció de la tarda va ser recórrer 100 Kms. vers l'interior del país, per anar a raure a la Missió de Ngovayang. La carretera deixava de ser enquitranada, per convertir-se en un pista d'argila, coberta de fangars i bassals. Aquí, els nostres expedicionaris, van poder admirar la destresa dels xofers camerunesos per evitar quedar immobilitzats. La seva tàctica abans d'aventurar-se en algun d'aquest paranys, és baixar del cotxe, treure's les sabates, arremangar-se els pantalons i amb l'ajuda d'un bastó, anar tantejant el fons per trobar per on poder passar sense quedar-se clavats! El viatge és potser una mica llarg (calen 3 o 4 hores) però no pot ser més distret i apassionant. Durant tot el trajecte, els trams de selva s'alternen amb petits poblets, de cases de fang i sostres de palla, on el conductor ha de tenir molta cura de no atropellar, els porcs, gossos, cabres o gallines, que passegen tranquil·lament. En algun poblet, fèiem una petita parada, per saludar els vells amics i presentar-els-hi, cofats, la nostra pròpia "covada". A l'arribada a Ngovayang, ja ben entrat el capvespre, vàrem ser acollits pel nou director de l'Hospital, *frère* Mirabeau Diatang, qui molt amablement ens va cedir la seva vivenda, l'antiga "casa de les noies", on hi havia viscut la Tònia durant quatre anys, i ara transformada, per obra del germà Pablo, en una confortable residència, amb llum, aigua corrent i dutxa a cada cambra!

25 de decebre del 2013, NADAL! L'Església plena a vessar, Missa solemne, cants de la coral femenina, acompanyats pels moviments rítmics dels fidels al so dels tambors. A la sortida de l'Església, la gran retrobada, el xiscles de joia i les fortes abraçades. Tothom volia abraçar la nostra descendència, els fills i nets de la doctora Tònia i del *abbè Barthélemy*, com encara em deien. Al cap de poc, els nostres nets ja havien fet una pila d'amics i amigues, amb qui van estar jugant tot el dia. Acabat el modest "banquet" de Nadal, que ens havia preparat amorosament l'Henriette, van venir a menjar postres, els membres de les tres Congregacions religioses, instal·lades aleshores a Ngovayang: els Oblats de Maria Immaculada, responsables de la Parròquia i de l'Hospital, les Germanetes de Jesús, dedicades al servei dels pigmeus i les Religioses de la Congregació "Puresa de Maria", que havien fundat un internat per a nenes pigmees. Entre ells i els expedicionaris, fèiem un grup de set nacionalitats diferents: Camerunesa, francesa, belga, italiana, catalana, canària i coreana. Aleshores, el nostre net Igor, va tenir una idea genial: "perquè no canta cadascú una cançó amb la seva pròpia llengua?", ens va dir. I així ho vam fer, amb l'acompanyament de la guitarra d'en Salvador Cortadellas, que havia vingut de Bot-Makak, per passar el Nadal amb nosaltres. Un moment deliciós, inoblidable!

En aquestes, va arribar a l'Hospital una velleta pigmea, portant als seus braços dos nadons, un nen i una nena, fills d'una seva filla que havia mort en el part. Venia a peu, des del seu campament de la selva, a uns 20 kilòmetres de distància, amb l'esperança de trobar la manera de poder nodrir aquelles dues criatures. A l'Hospital no hi havia llet per nadons i la farmàcia més propera es trobava a la ciutat d'Eseka a 70 kilòmetres de distància. Per sort, en el mateix Hospital hi estava ingressada una jove pigmea que alletava un fillet de pocs mesos. Sense dubtar-ho ni un instant, es va oferir a repartir la seva llet entre el seu fillet i els dos bessons. No cal dir, que l'endemà a primera hora, vam anar a la farmàcia d'Eseka, per comprar biberons i una bona reserva de pots de llet per completar la dels pits d'aquella generosa pigmea. Aquest esdeveniment imprevist en el programa, va impressionar de forma especial, a la Sara i a en Mourad, ambdós doctors en medecina, avesats a treballar envoltats de tots els mitjans necessaris. Sens dubte, va ser la millor il·lustració del desfasament que existeix entre els serveis sanitaris dels dos hemisferis.

Segons el programa, pel dia de sant Esteve, estava prevista l'anada a la Vall dels Evuzoks (en català del "ventre dels elefants"), per visitar la Missió de Nsola i l'església construïda per la gent del poble, sota la meua direcció "arquitectònica" (veure capítol V). El mal estat de la pista, ens va fer desistir de fer-ho. Va ser un desengany pels fills i nets del ex-missioner, però no ens podíem arriscar a passar-nos el dia, empenyent el mini bus per fer-lo creuar els nombrosos bassals i fangats. Al seu lloc, vàrem visitar l'Escola de Sords d'Eseka, on amb l'ajuda d'Agermanament i CODES, una quarantena de nois i noies, interns al centre, aprenen a parlar francès i aprenen un ofici.

Al dia següent, al mig dia, el vell amic camerunès de qui tan he parlat, en Charles Kooh II, ens va convidar a tota la colla, a anar a dinar, a la seva magnífica residència de Boumyebel, un verdader palauet, voltat de palmeres i plantacions de d'ananàs que varen fer les delícies de la nostra canalla. En Charles, a més amés, va tenir l'amabilitat de convidar igualment a altres vells amics camerunesos que sabia feia temps que no ens veiem. Sortint d'allà vam anar a Bot-Makak, on en Salvador Cortadellas, amb penes, treballs i una paciència de sant, va tirant endavant un interessant projecte de "Promoció de l'expressió Plàstica" dins les Escoles del Sud Camerun. Vam dormir allà mateix i l'endemà al matí, vam anar cap a Yaoundé, la capital del país, on el grup va quedar dividit: en Bernat i les seves filles, la Lea i la Zoe, van agafar l'avió per retornar a Brussel·les, mentre que nosaltres dos, els

quatre Elias-Amat i en Salvador, vam iniciar la segona part del programa, o sia, l'excursió al nord del país.

El nostre interès principal era anar al Mont Vokre per passar 24 hores amb les famílies d'un poblet *dupà*. Els *dupà*, són ètnia animista, que es van refugiar en les muntanyes properes a la ciutat de Poli, durant la invasió islàmica del segle XVII. Són gent pacífica i acollidora, viuen dins de petits cases fetes de fang i pedres, dormen sobre troncs i es passegen nus per la natura, conservant valors i costums dels seus avantpassats. Viuen a la prehistòria, sense integrar-se (voluntàriament o per falta de mitjans, no ho sé), al món dit modern, situat a pocs kilòmetres de distància. Un grup de catalans, animats per l'antropòleg Joan Riera, fa pocs anys, van decidir posar en pràctica un sistema d'ajut a aquest pobles, per nosaltres, tan endarrerits, sense alterar la seva forma de vida. Per fer-ho van muntar un "hotel rural" a les afores de Poli, anomenat Bukaru Camp, proposant una forma de "turisme cultural", segons la qual, pots passar un dia sencer en el poble, compartint la vida dels seus habitants. Gràcies a aquesta iniciativa, que pot tatxar d'utòpica, nosaltres vàrem poder realitzar una experiència, molt enriquidora per a tots, petits i grans. M'esforçaré explicar breument:

A mitja tarda del 28 de desembre, agafem el tren que surt de Yaoundé i arriba l'endemà al matí a Ngaouderé (en català "la muntanya del melic", a uns 280 kilòmetres de distància. Una mitjana de 20 per hora! Per sort les lliteres eren força confortables!). Aquesta ciutat, situada d'alt d'un altiplà a 1.200 metres sobre el nivell del mar, és la capital econòmica del Nord del Camerun i centre espiritual de l'Adamawa, antic regne *fulani* del segle XVIII. Són d'admirar les antigues cases dels nobles, decorades amb bonics relleus d'argila. Després de fer una volta pel mercat i d'haver ser rebuts, amb tots els honors, per un alt personatge religiós, amic del nostre guia, marxem, amb el mini bus de l'empresa de turisme, vers l'hotel rural de Poli, el " Bukaru Camp", un conjunt de bungalows de parets de fang i sostre de palla, disposats en forma d'estrella, en mig d'una gran plana. Som els únics hostes, junt amb l'Abdul el guia, el seu ajudant, el cuiner i el noi rentaplats. No cal dir que tots es desviuen per nosaltres, durant els tres dies de la nostra estada.

El mati del 30, a l'anar a esmorzar a la cabana central destinat a les activitats comunes, veiem com s'acosten dues noies precioses, vestides amb robes de coloraines, portant una galleda al cap, camí de la font per anar buscar aigua. Eren tan elegants i boniques, que al veure-les així de sobte se'ns va trencar l'alè... Eren unes joves de l'ètnia *mbororo*, un poble nòmada, qui viu del pasturatge de bous i vaques. El seu campament, fet de cases de palla fàcilment transportables, era molt prop del nostre hotel. Així doncs, ja ens tens aquella tarda, guiats per l'Abdul, fent-els-hi, com a bons veïns, una visita de cortesia. D'arribada, saludem en primer lloc el cap de de família i seguidament la seva mare, una anciana centenària, arrugada com un pergami, però que no havia perdut el vigor ni el bon humor, després d'un segle de transhumància. Acabades les formalitats varen seguir les rialles i els crits de joia, d'un reguitzell de dones i noies joves, que sense entendre una paraula del que els hi dèiem, ens transmetien llur goig de viure, portant a pasturar els seus zebús pels immensos espais de la sabana.

Dia 31. Marxem cap a les muntanyes de Vokre. Uns kilòmetres amb el mini-bus, que ens deixa el peu de la pista, on agafem el bastons de peregrins i ens pengem les motxilles. L'Abdul i el cuiner, porten el menjar, els estris de cuina i les tendes de campanya. Al cap d'unes tres hores de marxa, arribem al poble *dupa* de Sari, per un senderó de feble pujada. Els primers en acollir-nos, va ser un grup de dones, somrients i curioses, lluint un "mini-tapall" de teixit blau (totes el portaven igual),

l·ligat al maluc, tapant-els-hi pudorosament el sexe. Algunes, amb una criatura penjant de l'esquena. Fem com és costum, quan s'arriba a qualsevol poble: Visita protocol·lària al cap del clan i passeig pel mig de les cases, (que aquí, són rodones, amb parets de fang i teulada de palla), saludant la gent, veient-los treballar o prenen la fresca. Ens crida l'atenció una jove mare, que prepara les farinetes de mill pel seu fillet i les hi dona a menjar dins una enorme carbassa...Enlloc hi veiem ni plats ni culleres, ni estris de cuina; només carbasses de totes mides i olles de terra cuita. Tampoc hi ha taules ni cadires, ni mobles de cap mena, sinó unes pedres per seure i uns troncs ben polits per dormir-hi. Ens trobem doncs davant una comunitat humana que sobreviu al marge del sistema monetari i comercial, però que agafa de la natura allò que estrictament necessita, sense malbaratar-la ni destruir-la.

Abans de marxar vers Sari, havíem demanat al guia, quin era el present que podíem portar a la gent d'aquell poble, en agraïment de la seva acollida. Ens va respondre que res de diners, sinó tres de les coses que més difícilment poden sostreure de la natura: Sal, sabó i llumins. Fem fer doncs, una bona provisió d'aquestes tres coses. Era la nit de cap d'any, la gent de Sari es preparava per celebrar-la amb música i danses, però abans de començar la festa, el cap del poble va convocar una assemblea general, per donar-nos la benvinguda i rebre oficialment, els regals que havíem aportat. Reunit tot el poble davant de casa seva, aquell ancià respectable, va anar obrint paquet per paquet, fent diferents pileres de sal, de sabó i de caps de llumins, més o menys grans, segons el nombre de membres de cada família. Quan va haver acabat, es van apropar les mestresses de cada família, posant cada una dins d'una carbassa, el lot que li corresponia. El repartiment fou d'una equitat perfecte, sent seguit per un intercanvi de parlaments, entre ells i nosaltres que va anava traduint el nostre guia. Després, tam-tams, balls i xerinola, fins l'arribada del Nou Any, que vàrem rebre, sense grans de raïms, però amb abundància de petons i abraçades. I cap a dormir s'ha dit, a les tendes plantades al costat de les cases del poble.

El dia primer dia de l'any, poc després de fer-se clar (aquest pobles es lleven amb el sol) la canalla ens va venir a despertar amb crits de *Bonne Année*, els primers de l'any 2014 que sentíem. Ens vam llevar a poc a poc, vam recollir les coses, vam prendre un cafè ben carregat i vam passar casa per casa (n'hi havia una vintena) per acomiadar-nos de cada família. Vàrem tirar avall, deixant la "prehistòria" al darrera per retrobar el món modern, que amb els seus medis de transport, ens va tornar ràpidament a casa. Per a mi, aquells crits de " A Dieu sia-ho", en llengua *dupa* , sortint de la boca d'uns humans que recordaven els orígens remots de la nostra espècie, va representar el verdader comiat de l'Àfrica eterna i verdadera. Potser un dia hi tornaré, però el que tinc per segur, és que no viuré mai més una experiència com aquella.

Epíleg inesperat de la vida professional.

El dia 8 de desembre del 2002, d'una forma totalment inesperada, vaig ser nominat, junt amb tres altres persones, **Terrassenc de l'Any!** El propòsit del Centre Social de Terrassa, creador d'aquest guardó, és el de - trec de les bases del concurs - "seleccionar cada any, un o més terrassencs o terrassenques, que per la seva trajectòria cívica, hagin enaltit la ciutat en els camps de la cultura, l'art, la beneficència, l'esport, etc. (...) Són condicions a considerar, com a valor afegit a tenir en compte, l'altruisme i l'abnegació en la seva actuació". Bé, el cas és que "algú" que m'apreciava força, sense dir-m'ho, va presentar la meva candidatura i el comitè de selecció va considerar que, malgrat no haver fet res d'extraordinari per la ciutat de Terrassa i estar vivint a la de Matadepera, la meva trajectòria professional

podia ser meritòria d'aquesta honrosa distinció. Els ho vaig agrair de tot cor, considerant que amb aquest fet la ciutat valorava igualment, les accions de solidaritat, realitzades fora dels seus límits territorials.

En aquesta mateixa línia, a l'any 2009, l'Ajuntament de Terrassa, va instaurar el guardó "**Terrassa solidària**", que com diuen els seus estatuts "vol enaltir la perseverança, la tenacitat i l'encert en el treball voluntari d'aquelles persones i entitats que en el decurs dels darrers anys, han col·laborat a fer un món més just, per mitjà de la solidaritat activa i la cooperació internacional". En la seva primera edició, vam ser guardonats, La Universitat Centreamericana "José Simeón Cañas" de el Salvador, la ONG de la Universitat de Terrassa, Òptics del Món i jo mateix. He de dir, sense falsa modèstia, que aquest premi em va commoure molt profundament, ja representava el reconeixement dels treballs i esforços desenvolupats durant el llarg camí corregut conjuntament amb la Tònia.

L'incessant fluir de la vida

En aquest moment de la història (o de les meves "historietes"), em venen a la memòria aquells coneguts versos de Jorge Manrique, trets de les *Coplas a la muerte de mi padre*, que diuen: "*Nuestras vidas son los rios que van a dar en el mar, que es el morir*". En el meu caminar cap el cim, que no sé si el tinc lluny o a prop, perquè hi ha una espessa boira que me'l tapa, em paro, faig mitja volta, m'assento al llindar d'una roca i contemplo el panorama que he deixat enrere: Quant de camí corregut, durant aquests 20 anys de vida "jubilada"... Quants esdeveniments diferents, uns tristos, altres joiosos; quantes aigües turbulentes, alternant amb altres en calma; quantes coses noves i quantes de retrobades... Aniré per parts, o, més ben dit, per cercles concèntrics, que és més exacte:

El primer de tots és la família, en el sentit més íntim i estricte de la paraula: Pares, fills i descendència directa. Una de les raons de tornar a Catalunya, havia estat el gaudir de la companyia dels pares de la Tònia i de la meva mare vídua, tots tres ja ben entrats dins l'última etapa de la vida. El consol de tenir-los al costat, va ser molt breu en el cas de l'avi Salvador, va morir dos anys després de la nostra arribada, tenia 92 anys. En aquell moment nosaltres dos estàvem al Camerun, a més de 4.000 kilòmetres de distància...; així que vam saber que estava molt greu, la Tònia va deixar-ho tot per córrer al seu costat, esperant de trobar-lo encara en vida. No hi va arribar a temps: quan anava dins el cotxe que la portava a l'aeroport de Duala, es va assabentar de que havia finat,... Va ser molt trist per ella. Per sort, el temps que hem pogut conèixer amb la seva mare i amb la meva, ha estat molt més llarg. Eren unes dones excepcionals, que per la seva personalitat i virtuts, s'havien convertit en el pal de paller de les seves respectives famílies, si bé cada una amb els seu propi estil característic. Casualment, totes dues van deixar-nos "orfes" el mateix any 2009, al final d'un fructuós camí, llarg per la besàvia Carme de 96 octubres i de 102 novembres per la besàvia Maria. Al seu darrera hi ha quedat un profund solc, fet de delicioses anècdotes i entranyables records, que guardarem dins el cor i en el lloc més ben guardat de la nostra memòria.

La dolorosa pèrdua dels grans, s'ha anat compensant, poc a poc, amb l'arribada de les parelles dels fills, belgues tots dos, en Mourad Elias i l'Anne Françoise Lambert, dita afectuosament Fanfan. Gràcies a ells, hem vist com augmentava progressivament la nostra petita família: L'any 2004, arriba l'Igor Elias, el 2006 la Lea Amat, el 2007 en Sacha Elias, el 2008 la Zoe Amat i el 2011, la caganiu de la colla, la preciosa Giulia. Crec que en la vida hi han poques satisfaccions comparables a la de veure els fills crear la seva pròpia llar i progressar en la seva feina, al temps que els

seus menuts, creixen i maduren; amb aquests, hem reviscut les delícies de la infància, donant-nos noves forces, per mantenir la il·lusió de viure. Cada estiu, els seus pares ens els envien a Matadepera per que passin uns dies amb nosaltres. La casa, durant l'any tranquil·la i ordenada, es transforma en una casa de colònies, plena de soroll, de rialles, de plors i de mitjons i sabates, escampats per tot arreu. La Tònia i jo, ens desvivim per ells, cuinem els plats que els agraden, els ajudem a fer els deures de vacances, intentem calmar-los quan es barallen, tot fent de taxistes, per anar i venir dels clubs on practiquen els esports que més els agraden: hockey, hípica, dansa, etc. Són les tres setmanes de l'any més esgotadores, però per dir-ho francament, també les més esperades, divertides i boniques de les 52 del calendari! Tenir els fills i nets, físicament tant allunyats, uns a Bèlgica i els altres a França, no és pas gaire agradable, però te l'avantatge de que els pocs dies en que estem plegats, els gaudim d'una forma més intensa, menjant al voltant de la mateixa taula i dormint tots sota el mateix sostre. Entre els molts esdeveniments familiars celebrats al llarg d'aquest període, els que més m'han quedat gravats a la memòria, són la naixença de cada net, precedida per les noces de llurs pares; en Mourad i la Sara, ho van celebrar a l'Església de Sant Martí d'Empúries i en Bernat i la Fanfan, a l'Església d'Emines, prop de Brussel·les, acompanyats a cada ocasió per nombrosos amics i membres de les respectives famílies.

Els germans i cosins

Seguint la mateixa imatge, el segon cercle, molt proper del primer, és el dels germans i germanes, tres de meus i onze de la Tònia, amb les seves parelles i niuades. El fet de viure tants anys lluny de casa, no ens havia permès seguir de prop el tarannà de l'un i de l'altre. Penseu que els descendents directes dels nostres pares, afegint-hi els sobrevinguts, els Amat-Armengol som ja 59 i els Cortadellas-Angel arribaran aviat al centenar ! Actualment, vivint a Matadepera, podem participar a les festes i trobades familiars, que ens havíem perdut tantes vegades i sobretot, podem compartir amb cada un, alegries i penes, èxits i fracassos, propis de cada família. El més bonic es que, davant de les dificultats o infortunis, hem estat sempre junts, units tan a les "verdes" com a les "madures". És senzill de comprendre: Ens estímem molt !

El tercer cercle, ja més allunyat, es el format pels cosins i cosines-germans. Quan érem menuts, ens trobàvem sovint als estius, a casa d'un o de l'altre, a Tossa, a Vilassar de Mar o a Matadepera. Però de grans, ens hem anat dispersant i els contactes s'han anat esvaint és llei de vida. Els Armengol, després de la mort de l'avia Catalina, l'any 1967, es reunien cada any a Solanes, una finca de l'oncle Josep, el patriarca de la família. Va durar força anys, però a la nostra tornada ja no es feia. Com que tothom en parlava amb nostàlgia, la Tònia i jo vam decidir de tornar-la a celebrar, però aquesta vegada a casa nostra, al "Born" de Matadepera. Va ser el 17 d'octubre del 1999. Entre oncles i cosins, vàrem ser una trentena a compartir una gran paella feta a l'estil de Solanes, es a dir en la que cada família porta a quantitat de sofregit equivalent al nombre de membres que hi venen. L'any següent va agafar el relleu el meu germà Antoni, fins que a l'any 2008, vam celebrar la trobada a Rupjà, a la magnífica finca de l'Emili Armengol i Abril. Des d'aleshores no hem deixat cap primavera de fer-ho. Normalment, ens reunim entre 80 i 90 persones, però de l'any 2015 va ser una "*Super-Armengolada*" amb 205 participants, donant la benvinguda al membre de la família Armengol-Gall que feia 300! Els tenim tant ben comptats perquè al entrar a formar part de la nissaga, ja sigui per naixement ja sigui per aliança, cada u rep número personal que guarda ja per sempre. L'oncle Josep, el patriarca, tenia el 1, jo vaig rebre el 13, la Tònia te el 104 i així fins l'últim de la colla. Enguany , al voltant de la paella, ens vàrem reunir per primer vegada,

membres de sis generacions, la persona més gran tenia 102 anys i la més petita, només unes poques setmanes...

Amb els cosins germans, nets d'en Bartomeu Amat i Brugada i Lluïsa Monset i Guardiola, va passar una mica el mateix. Mentre la Tònia i jo, voltàvem per aquests móns de Déu, en Barto Roig i Amat, fill gran de la germana gran de mon pare, va iniciar una trobada anual de cosins germans que ell anomenava humorísticament "*la primada*". En arribar nosaltres, en Barto, malauradament havia traspassat i sense ell, s'havien acabat les "*primades*". Vaig pensar que valia la pena ressuscitar-les, ja que amb molts d'aquests propers estimats parents, feia anys i panys que no ens veiem. La primera d'aquesta segona etapa, que vàrem re-batejar amb el nom "*cosinada*", va tenir lloc a casa nostra, el Born de Matadepera, el 2 d'abril de l'any 2.000; des de aleshores, les *cosinades* s'han anat repetint cada any en un lloc diferent, fent una petita passejada matinal, abans de passar a taula. Al curs d'aquests 18 anys, alguns s'han quedat pel camí, però als que encara anem tirant, amb més o menys prestància, ens encanta estar plegats, al menys un dia a l'any, per parlar dels nostres nets, evocar records de la nostra infantesa i recordar els que ja ens han deixat.

Els amics

En un quart cercle, hi col·loco els amics i amigues de joventut que encara ho són, a més a més dels nous que hem anat fent, durant aquests vint anys de residència a Matadepera. Com que són molts i no els puc presentar d'un a un, citaré les diferents "colles", amb les quals compartim activitats socials, culturals o esportives. Començo per presentar el grup més antic, els ara anomenats "*Moros conversus*"; es va constituir quan eren parelles joves formant "grups de matrimonis" i la seva fidel amistat continua encara ara. Entre ells, hi tinc alguns dels millors companys de tota la vida, com l'Oriol Badia i en Pere Alavedra, com també el meu germà Antoni i la seva esposa Maria. Ja érem amics abans de marxar jo al Seminari de Burgos i hem mantingut el contacte durant tots els anys de la meva absència. Al tornar a casa, a la Tònia i a mi, ens han acollit dins el grup, com si hi haguéssim estat sempre. Els homes, tenien el costum de sortir d'excursió cada diumenge, deixant la parella a casa. D'aquí el sobrenom de "*moros*". Quan més tard, s'hi van ajuntar les senyores, es van guanyar l'adjectiu de "*conversus*". Bromes a part, per a mi i la Tònia ha estat molt agradable integrar-nos en aquesta colla i participar, com una parella més, a les passejades per Sant Llorenç i a les trobades gastronòmiques a casa de l'un o de l'altre. A la nostra de Matadepera, ha quedat com tradició, fer-hi anualment, una "solemne" calçotada.

Els "*Mercuris*", és un grup de persones dels dos sexes, jubilats o a punt de ser-ho, veïns de Terrassa i Matadepera, que des de fa 20 anys, surt d'excursió cada dimecres (d'aquí el seu nom), menys els dels mesos de juliol i agost. Vol dir que d'ençà la seva creació, a l'octubre del 1997, ja s'han fet unes 800 caminades, per tota la geografia de Catalunya. Com tota gran obra, els principis van ser força modestos. Eren tres companys, l'Oriol Vert, en Josep Roig i en Lluís Blasi, que, lliures ja d'obligacions professionals, van decidir dedicar els dimecres, a voltar per les muntanyes catalanes. Sortien de bon matí, es portaven la carmanyola i no tornaven a casa, fins ben entrada la tarda. A l'abril del 1999 i a la seva invitació, ens hi vàrem ajuntar dos companys més, el malaguanyat Jaume Alsina i jo mateix. Al principi, la llista de pics a assolir era un xic limitada, però es va anar enriquint i diversificant amb l'arribada al grup d'alguns muntanyencs de soca-rel: En Joan Turull i la Josefina, el meus cunyats Lluís Herrera i Montse Cortadellas, la Lissa Torrens, en Baltasar Pineda, etc. Gràcies a aquesta colla Mercuri i mentre m'han aguantat les cames (molt malmeses d'ençà aquell accident de cotxe al Camerun), he gaudit de l'amistat d'uns amics i

amigues entranyables i amb ells, he recorregut un gran nombre de pics i serralades, amb noms tan evocadors com el Puigmal, els Bastiments, les Agudes, el Comabona, el Matagalls, el Turó de l'Home, les Penyes Altes del Moixeró, les Agudes, el Puigsacalm, el Balandrau i tants d'altres.

El nombre de "mercurians" dels dos sexes, ha augmentat de tal manera (ja som una vintena) que hem hagut de dividir-nos en dos sub-grups: els Mercuris A, els grans caminaires, capaços de fer llargues tirades, per senders difícils, salvant grans desnivells i els Mercuris B, amants de matinals, pels preciosos camins de Sant Llorenç, que tan Oriol Vert, com la Lissa Torrens, coneixen millor que la seva butxaca. No en va, van passar la seva infància i joventut, trotant pels boscos de la Barata. Personalment, durant uns 15 anys, vaig pertànyer al primer grup; més tard, degut a la progressiva pèrdua de força de les cames, vaig passar a la segona "categoria" i ara, d'ençà fa una any, per culpa d'una malaurada caiguda, he de quedar a casa, esperant acabar de recuperar-me. Segons les estadístiques que porten rigorosament en Lluís Herrera i la Montse, el nombre total d'excursions Mercuri, entre 1999 i 2018, és de 795, havent participat personalment en 351, 126 per Montserrat i Sant Llorenç i 226 per altres muntanyes catalanes. No està gens malament, oi? Sigui com sigui, tant per mi com per la Tònia, tots dos venint d'un país tan pla com *La Belgique* (el punt culminant està a 700 metres d'altura), les sortides amb els amics Mercuris (A o B), ha estat un dels millors regals hem rebut a la tornada a casa.

No vull acabar sense recordar al amic desaparegut i "mercurià" entusiasta, Jaume Alsina. Era el 14 de juny del 2006. Quatre del grup, entre ells en Jaume, anaven al Puig de Costabona. (2.374 m.) Aquell dia, jo m'havia quedat a casa. A mitja pujada, en Jaume va començar a trontollar fins a deixar-se caure. Veient que se li estava escapant la vida, els companys van telefonar d'urgència al 012. Quan va arribar l'helicòpter amb el metge, en Jaume ja era mort. Diria, que amb les presses per arribar al cim, el seu esperit es va escapar del cos, deixant-lo buit a terra... Va ser una pèrdua inesperada, dolorosa i irreparable, especialment com podeu imaginar, per la seva estimada esposa, la Gloria, a qui jo vaig haver d'anunciar-li la trista notícia. Junt amb la seva família, al lloc de la muntanya on es va desplomar el seu cos sens vida, hi vam col·locar un creu i una placa, que visitem a cada aniversari de la seva volada. Amic Jaume, has estat el primer "mercurià" a assolir el "Gran Cim", ens hi retrobarem tots algun dia.

I acabo aquesta sèrie cercles d'amistat i companyonatge, amb el col·lectiu iniciat per la Tònia, batejat per ella mateixa amb el nom de "**Camins per a la Pau**". El seu origen cal buscar-lo en la primera edició del Fòrum Universal de les Cultures, que va tenir lloc a Barcelona, l'any 2004. S'ha escrit molt en pro i en contra d'aquest gran esdeveniment, però per a nosaltres dos va ser una ocasió excepcional de contactes i descobertes, pel fet de poder participar a conferències i debats, presidits per grans figures del pensament, que només havíem conegut pels seus llibres.

En aquella època, la Tònia, treballava com a metge, en una institució barcelonina anomenada NAMASTE, una paraula índia de salutació, que expressa els bons desitjos vers tota persona, siguin quins siguin els seus orígens, la seva cultura o la seva religió. El mateix local, servia de lloc de consulta per diversos especialistes de la salut i centre d'activitats col·lectives, com la pràctica del ioga o sessions de meditació . Es allà on la Tònia va llençar la idea de trobar-se un cop al més, les persones interessades a continuar la reflexió sobre el tema de la pau del món, iniciada en els Fòrum de les Cultures. De mica en mica, a partir dels primers participants, es va anar constituint un grup fixe, format per sis matrimonis, que s'han anat reunint cada més, durant molts anys, amb una regularitat admirable, fins ara. La Tònia i jo, som

una d'aquestes afortunades parelles. Dic "afortunades", perquè pel fet de trobar-nos regularment i de compartir les inquietuds de cadascú, s'han creat entre nosaltres, uns lligams d'amistat molt sincers i profunds. Però de la mateixa manera que ens va passar amb els Mercuri, també dins aquest grup, hem tingut la dissort de perdre prematurament, un dels seus membres, en Manel Guerrero, un home bo en el millor sentit de la paraula, mort a causa d'una greu malaltia. Com haureu llegit a la pàgina de guarda, li dedico, com també a la Tònia, aquestes memòries. Si vaig decidir d'escriure-les, va ser en molta part, per la seva insistència. Va ser ell qui, amb la complicitat dels companys de Camins de Pau, em van fer firmar un document de "compromís" i em van regalar una llibreta i un "boli", per facilitar-me la tasca. En Manel va morir el mateix dia que li vaig enviar el primer capítol...Era el 23 de febrer de 2016. No va tenir temps de llegir-lo, però va servir per fer una estona de companyia a la Rosa Maria, la seva desconsolada esposa.

Punt final

Podria continuar explicant coses i més coses d'aquesta etapa de jubilació activa, però em paro a aquí, amb el record inesborrable de l'amic Manel, al punt inicial i final d'aquestes memòries. Si no fos un escrit, les acabaria entonant les primeres estrofes de la cançó de Violeta Parra, que diuen: *Gracias a la vida, que me ha dado tanto!* Es veritat, si miro enrere, quedo meravellat del molt que he rebut de la vida i de tots aquells amb qui l'he compartida: els meus pares, la meva dolça esposa, els meus fills i els seus plançons i tants i tants amics, els que estem fent camí plegats per aquesta vall i els que ens estan esperant al capdamunt de la pujada.

El millor de tot és que després de 85 anys de pelegrinatge dins d'una carrosseria cada dia més vella i atrotinada, encara em queda energia (l'esperit no té edat), per repetir allò que em diu sovint el vell amic Antoni Vancells (15 dies més jovenet que jo) : Tomeu, la VIDA ÉS DAVANT NOSTRE! Té tota la raó, deixo de mirar enrere!

US ESTIMO (sobretot si heu tingut la paciència de seguir-me fins aquí!)

Tomeu (i també Bartomeu, Tolo, Bartolomé o Barthélémy)

Matadepera, 30 de setembre de 2018